

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Simona Mrajcová

Alternativní tresty v ČR

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Bc. Simona Mrajcová**

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Cejp, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2014**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

MRAJCOVÁ, Simona. *Alternativní tresty v ČR*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2014. 121 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Cejp, CSc.

Abstrakt

Práce se zabývá alternativními tresty v České republice. Primárně se soustředí na spolupráci relevantních aktérů při procesu udělování, výkonu a kontrole alternativních sankcí a také na případné proměny jejich využívání pro novele trestního zákona v roce 2010. Pro komplexní pohled na problematiku se práce v krátkosti soustředí i na alternativy k potrestání a odklony od trestního řízení. Systém alternativního trestání je zarámován trestní politikou a trestním právem ČR a jsou stanoveny faktory mající vliv na jeho fungování. Těmito faktory jsou nadnárodní struktury (OSN, Rada Evropy, EU), míra evidované kriminality a její formy a také veřejné mínění.

Navzdory tomu, že trestní právo České republiky obsahuje poměrně široký výčet alternativních sankcí, stále se lze setkat s názory, že nejsou využívány v dostatečné míře a jsou preferovány tresty odnětí svobody, které ve svém důsledku způsobují problémy s přeplněností věznic a jsou velkou zátěží pro státní rozpočet. Soudci a státní zastupitelé se obhajují a tvrdí, že problémem není to, že málo udělují alternativní tresty, ale spíše to, že jsou špatně nastavené podmínky těchto trestů, které odrazují od jejich využívání. Kritice čelí také nekonceptnost trestní politiky jako takové, která nemá jasně stanovené cíle. Cílem práce tedy je zjistit, zda alternativní tresty opravdu nejsou využívány dostatečně a jaké vůbec mají postavení v trestní politice České republiky, a jednak se pokusí odhalit důvody takto odlišných postojů jednotlivých aktérů. Pro tyto cíle bude využito jak kvalitativních, tak kvantitativních dat.

Abstract

This diploma thesis deals with alternative sanctions in the Czech Republic. It primarily focuses on the cooperation between relevant actors during the process of decision-making about the type of sanction, its execution and supervision, and also concentrates on possible changes of its use after the amendment of criminal law in 2010. To give a complex view on given issue, the thesis also shortly focuses on alternatives to sanctions and diversions of criminal proceedings. System of alternative sanctions is framed by criminal policy and criminal law of the Czech Republic and factors that have influence on functioning of the system are determined. Those factors are multinational structures (OSN, EU, Council of Europe), level of registered criminality, forms of criminality and public opinion.

Despite the fact, that Czech criminal law contains quite wide enumeration of alternative sanctions, there are still opinions that they are not used enough and that imprisonment is still preferred and it causes overcrowding of prisons and it is burden for state budget. Judges and prosecutors advocate themselves and claim that the problem is not on their side but rather the conditions of alternative sanctions which are poorly regulated and so it discourages from their use. Also the non-conceptual attitude of criminal policy which does not have clearly defined goals is under critique. Aim of this diploma thesis is to find out if the alternative sanctions are really used in small extent and what is the position of these sanctions in criminal policy like. It also tries to reveal the causes of different attitudes of actors. For these objectives, quantitative and also qualitative data will be used.

Klíčová slova

Trestní politika ČR, trestní právo, alternativní tresty, alternativy k potrestání, odklony od trestního řízení, punitivita, účel trestu

Keywords

Criminal policy of the CR, criminal law, alternative sanctions, alternatives to punishment, public punitiveness, purpose of sanction

Rozsah práce: 219 680 znaků s mezerami (od úvodu po závěr)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Současně prohlašuji, že předložená práce nebyla použita k získání jiného vysokoškolského titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...

Simona Mrajcová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Martin Cejpovi, CSc. za odborné vedení a trpělivost, a také zaměstnancům Probační a mediační služby ČR – střediska Praha, za ochotné poskytování informací a vstřícný přístup.

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut sociologických studií

Teze diplomové práce

na téma

Alternativní tresty v ČR

(Alternative Sanctions in the Czech Republic)

Vypracovala: Bc. Simona Mrajcová

Vedoucí práce: PhDr. Martin Cejp, CSc.

Obor: Veřejná a sociální politika

Akademický rok: 2012/2013

V Praze dne 31. 1. 2013

Východiska práce

Alternativní formy sankcí jsou součástí celosvětové tendence humanizace trestání. Tyto tendence zaznamenalo také české vězeňství již od 90. let 20. století, avšak trestní politika České republiky posledního desetiletí je charakteristická spíše zostřením trestní represe, což lze považovat za reakci na víceméně konstantní vysokou míru trestné činnosti a také na nové formy trestných činů. Tento trend však vedl ke „krizi vězeňství“, která se projevuje zvyšujícím se počtem vězňů, přeplněností věznic, rostoucími náklady státního rozpočtu a také neoptimálním využíváním alternativních trestů. Je tedy nutné přistoupit k dlouhodobému řešení problematiky, avšak při zachování zásad humanismu a přiměřenosti. Otevírá se tak široký prostor pro zefektivnění funkce alternativních trestů, které mohou nejen plnit funkci humanističtějšího způsobu trestání, ale mohly by také značnou mírou přispět k řešení nastalé situace z dlouhodobé perspektivy. Výčet alternativních trestů byl sice v průběhu času rozšířen, i přesto stále dochází k početnému odsuzování pachatelů k odnětí svobody. Při rozhodování o druhu a výměře trestu je nutno brát v potaz také možnost nápravy daného činu a zároveň se předpokládá žádoucí vliv udělení alternativní sankce z hlediska vyhnutí se možného kriminogenního působení věznic na odsouzeného, který si odpykává trest odnětí svobody, a tudíž eliminaci recidivy.

Hlavním teoretickým východiskem práce bude teorie trestání, která chápe trest jednak jako instrument odplaty za spáchaný trestný čin a současně také jako preventivní opatření, které má působit nejen na jedince, jenž trestný čin spáchal, ale také na celou společnost jako výchovný či odstrašovací prostředek. V teoretické části diplomové práce bude stručně přiblížen historický vývoj alternativních sankcí v ČR a také nynější stav trestní politiky v oblasti využívání alternativních sankcí. Dojde k vytyčení hlavních výhod a nevýhod ukládání těchto trestů.

Analytická část práce se pak bude soustředit na konkrétní postoje aktérů, kterých se výkon alternativních trestů dotýká, a veřejnosti. Postoje české veřejnosti jsou značně punitivní a orientovány směrem k zpřísnění trestní politiky. Zavedení efektivní trestní politiky s důrazem na využívání alternativních trestů však potřebuje veřejnou podporu a je proto nutné zjistit, odkud pramení tento náhled na problematiku a zároveň také vytyčit reálné problémy z praxe, které brání většímu využívání těchto trestů.

1. Cíle práce

Cílem práce je tedy stanovit výhody a nevýhody ukládání alternativních trestů v ČR a odhalení příčin jejich stále ještě neoptimálního využívání. Zároveň se práce pokusí přiblížit postoje jednotlivých aktérů a veřejnosti k problematice a zodpovědět následující otázky:

Mělo by se přistoupit k většímu využívání alternativních sankcí? A pokud ano, jsou dostatečně účinné – plní svůj účel (humanizace trestání, odčinění viny, funkce trestu, eliminace recidivy aj.)? Nepřesahují ekonomické a personální náklady přínosy ukládání alternativních trestů? Jak se staví jednotliví aktéři k rozšíření ukládání alternativních sankcí?

2. Metodologie

Teoretická část práce bude zpracována především na základě studia dokumentů a analýzy statistických dat. Bude provedena analýza aktérů a událostí, která pomůže popsat vývoj trestní politiky v oblasti ukládání alternativních trestů až do současnosti a zároveň vytyčí aktéry, jejichž postoje bude práce analyzovat.

Analytická část práce pak bude vycházet především z již provedených výzkumů týkajících se postojů české veřejnosti k trestní politice a alternativním trestům, a dále z výstupů vlastních polo-strukturovaných rozhovorů či dotazníkového šetření mezi aktéry, jichž se problematika alternativních trestů dotýká a veřejnosti.

3. Orientační struktura práce

1. Úvod
2. Teoretická východiska práce, užití metody
3. Stručný historický vývoj užití alternativních trestů v ČR, současný stav
4. Alternativní tresty v trestním právu ČR – druhy, výhody, nevýhody
5. Postoje aktérů a veřejnosti k ukládání alternativních trestů
6. Závěr
7. Literatura

4. Předběžný seznam literatury

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000.

ŠČERBA, Filip. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011.

KUCHTA, J. VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck, 2005.

TOMÁŠEK, J. ROZUM, J. Zkušenosti poškozených a pachatelů s mediací. Trestněprávní revue 10/2010.

KYNCLOVÁ, Z. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci, Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007.

ROZUM, J. – TOMÁŠEK, J. Mediace z pohledu recidivy. Trestněprávní revue 12/2010.

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.

OSMANČÍK, O. K problematice alternativních trestů a opatření. Praha: IKSP, 1996.

ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L. Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ. Praha: IKSP, 2005.

SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z., KRATOCHVÍL, V., ZEZULOVÁ, J., ŠÁMAL, P., PÚRY, F., VÁLKOVÁ, H. Právní rámec alternativního řešení trestní věci v praxi. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, 2001.

.....
Bc. Simona Mrajcová

.....
PhDr. Martin Cejp, CSc.

Obsah

1	ÚVOD A VYMEZENÍ PROBLÉMU	3
2	CÍLE, OTÁZKY, METODY	6
2.1	CÍLE PRÁCE	6
2.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	6
2.3	METODY SBĚRU A ANALÝZY DAT	6
2.4	RYCHLÁ ANALÝZA AKTÉRŮ	11
3	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	13
3.1	TEORIE TRESTÁNÍ, ÚČEL A FUNKCE TRESTU	13
3.1.1	<i>Penologie</i>	17
3.2	TEORIE IMPLEMENTACE POLITIKY	17
3.2.1	<i>Problémy spojené s implementací politik</i>	20
3.2.2	<i>Monitoring a evaluace politiky – procesní evaluace</i>	22
3.2.3	<i>Plán implementační/procesní analýzy</i>	24
4	POJMY	25
4.1	RECIDIVA	25
4.2	PRIZONIZACE	26
4.3	DEPENALIZACE VS. DEKRIMINALIZACE	26
4.4	REINTEGRACE A RESOCIALIZACE PACHATELE	27
4.5	MEDIACE	27
4.6	PROBACE	28
4.7	PUNITIVITA	28
4.8	ZLOČIN X PŘEČIN	29
4.9	STÁDIA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	29
4.10	OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE VS. VEŘEJNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE VS. VEŘEJNÁ SLUŽBA	30
5	TRESTNÍ POLITIKA ČR	31
5.1	TRESTNÍ PRÁVO ČR	34
5.1.1	<i>Restorativní justice x retributivní</i>	36
5.1.2	<i>Trestní zákoník</i>	38
5.2	VLIV NADNÁRODNÍ ÚROVNĚ	40
5.3	VĚZEŇSTVÍ A AMNESTIE	41
5.4	SOUHRN A POSTOJE	43
5.5	DÍLČÍ ZÁVĚRY	46
6	SYSTÉM AT V ČR	47

6.1	VÝCHODISKA A ÚČEL AT	47
6.2	TYPY AT v ČR	49
6.2.1	<i>Dohled</i>	52
6.3	PROCESNÍ TRESTNÍ PRÁVO – ALTERNATIVNÍ ZPŮSOBY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ.....	52
6.3.1	<i>Mediace</i>	53
6.3.2	<i>Podmíněné zastavení trestního stíhání a řízení o schválení narovnání</i>	55
6.3.3	<i>Trestní příkaz</i>	57
6.3.4	<i>Dohoda o vině a trestu</i>	57
6.3.5	<i>Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání</i>	58
6.3.6	<i>Odstoupení od trestního stíhání mladistvého</i>	58
6.3.7	<i>Souhrn a postoje, početní využívání</i>	58
6.4	HMOTNĚPRÁVNÍ TRESTNÍ PRÁVO - ALTERNATIVY K POTRESTÁNÍ.....	62
6.4.1	<i>Upuštění od potrestání</i>	62
6.4.2	<i>Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem</i>	63
6.5	HMOTNĚPRÁVNÍ TRESTNÍ PRÁVO - ALTERNATIVNÍ TRESTY K ODNĚTÍ SVOBODY	64
6.5.1	<i>Podmíněné odsouzení k odnětí svobody</i>	64
6.5.2	<i>Podmíněné odsouzení s dohledem</i>	66
6.5.3	<i>Trest domácího vězení</i>	66
6.5.4	<i>Trest obecně prospěšných prací</i>	69
6.5.5	<i>Peněžitý trest</i>	72
6.5.6	<i>Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce</i>	73
6.5.7	<i>Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a propadnutí majetku</i>	76
6.5.8	<i>Zákaz činnosti</i>	76
6.5.9	<i>Zákaz pobytu</i>	77
6.5.10	<i>Vyhoštění</i>	77
6.5.11	<i>Ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti</i>	78
6.5.12	<i>Souhrn a postoje, početní využívání</i>	78
6.6	PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	81
6.6.1	<i>Spolupráce se soudy a státními zastupitelstvími</i>	84
6.6.2	<i>Spolupráce s neziskovým sektorem a dalšími subjekty</i>	88
7	VEŘEJNOST A PUNITIVITA.....	89
8	VÝSLEDKY PROCESNÍ ANALÝZY	91
8.1	ÚROVEŇ STÁT - TRESTNÍ POLITIKA, TRESTNÍ ZÁKONÍK	92
8.2	IMPLEMENTAČNÍ STRUKTURY	93
8.3	VEŘEJNOST A EXTERNÍ VLIVY	94
9	DOPORUČENÍ	94
10	ZÁVĚR.....	96

11	RESUMÉ	101
12	SEZNAM ZKRATEK A PŘÍLOH	103
13	POUŽITÁ LITERATURA.....	104
14	PŘÍLOHY	117

1 Úvod a vymezení problému

Devadesátá léta byla pro ČR mimo jiné obdobím radikálního nárůstu kriminality, který na přelomu tisíciletí mírně poklesl a ustálil se na hladině kolem 300 tisíc trestných činů za rok a dále klesá, viz graf 1 (PČR, 2012, 2013; Marešová et al., 2012: 6 – 7). Jedná se o evidovanou míru kriminality, která je pouze částí kriminality skutečné. Navzdory klesajícím tendencím kriminality, počet vězňů stoupal. Takovýto vývoj začal brzy vytvářet tlaky na státní výdaje v oblasti vězeňství kvůli přeplněnosti věznic (Hynčicová, 2012). Problém s přeplněností věznic byl patrný především mezi léty 2008 – 2012, kdy jejich naplněnost dosahovala v průměru až 114 % (tab. 1). Tento problém krátkodobě vyřešila amnestie prezidenta republiky na začátku roku 2013, kdy bylo amnestováno více jak 6300 pachatelů. Výzkumy však upozorňují, že do dvou let po amnestii se 50 – 70 % pachatelů znovu objeví ve výkonu trestu odnětí svobody (Vicherek, 2013). V souvislosti s přeplněností věznic bylo kritizováno také udělování krátkodobých trestů odnětí svobody (tab. 2), které jsou nejen finančně náročné, ale jsou také kritizovány kvůli problémům, které s sebou nesou, jako je případná ztráta zaměstnání pachatele, tím znemožnění náhrady škody poškozenému, záznam v rejstříku trestů komplikující získání pracovního úvazku a vliv vězení na psychiku a osobu pachatele, které mohou ve výsledku ovlivnit recidivu pachatele (Karabec, 2000: 58).

Problémem se stávala a stále je také vysoká recidiva pachatelů. K 31. 12. 2012 se ve výkonu trestu odnětí svobody nacházelo 13130 osob, které již byly v minulosti ve výkonu trestu, tzn., že u více jak poloviny vězňů, došlo k recidivě (Vězeňská služba, 2012: 84).

Tyto a další okolnosti přispěly k přehodnocení pojmání trestní politiky ČR, která postupně začala implementovat restorativní prvky do svého trestního zákona a ve směru využívání alternativních sankcí a alternativ k trestání stále pokračuje, což dokazuje trestní zákoník účinný od roku 2010, kde se objevily nové alternativní sankce jako je trest domácího vězení nebo trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Navzdory tomu, že náš trestní systém obsahuje poměrně velké množství alternativních institutů, je často kritizován za svůj přetrvávající represivní charakter a nadměrné využívání trestů odnětí svobody (Vicherek, 2013).

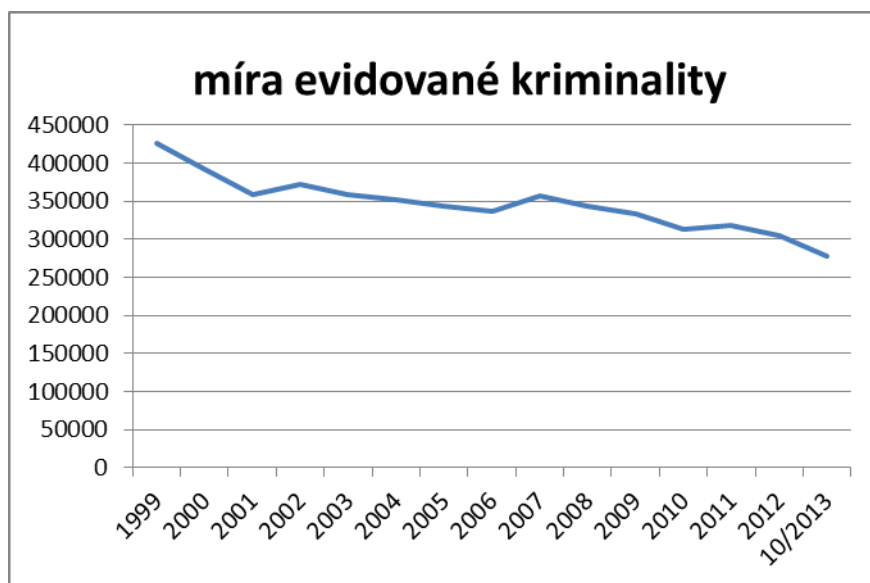
Problematické situace v procesu rozhodování o trestech, během výkonu a kontroly trestů, se pak projevují ve společnosti, která se vyznačuje dlouhodobou nedůvěrou v justici ČR a vysokou mírou punitivity. I těmto jevům a především faktorům, které je ovlivňují, se předložená práce věnuje.

Hlavním výzkumným problémem práce je samotná implementace alternativních opatření do praxe po změně trestního zákona účinného od roku 2010. Využívání alternativních trestů komplikuje řada překážek a jednotliví aktéři zastávají odlišné postoje a názory na to, proč tyto problémy vznikají a kde jsou jejich příčiny (Franc, 2011). Těmito aktéry jsou především soudci, státní zastupitelé, Probační a mediační služba ČR a stát zastoupený Ministerstvem vnitra a Ministerstvem spravedlnosti ČR. Odlišné postoje aktérů, jejich spolupráce a překážky při implementaci prvků trestního zákoníku, jsou hlavními objekty výzkumu, kterými se zabývám. Záměrem práce je tedy jak zachycení objektivních skutečností spojených s udělováním, výkonem a kontrolou alternativních trestů, tak i odhalení subjektivních postojů jednotlivých aktérů.

I když je udělování alternativních trestů nejvíce oceňováno v případě mladistvých pachatelů, nebudu se detailně této rovině věnovat s ohledem na rozsah práce. Systém alternativního trestání pojmám komplexně, včetně odklonů od trestního řízení, aby došlo k ujasnění fungování systému a pochopení vztahů mezi aktéry, avšak největší pozornost věnuji alternativním trestům majícím resocializační rozměr a které jsou vykonávány ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR. Mezi tyto tresty patří především podmíněné odnětí svobody s dohledem, trest obecně prospěšných prací, trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Výsledky této práce by měly sloužit k lepšímu pochopení fungování systému alternativního trestání. Výstupy by jednak měly vést k osvětlení spolupráce jednotlivých aktérů a k porozumění jejich specifickým postojům k problematice. Dále by měla práce ozřejmit vývoj v početním využívání alternativních trestů, včetně odklonů a alternativ k potrestání, a to především po roce 2010, kdy byl zaveden nový trestní zákoník. V neposlední řadě by stanovení problémových oblastí implementace alternativního trestání do praxe mělo sloužit ke zlepšení fungování systému.

Graf 1: Míra evidované kriminality

Zdroj: autorka na základě statistických ročenek Policie ČR a Marešová et al, 2012¹

Tab. 1: Stavby vězňených osob za rok a % naplnění věznic²

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
celkem	21538	19320	16213	17277	18343	18937	18578	18901	20502	21853	21914	22964	23338	16417
Využití průměr	106%	96%	92%	112%	100%	101%	97%	98%	105%	114%	111%	114%	112%	78%
Max. hodnota	131%	117%	154%	192%	115%	132%	116%	121%	126%	135%	132%	132%	138%	101%

Zdroj: autorka na základě statistických ročenek Vězeňské služby ČR 2000 – 2012 a měsíční statistiky k září 2013³

Tab. 2: Tresty odnětí svobody dle délky trestu

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
do 3 měsíců	209	192	268	389	540	574	418	569	482	437	351	319	258	45
3 - 6 měsíců	1005	1050	1047	1371	1748	2009	1785	1912	1301	2155	1881	1693	1391	364
6 - 9 měsíců	1032	975	888	1113	1211	1389	1320	1130	1248	1797	1673	1621	1523	457
9 - 12 měsíců	2792	2615	2161	2322	2397	2555	2539	2358	1707	2985	3149	3309	3142	705

Zdroj: autorka na základě statistických ročenek Vězeňské služby ČR 2000 – 2012 a aktuálních statistik k prosinci 2013

¹ Lze předpokládat, že ke konci roku 2013 bude počet trestných činů opět na hladině kolem 300 000 trestných činů/rok, také vlivem amnestie Prezidenta ČR, která způsobila nárůst kriminality, počet trestných činů k 10/2012 byl 258 516 tisíc trestných činů, oproti 277 399 tr. činů k 10/2013

² 2006, 2007, 2008 celkem k 31. 12., stavy 2013 k září 2013, zbytek průměrně za rok – vlivem změn ve statistikách Vězeňské služby ČR

2 Cíle, otázky, metody

2.1 Cíle práce

Vzhledem ke stanovenému výzkumnému problému byly vymezeny následující cíle práce:

- Deskripce systému alternativního trestání v ČR
- Odhalení problémových oblastí implementace alternativních opatření a sankcí do praxe
- Popis a interpretace postojů relevantních aktérů k alternativnímu trestání
- Porovnání využívání jednotlivých alternativních trestů a tím podpoření či vyvrácení teze o nedostatečném využívání alternativních trestů v České republice
- Identifikace prostoru pro zlepšení implementace alternativních prvků trestního systému do praxe

2.2 Výzkumné otázky

Na základě identifikace cílů práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky, které více specifikují výzkumný problém (Veselý, 2011: 35):

- Jak funguje spolupráce klíčových aktérů v systému alternativního trestání v ČR?
- Proč dochází k problémům v implementaci alternativních opatření do praxe? A jaké problémy to jsou?
- Jaký je postoj relevantních aktérů k alternativnímu trestání?
- Jaká je četnost využívání jednotlivých typů trestů?
- Jak lze zlepšit implementaci alternativních opatření a sankcí?

2.3 Metody sběru a analýzy dat

Pro stanovené cíle práce se jeví jako nejvhodnější kombinace kvalitativních i kvantitativních dat, aby došlo k co nejkompaktnějšímu uchopení problematiky a byly zjištěny jak objektivní tak subjektivní skutečnosti výzkumného problému.

³Využitelnost kapacit věznic se velmi liší v závislosti na věznici, proto uvádím i max. hodnoty

Pro vstupní pochopení a zjednodušení komplexní problematiky je využita pomocná metoda rychlá analýza aktérů.

Sběr a analýza dat může být velmi časově, finančně a personálně náročná, proto se často využívá sekundárních zdrojů dat, které již byly sebrány jinými výzkumníky (Nekola, Veselý, 2007: 158). Především z časového důvodu a také vzhledem k rozsahu a komplexitě výzkumného problému, je i v této práci využita sekundární analýza dat. Pro deskripci a vysvětlení systému alternativního trestání v České republice je využito analýzy dokumentů a literatury. Základním zdrojem dat budou odborné monografie a články, veřejně politické dokumenty týkající se trestní politiky ČR, prevence kriminality a boje proti recidivě trestné činnosti a pro odhalení konkrétních alternativních opatření a trestů bude vycházeno z trestního řádu a trestního zákoníku ČR. Zjištění početního využívání alternativních trestů a názory veřejnosti na český trestní systém je možno zjistit využitím statistických dat Vězeňské služby ČR, dat Probační a mediační služby ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR a také průzkumů veřejného mínění, převážně průzkumů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Za účelem zachycení subjektivních postojů jednotlivých aktérů a vztahů mezi nimi je využito i sběru a analýzy primárních dat prostřednictvím kvalitativního výzkumu. Kvalitativní přístup umožňuje soustředit se na jednotlivé aktéry, případně skupiny aktérů, a odhalit jejich vztahy a postoje do hloubky. Snaží se o komplexní pohled na problém se zahrnutím kontextuálních vlivů. Jeho nevýhodou však je, že data jsou sebrána od relativně malého počtu respondentů a generalizace výsledků je proto znemožněna (Nekola, Veselý, Ochrana, 2007: 150). Metodami sběru dat pro tento cíl byly zvoleny polo-strukturované a nestrukturované rozhovory. Pro pochopení různých vztahů mezi aktéry a zjištění postojů jedinců, je vhodnou metodou rozhovor. Ve zkoumané problematice hrají tyto vztahy a postoje klíčovou roli, využito je tudíž právě rozhovorů, jejichž výstupy slouží především k identifikaci subjektivního rozměru výzkumného problému. Na základě analýzy aktérů a studia dokumentů byli zvoleni aktéři, se kterými byly provedeny polo-strukturované a volné rozhovory a z důvodu časové vytíženosti některých aktérů, proběhla komunikace prostřednictvím emailů (Punch, 2006: 52–53). Příliš silně strukturované rozhovory nejsou v kvalitativním výzkumu považovány za vhodné, jelikož se může snadno stát, že výzkumník zvolí otázky, které budou zabarveny jeho postojem (Hendl, 2005: 166).

Při kontaktování aktérů jsem vycházela z analýzy aktérů a jejich rozlišení do čtyř základních skupin:

- Stát reprezentovaný MV ČR a MSp ČR.
- Probační a mediační služba ČR, která je sice organizační složkou státu, avšak je klíčovým aktérem při udělování, výkonu a kontrole alternativních trestů a proto je pojmána jako samostatná jednotka (Zákon 257/2000 Sb.)
- Soudci a státní zastupitelé.
- Neziskové organizace.

Kontakty na aktéry byly vyhledávány skrze webové stránky⁴ a byl kontaktován co největší počet relevantních aktérů, jelikož je pravděpodobné, že jen minimum z nich bude ochotno spolupracovat. Nejvíce rozhovorů bylo provedeno se zástupci Probační a mediační služby ČR a to především z důvodu absolvování dvouměsíční neplacené stáže na středisku Praha. Proto byly zvoleny nejen polo-strukturované rozhovory, ale také rozhovory volné, jelikož se mi podařilo s některými probačními úředníky provést rozhovor během výkonu praxe bez předem připravených otázek, avšak dle otázek, které vyplynuly z každodenních činností. V rámci PMS ČR – Praha bylo provedeno šest oficiálních rozhovorů s úředníky pracujícími na různých odděleních.

Za zástupce neziskového sektoru bylo zvoleno sdružení Rubikon, na které jsem byla upozorněna PMS ČR. Se zástupcem sdružení byl proveden jeden rozhovor, v rámci něhož jsem také dostala tip na kontaktování aktérů z Odboru pro prevenci kriminality, MV ČR. Další neziskové organizace nebyly kontaktovány, jelikož organizace Rubikon je hlavním sdružením spolupracujícím s PMS ČR v oblasti pomoci pachatelům trestných činů, které působí v ČR již téměř 20 let (Rubikon, 2012). Ostatní neziskové organizace se orientují spíše na pomoc obětem trestných činů a tento rozměr není obsahem této práce.

Problematičtějším bylo získání dat od zástupců MV ČR a MSp ČR, soudců a státních zastupitelů. Kontaktovány byly odbory a oddělení MV a MSp ČR, které mají co do činění s trestní politikou a bojem proti kriminalitě a recidivě, ze kterých se mi ozvala jedna osoba z Odboru pro prevenci kriminality a tisková mluvčí Msp ČR, které mi byly ochotny odpovědět na otázky skrze emailovou komunikaci. Žádost o rozhovor byla přeposlána Ministerstvem spravedlnosti také na ředitelství Probační a mediační

⁴ především www.pmscr.cz, www.justice.cz, www.mvcr.cz

služby, od které jsem se také dozvěděla odpovědi na své otázky. Jelikož komunikace probíhala také skrze emailovou komunikaci, kde byly otázky upraveny specificky pro MSp⁵, nelze brát všechny odpovědi za relevantní.

Zahrnutí postojů soudců a státních zástupců, bylo pro mou práci velmi důležité, avšak získat kontakty a domluvit si rozhovory s těmito aktéry, bylo nad mé kapacity. Z oslovených kontaktů na soudy a státní zastupitelství a Soudcovskou unii, přišly zpět pouze dvě odpovědi, na základě kterých byla provedena jedna emailová komunikace se soudkyní Obvodního soudu v Praze 2 a jeden telefonický rozhovor se soudcem Okresního soudu v Kutné Hoře, který dříve působil 12 let u Krajského soudu v Praze a který je členem Republikové soudcovské rady v rámci Soudcovské unie ČR. Skrze osobní kontakty se mi podařilo získat ještě jednu respondentku, soudkyni Vrchního soudu v Praze. Jiná stanoviska soudců byla sebrána prostřednictvím jejich výpovědí prezentovaných na internetu či v odborných časopisech.

Před uskutečněním rozhovorů byl předložen respondentům informovaný souhlas, ve kterém byly stanoveny možnosti práce se získanými daty a kde bylo možno zvolit anonymizaci respondenta při použití jejich výpovědí (příloha 2). Většina respondentů využila možnosti v případě využití dat jejich jméno neužívat nebo předem podobu výpovědi schválit. Bohužel tak není ve většině případů uvedeno jméno respondenta, pouze jeho pozice. Na druhou stranu lze ale předpokládat, že dané výpovědi mohly mít větší vypovídací hodnotu a respondenti se vyjadřovali více otevřeně a pravdivě. Každému respondentovi byly předem zaslány okruhy otázek před provedením rozhovorů, pouze v rámci některých rozhovorů v PMS ČR při výkonu praxe tento postup nebyl zvolen. Rozhovory byly nahrávány a následně přepsány, v jiných případech byly zapisovány poznámky během rozhovoru. Ti respondenti, kteří byli ochotni spolupracovat pouze v rámci emailové komunikace, převážně odpovídali na sadu otevřených otázek upravených v krátkém dotazníku specifickém dle jejich pozice – otázky se tak mírně lišily např. pro soudce a MV ČR (příloha 2). Celkově byla získána data od 13 respondentů zastupujících různé pozice – MV ČR, MSp ČR, PMS ČR, soudci.

Zmíněné metody jsou doplněny a podpořeny poznatky získanými v rámci stáže na středisku Praha Probační a mediační služby ČR. V rámci praxe na Probační

⁵ Mimo jiné také otázky na hodnocení činnosti PMS ČR

a mediační službě v Praze jsem během dvou měsíců byla účastna procesů výkonu alternativních trestů, včetně náhledů práce s pachateli během setkání s probačními úředníky,

a to především na Oddělení obecně prospěšných prací a Oddělení zprostředkování konfliktu a pomoci obětem trestné činnosti a jednoho sezení v rámci Oddělení parole a trestu domácího vězení. V rámci této zkušenosti jsem mohla ohodnotit nejen práci s pachateli, ale samotný chod střediska, včetně spolupráce se soudy a státními zastupiteli a v případě trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce, také spolupráci s policisty. Při samotném výkonu praxe jsem měla možnost využívat i systém sloužící pro vyhledávání informací o stavu řízení a osobně jsem si vyzkoušela spolupráci se soudci a státními zastupiteli při telefonických a emailových komunikacích. Všechny tyto zkušenosti a poznatky mi pomohly pochopit fungování organizace, posoudit výkon a kontrolu alternativních trestů, a také posoudit spolupráci s dalšími aktéry.

Získaná data podléhala průběžné analýze a interpretaci a byla využita pro procesní/implementační analýzu (viz dále). Data byla zobrazena pomocí tabulek a grafů a schématu systému alternativního trestání v ČR, kde jsou zaznamenány také faktory mající vliv na systém, včetně nadnárodní úrovně.

Tab. 3: Seznam aktérů, se kterými byly provedeny rozhovory

Centrum Rubikon, dříve Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.	23. 10. 2013	Práce s pachateli po výkonu trestu odnětí svobody, programy ke zvýšení efektivity alternativních trestů Romský mentoring, Učební program – mladiství
Probační a mediační služba ČR - Praha	14. 10. 2013 1. 11. 2013	Zástupce Oddělení zprostředkování konfliktu a pomoci obětem trestné činnosti a Trest zákazu vstupu na sport., kulturní a jiné společenské akce, dříve práce na Oddělení probace
	10. 10. 2013	Oddělení parole a trestu domácího vězení
	7. 11. 2013	Oddělení trestu obecně prospěšných prací

	Jan Pospíchal 14. 11. 2013	Oddělení trestu obecně prospěšných prací
	26. 11. 2013	Oddělení probačních a mediačních činností pro mládež
	16. 12. 2013	Zástupce vedení střediska PMS ČR Praha
Soudci	20. 12. 2013 (tel. rozhovor)	Okresního soudu Kutná Hora, dříve 12 let Krajský soud Praha
	25. 12. 2013 (tel. rozhovor)	Vrchní soud Praha

Zdroj: autorka

Tab. 4: Seznam aktérů – emailová komunikace

Ministerstvo vnitra ČR	10. 12. 2013	Odbor prevence kriminality
Ministerstvo spravedlnosti ČR	Štěpánka Čechová 12. 12. 2013	Tisková mluvčí
PMS ČR	13. 12. 2013	Ředitelství PMS ČR, Oddělení pro vzdělávání
Soudce	17. 12. 2013	Obvodní soud Praha 2

Zdroj: autorka

2.4 Rychlá analýza aktérů

Cílem analýzy aktérů je stanovení všech relevantních jedinců, skupin jedinců či organizací, kteří se účastní realizace určité politiky. Může se jednat jak o tvůrce politiky, tak příjemce politiky či všechny, kteří jsou schopni politiku a její výsledky určitým způsobem ovlivňovat a dotýká se jich (Veselý, 2007: 226). Pro uskutečnění rychlé analýzy aktérů bylo využito především studia dokumentů a odborných publikací.

Systém alternativního trestání je ovlivněn nadnárodní úrovní, reprezentovanou Radou Evropy, EU a OSN. OSN se soustředí především na dodržování lidských práv v oblasti vězeňství, ale působí také v oblasti celkového výkonu spravedlnosti (Informační centrum OSN, s. d.). Rada Evropy je činná také v oblasti lidských práv. Jejimi výstupy aplikovanými v ČR jsou např. Evropská probační pravidla (Rada Evropy, 2010). EU se pak zaměřuje specificky na oblast trestního práva, kde směřuje k přibližování systému trestního práva jednotlivých států a jejím cílem je také

spolupráce zemí v oblasti potírání přeshraniční kriminality (Evropská komise, 2011). O nadnárodních aktérech bude více pojednáno v dalších kapitolách.

Na národní úrovni jsou základními aktéry Ministerstvo vnitra ČR a Ministerstvo spravedlnosti ČR. MV ČR určuje obecnější rysy prevence kriminality a MSp se týká systému alternativního trestání více bezprostředně prostřednictvím trestní politiky ČR. I o těchto aktérech bude pojednáno více v dalších kapitolách.

Trestní soudy – okresní, krajské, vrchní, nejvyšší a případně ústavní, jsou jedněmi z klíčových institucí v systému alternativního trestání, které rozhodují o využívání jednotlivých institutů.

Státní zastupitelství je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení a účastní se procesu rozhodování o alternativních trestech především v přípravném řízení, kdy může zastavit trestní stíhání, podmíněně zastavit trestní stíhání, rozhodnout o narovnání aj. Součástí jejich práce je získávat informace o trestních věcech a dozorovat práci orgánů činných v trestním řízení a rozhodnout o tom, zda je důkazní materiál dostatečný pro podání žaloby a postoupení případu soudu (Nejvyšší státní zastupitelství, s. d.).

Dalším důležitým aktérem je Probační a mediační služba ČR, která sice organizačně spadá pod stát, ale je v této práci považována za samostatného aktéra, protože je zodpovědná za výkon a kontrolu některých druhů alternativních trestů, které budou hodnoceny v rámci této diplomové práce a která vstupuje do kontaktu jak se soudci, státními zastupiteli, tak i pachateli a oběťmi a neziskovými organizacemi.

Nejdůležitějšími aktéry jsou samozřejmě pachatel/obviněný a poškozený/oběť, na které systém alternativního trestání zacíluje.

Policie ČR a sportovní kluby a kulturní a společenské organizace vstupují do problematiky alternativního trestání specificky v oblasti Trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

V rámci trestu obecně prospěšných prací jsou pak dalšími aktéry také organizace, vůči nimž směřuje OP činnost, např. Dopravní podnik, školy a školská zařízení, aj.

Neziskové organizace a občanská sdružení působí především v oblasti pomoci obětem trestní činnosti, ale také v oblasti pomoci pachatelům trestných činů, především po výkonu trestu odnětí svobody, ale často spolupracují i s pachateli, jimž byl udělen alternativní trest a potřebují pomoc v oblasti sociální, psychologické, finančního poradenství, s bydlením či hledáním zaměstnání.

Vězeňská služba se dotýká alternativního trestání spíše okrajově, a to v případě, že bychom za alternativní trest považovali předběžné propuštění z výkonu trestu s dohledem. V tom případě pachatel dále interaguje s PMS ČR.

Na celkový obraz trestní politiky a trestní justice mají nepochybně vliv také média, která často upozorňují na nefunkčnost trestní justice a nedostatečnou přísnost alternativních trestů (např. Buchert, 2013, Parlamentní listy, 2011).

Na podobu trestní politiky má vliv také samotná veřejnost, která volí své politické zástupce a ti stanovují směřování politik skrze vládní prohlášení.

3 Teoretická východiska

Pro vysvětlení problematiky implementace alternativních trestů do praxe a pro zodpovězení výzkumných otázek bude využito především teorie trestání. Trestání s sebou přináší spoustu otázek, nejen co se týká spravedlivosti a adekvátnosti trestů, ale také účelu trestu, který je v souvislosti s AT často diskutován a který se soustředí na hlavní otázku - zdali má být účelem spíše samotný trest nebo má v rámci trestu docházet také k převýchově pachatelů. Jelikož se práce zaměřuje na proces implementace alternativního trestání do praxe, bude využito teorie implementace, v rámci které budou stanoveny problémové oblasti, na které se bude výzkum soustředit.

3.1 Teorie trestání, účel a funkce trestu

Trestné činy jsou protiprávním jednáním, které ohrožuje individuální či společenské zájmy a je narušením společenských hodnot a vztahů. Na každé nebezpečné jednání by mělo být dle míry jeho závažnosti adekvátně reagováno a to tím, že bude vyvozena trestněprávní odpovědnost a bude následována sankcí či jiným právním opatřením. Každá právní reakce na trestný čin by měla vzít v potaz závažnost trestného činu, osobu pachatele, okolnosti trestného činu a měla by dbát na ochranu společnosti, snažit se o nápravu pachatele a o narovnání vztahů poškozených trestnou činností a odčinění škod (Sotolář et al., 2001: 184-188).

Tresty jsou „specifické zákonem stanovené a státem vynutitelné následky spáchaného trestného činu, které ukládají soudy v trestním řízení a které na rozdíl od ochranných opatření obsahují negativní hodnocení trestného činu a jeho pachatele a působí mu určitou újmu, jejímž prostřednictvím se sleduje splnění účelu trestu a trestního zákona.“ (Sotolář et al., 2001: 273). Tresty obsahují také morální a etické

odsouzení pachatele a trestné činnosti. Tresty, ochranná opatření, upuštění od potrestání jsou nastaveny tak, aby dosáhly účelu trestního zákona, a to jak pohružkou trestem, tak procesem jejich ukládání a výkonem (Vicherek, 2013).

Funkce trestu lze rozdělit do několika rovin. Jednak je to ochrana společnosti a společenských hodnot před pachatelem a trestnou činností, dále by trest měl působit výchovně-vzdělávacím směrem, přičemž platí, že pokud to trestný čin dovolí, nejdříve má být využito trestů mírnějších a až selžou-li jejich výchovné funkce, udělit trest přísnější, který však může mít také vliv destruktivní. Velmi záleží na typu trestu, na podmínkách jeho vykonávání a také na postoji pachatele - zda chápe trest jako spravedlivý a pociťuje nutnost čin odčinit. Funkce trestu může být také psychologicko-pedagogická, kdy je cílem ovlivnit psychiku pachatele a jeho resocializaci (Černíková, Sedláček, 2002: 49-53).

Smysl a účel právní reakce lze definovat dle několika základních teorií. Teorie absolutní přistupuje k trestání čistě odplatně. Proto je také někdy označována jako teorie odplatná či retributivní. Jinými slovy byl spáchán čin, který musí být potrestán a uložený trest musí pachateli způsobit citelnou újmu. Další teorií trestání je např. teorie odstrašení, kdy udělený trest má odradit od dalšího kriminálního jednání, a to jak pachatele, tak i celou společnost. Účinek by měl být generálně preventivní. Teorie rehabilitační se zase snaží o nápravu pachatele odstraněním a potlačením příčin, které pachatele ke kriminálnímu jednání vedly. Tento koncept vychází z myšlenky, že pachatel v podstatě nejedná protiprávně „svobodně“, ale k jednání dotlačen skrze problémy, kterým čelí a jinými sociálními a osobnostními důvody. V rámci tohoto přístupu se začalo přistupovat k sociálně výchovným programům a terapeutickým formám zacházení s pachateli. Rehabilitační teorie je i základem pro alternativní tresty s prvky probace, jelikož se snaží o individualizaci případů, osobní přístup k pachatelům a soustředí se na jejich převýchovu. Eliminační teorie prosazuje ochranu společnosti před pachatelem, a tudíž podporuje jeho izolaci od společnosti. Jedná se nejen o trest odnětí svobody ve věznici, ale zde můžeme zařadit také zákaz pobytu nebo trest vyhoštění (Karabec, 2001: 81 – 84). Relativní teorie se ohlíží mnohem více na sociální účel trestu, tedy ochranu společnosti nejen prostřednictvím trestu, ale také skrze prevenci. Čili trestat se má tak, aby se zabránilo opětovnému protiprávnímu jednání v budoucnu (Vicherek, 2013). Poslední zmíněnou teorií bude teorie restituční, jejímž cílem je kompenzace následků trestných činů, např. skrze náhradu škody nebo urovnání

vztahů prostřednictvím mediací mezi pachatelem a poškozeným. Tato teorie je v praxi nejvíce reprezentována alternativními tresty v rámci tzv. restorativní justice, o které bude pojednáno dále. Jedná se tedy o všechny tresty, které nejsou spojeny s nepodmíněným trestem odnětí svobody (Karabec, 2001: 85). V minulosti se trestní politika nejen v ČR, ale i v ostatních zemích přikláněla spíše k represivnímu a izolačnímu pojetí trestního práva. Postupně se ale začaly objevovat problémy, jako přeplněnost věznic, vysoká recidiva pachatelů a přetrvávající vysoká míra kriminality a tak se právní reakce začaly přizpůsobovat novým okolnostem a došlo k propojení více konceptů. Tento přístup trestní politiky využívá tzv. smíšenou teorii, a snaží se tedy nejen o sankční následek a odplatu pachateli, ale také bere ohled na společenské užítky. Trest by měl tedy zohledňovat i resocializaci pachatele, změnu návyků, v případě pobytu ve vězení dbát na udržení a rozvoj schopností využitelných po návratu do společnosti a samozřejmě by měla být odborná pomoc a poradenství pachateli. Nicméně je důležité zmínit, že samozřejmě ne všichni pachatelé mohou být převychováni a resocializováni. Vždy je důležitá ochota a motivace samotného pachatele. Specifickou skupinou jsou mladiství pachatelé, u kterých je resocializace a převýchova více nadějná nežli u recidivistů, zároveň potřebují také preciznější vedení při cestě zpět k životu dle právních norem (Sotolář, 2001: 185).

Účel trestu v novém trestním zákoníku, z. č. 40/2009 Sb., není definován, jsou však stanoveny obecné zásady, jimiž se trestání řídí (viz dále). Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ve znění novely z. č. 161/2006 Sb. a platný do uvedení nového trestního zákoníku, účel definoval v § 23 odst. 1.: *„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“* (Zákon 140/1961 Sb.) Z této definice lze určit využití teorie eliminační, rehabilitační, teorie odstrašující a zaměření také na generální prevenci, avšak restituční teorie není vyjádřena. Explicitní vymezení účelu trestu v novém zákoníku sice chybí, ale opírá se o několik zásad, které se snaží účel suplovat. Tyto zásady jsou platné pro veškeré tresty obsažené v trestním zákoníku a jsou nadřazeny dalším podmínkám a kritériím ukládání trestů. Zásada zákonnosti, přiměřenosti (adekvátnosti), individualizace, personalita (postihovat jen pachatele), zásada neslučitelnosti některých typů trestů, zásada humanity (ne kruté a nepřiměřené). Konkrétněji řečeno, ukládání trestů se musí vždy striktně řídit trestním právem a přísnost trestů musí odpovídat

závažnosti činu, sankce se musí ukládat s ohledem na jedinečnost každého jednotlivého případu a brát v potaz individuální okolnosti trestní věci a postihnout pouze pachatele samotného. U některých typů trestů, které mohou být ukládány vedle jiných trestů, se musí dbát na podmínky slučitelnosti⁶ a všechny typy sankcí a opatření nesmí ponižovat lidskou důstojnost (Sotolář, 2001: 190 – 191). U jednotlivých sankcí jsou zároveň stanoveny podmínky a kritéria, která mají zajistit dodržování těchto zásad a účinnost trestů. V neposlední řadě je nutno zmínit zásadu depenalizace, kterou prosazuje nový trestní zákoník. Tzn., že byly formulovány některé nové alternativní sankce a také přeformulovány některé dosavadní podmínky ostatních trestů směrem ke snížení přísnosti, zároveň ale u nejzávažnějších trestných činů zůstala přísnost a represivní povaha trestů zachována (více o novém zákoníku a depenalizaci dále) (Důvodová zpráva, s.d.). Z výše uvedeného není možné určit, kterými teoriemi se ČR řídí, nicméně na základě celistvého pohledu na trestní zákoník, zde lze nalézt jak prvky represivní, izolační, eliminační, rehabilitační, restituční aj., lze tedy konstatovat, že ČR se řídí také smíšeným přístupem k trestání.

Všechny tyto zásady obsažené v trestním právu ČR mají vést k rozhodnutí o spravedlivém trestu (Sotolář, 2001: 189). Spravedlnost je těžko definovatelná, obsahuje prvek intuitivnosti a její hodnocení je velmi subjektivní. Zároveň lze těžko spravedlnost definovat všeobecně, jelikož jí můžeme chápat nejen právně, ale také např. mravně nebo jako sociální spravedlnost. Lze však říci, že spravedlnost obecně je velmi blízko k pojmu rovnost. Tak chápe spravedlnost také Aristoteles, jako rovnovážnost a rovnost rozdělování, přičemž pokud je rovnovážnost narušena, je nutno porušený vztah obnovit prostřednictvím nějaké náhrady, odškodnění. Rovnost rozdělování spočívá v tom, aby všem bylo rozdělováno dle stejného měřítka, tedy každému dávat, co mu právem náleží a nikomu neškodit. Spravedlnost lze chápat také ve smyslu Herberta L. A. Harta, který spravedlnost chápe jako stejnost rozhodování, tedy více procesně. John Rawls zase ve spravedlnosti vidí stejné právo na svobodu pro každého a nerovnost je dle něj svévolná. Dalšími teoretiky zabývajícími se spravedlností jsou např. Robert Nozick, F. A. von Hayek, Rudolf von Jhering, aj. Definice spravedlnosti velmi závisí i na historické době a sociálním kontextu. V trestním systému budeme

⁶ Např. nelze uložit propadnutí majetku a zároveň peněžité trest (viz dále)

chápat spravedlnost jako spravedlnost právní, tedy jako snahu o obnovení rovnovážných vztahů ve společnosti a zároveň jako rovnost všech před právem (Sotolář, 2001: 74-77).

3.1.1 Penologie

Tresty, výkonem trestání a jejich účinky se zabývá penologie, která se vyvíjela spolu s teorií trestání a jeho účelu. Je součástí trestně právní vědy a soustředí se především na hledání adekvátního působení na pachatele, aby nedocházelo k recidivě. Součástí výzkumu jsou především podmínky výkonu trestu odnětí svobody, stav vězeňství, ale stále více také výkon alternativních trestů a opatření a jejich účinky (Utrat-Milecki, s. d.). Zabývá se nejen tresty samotnými, ale soustřeďuje se na osobu pachatele, např. jaký vliv má trest na jeho fyzickou a psychickou stránku. Středem pozornosti jsou mimo jiné i instituce relevantní v procesu výkonu trestu a snaží se identifikovat další druhy sankcí, jež by mohly mít pozitivní sociálně výchovný efekt a plnit účel trestu. Penologie má velmi úzký vztah s dalšími vědami, jako psychologie, psychiatrie, sociologie, ale má velmi blízko také ke kriminologii v oblasti prevence kriminality. Obě zkoumají mimo jiné chování pachatele a jeho ovlivnění různými vnějšími podmínkami. Z penologického hlediska není účelem pouze stanovení spravedlivého adekvátního trestu, ale také vliv, jaký na pachatele po vykonání trestu bude mít. Zda pozitivně ovlivní pachatele, aby opětovně nejednal protiprávně či nikoliv (Černíková, Sedláček, 2002: 7-14, 54).

3.2 Teorie implementace politiky

Předložená práce se zabývá problematikou implementace prvků alternativního trestání do praxe. Z hlediska teorie politického cyklu se jedná o kritickou fázi politického procesu, které předchází příprava a návrh politiky. Teorie politického cyklu se začala vyvíjet od 50. let 20. stol. Prvním, kdo se začal tímto přístupem zabývat, byl Harold Laswell, který stanovil sedm fází cyklu. Obecně se však vychází z pěti fází cyklu: agenda-setting neboli uznání a vymezení problému, který je potřeba řešit, dále formulace politiky a jejich možných variant, výběr jedné varianty, dále implementace a vyhodnocení důsledků a účinnosti zavedené politiky, v případě zjištění nedostatků či přímo nefunkčnosti, může být politika upravena a cyklus začne znovu. Může se také vynořit zcela jiný problém a tudíž je potřeba přeformulovat i prvotní kroky cyklu (Jann, Wegrich, 2007: 43). Existuje i jednodušší znázornění veřejně-politického cyklu čtyř-

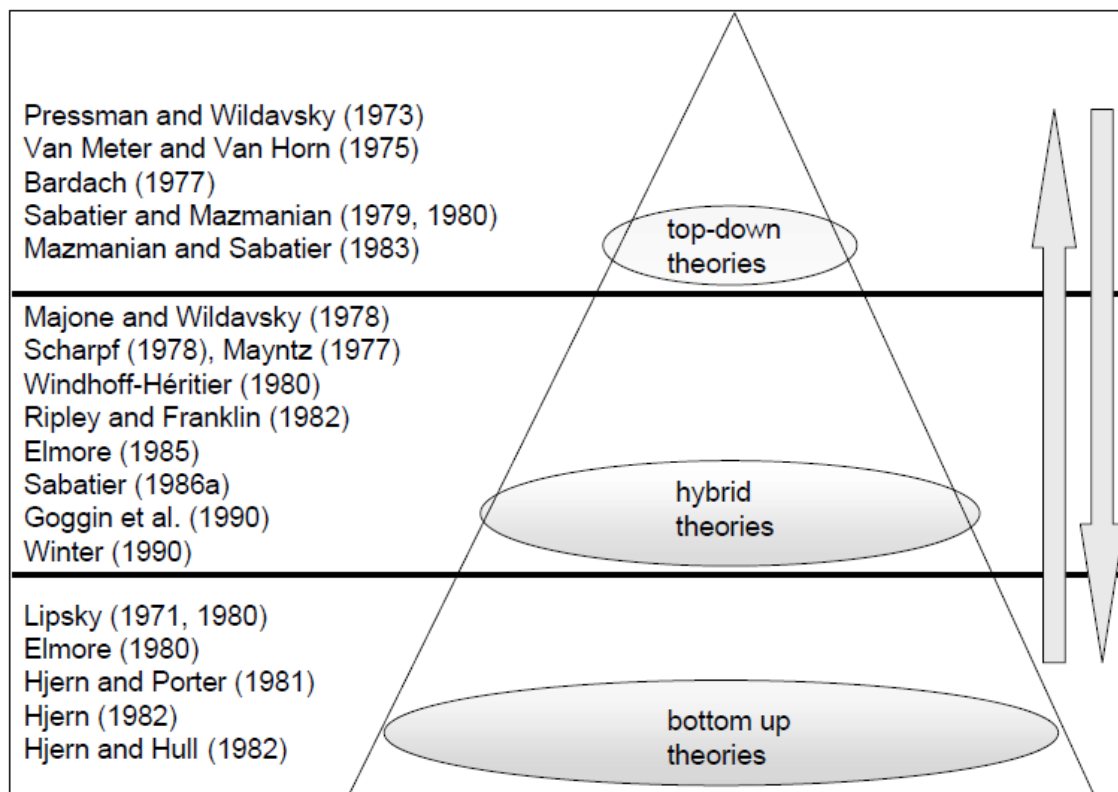
složkovým modelem dle M. Howleta a M. Rameshe, který se skládá z identifikace a uznání sociálního problému, rozhodnutí ve veřejné politice, implementace veřejné politiky a hodnocení veřejné politiky (Potůček, Vass, Kotlas, 2005: 37). Členění politiky na fáze bývá často kritizováno. Jednotlivé procesy prý nelze jednoznačně oddělit, jako je to např. u formulace a přijetí politiky a její implementace. Pro její analýzu je však členění vhodné (Paterová, 2007: 315).

Nejbližším synonymem slova implementace je uskutečňování, zavádění. Implementaci politiky lze tedy chápat jako uskutečňování určitých kroků dle stanovených fází, které mají přispět k řešení určitého veřejně-politického či sociálního problému a je ovlivněna vnitřními i vnějšími faktory. Implementace také může probíhat v rámci již probíhajících politik a může se jednat o inovaci, nový prvek v rámci již existující instituce, struktury (Potůček, Vass, Kotlas, 2005: 43).

Implementací se začali jako první zabývat Jeffrey Pressman a Aaron Wildavski v 70. letech 20. století a chápali implementaci jako top-down proces, tedy že politika je přijata centrem a implementována skrze úřední dokumenty na nižší jednotky. Hlavním problémem shledávali fakt, že na implementaci se obvykle podílí velké množství aktérů s jinými zájmy a tento střet aktérů je klíčový pro úspěch či neúspěch implementace politiky. Nicméně problémy s implementací nejsou zaviněny pouze aktéry, ale také nevhodně zvoleným nástrojem politiky (Winter, 2006: 151). Výzkum implementace se soustředí na výsledky politik, zda odpovídají stanoveným cílům a případně co brání jejich naplňování. Dalšími autory zabývajících se implementací ve smyslu top-down přístupu jsou Bardach (1974), Sabatier, Mazmanian (1980), Hogwood, Gunn (1984) aj. Politiky by měly obsahovat jasné cíle a jasné nástroje k jejich dosažení, politika může být ve formě zákona, ale i strategie a jiných VP dokumentů. Implementační struktury musí mít dostatečné zdroje, jak lidské, tak finanční, musí pobírat určitou míru autority a musí mít potřebné znalosti. Důležitý je také souhlas implementačních struktur se záměry tvůrců politiky (Paterová, 2007: 314-315). Slabiny implementační analýzy shora dolů: cíle nebývají jasné, bez konzultací s nižšími úrovněmi – chybí konsenzus. A tudíž nižší úrovně často jednají jinak, než určuje centrum a plánované cíle nelze naplnit. Později se tak rozvinul bottom-up přístup, který bere v potaz zamlženost cílů a konflikty mezi úrovněmi. Tento přístup chápe implementaci jako součinnost aktérů a ne direktivní implementování politiky do nižších struktur. Autory zabývajících se tímto přístupem jsou např. Lipsky (1971), Elmore (1979), Winkler (2002), aj. Východiskem je

stanovení sítě aktérů politiky, zkoumání jejich aktivit, součinností, jejich motivace a cílů. I tento přístup čelil kritice především pro fakt, že ne všichni aktéři přistupují aktivně k implementaci a jejich role by neměla být přeceňována (Paterová, 2007: 316–317). Další přístupy k implementaci se vydaly cestou integrace bottom-up i top-down přístupů a rozšířením množiny faktorů, které implementaci ovlivňují a zahrnutím veřejnosti jako důležitého aktéra, např. Elmore (1985), Sabatier (1986), Hull, Hjern (1987), Winter (1990), Matland (1995). Později se také začalo více využívat komparativního výzkumu a kvantitativních designů na rozdíl od předchozí preference případových studií (Winter, 2006: 154-157). S rozšiřováním Evropské unie se další výzkum začal soustředit i na implementaci nadnárodních politik a mezinárodních dohod do politik jednotlivých států (Pülzl, Treib, 2006: 97). Pro pochopení kooperace vládních úrovní se zahrnutím nadnárodní úrovně by bylo vhodné využít konceptu multi-level governance. V případě trestní politiky v oblasti alternativního trestání nadnárodní úrovně příliš velký vliv nemají, a tudíž tento rozměr nebude primárním objektem práce, ale bude o něm alespoň krátkosti pojednáno v dalších kapitolách.

Obr. 1: Přístupy k teorii implementace

Zdroj: Pülzl, Treib, 2006: 91

V případě implementace alternativních prvků do trestní praxe lze uvažovat za pomoci smíšeného přístupu. Jednak je Trestní zákoník direktivním veřejně-politickým nástrojem, avšak využití jeho jednotlivých ustanovení závisí na jednotlivých soudcích. Plnění takových soudních rozhodnutí pak závisí na dalších aktérech, jako jsou probační úředníci, policisté, neziskové a občanské organizace aj. Na tuto problematiku se lze dívat i opačným, bottom-up směrem, kdy existuje sice státem přijatý legislativní dokument, ale kdy jeho aplikace závisí na nižších aktérech, jejich spolupráci, ochotě, motivaci a na jejich ztotožnění se s jednotlivými částmi trestního zákoníku.

V literatuře se můžeme setkat se čtyřmi modely implementace: autoritativní model, založený na direktivnosti, hierarchii a kontrole, dále participativní model, který předpokládá spontánnost, adaptaci a spolupráci. Předposledním modelem je model koalic aktérů, mezi kterými dochází k interakcím, vyjednáváním a kompromisům. Posledním modelem je model nikdy nekončícího procesu učení, kdy aktéři v rámci politiky postupně upravují cíle a nástroje vedoucí k řešení problému a chápou implementaci jako dynamický proces, v rámci kterého jsou možné redefinice a změny (Potůček, Vass, Kotlas, 2005: 41 – 42).

Proces implementace může být pojímán dlouhodobě či krátkodobě, o čemž vypovídají i zvolené nástroje: např. strategie jsou určeny pro dlouhodobější horizont, kdežto operativní řízení a prioritní úkoly pro dané období jsou spíše krátkodobými procesy. Nástroji implementace politiky mohou tedy být strategické prostředky (koncepte, strategie, vize), politické prohlášení, stanovení prioritních úkolů, normy právní a organizační, fiskální nástroje, aj. (Potůček, Vass, Kotlas, 2005: 44).

Implementace zahrnuje součinnost aktérů, které lze rozlišit dle jejich funkce. Jednak jsou to iniciátoři a tvůrci politiky, realizátoři (poskytovatelé), adresáti a indiferentní aktéři. Tito aktéři se řídí svými hodnotami a přesvědčeními a disponují různými zdroji a nástroji, ať už sociálními, organizačními či intelektuálními (Potůček, s. d.).

3.2.1 Problémy spojené s implementací politik

Od návrhu politiky a stanovení očekávaných cílů směrem k jejímu skutečnému naplnění je dlouhá cesta, během které se může objevit spousta nesnází. Prvním problémem se může stát už samotný návrh politiky, který může mít nejasně formulovány cíle, neurčen časový ani finanční harmonogram a to již zkomplikuje

implementaci (Winter, 2006: 155). Mnoho politik v praxi nemá stanovené přímo své cíle a otázku specifických kroků dosažení cíle také neřeší, přitom konkrétnost politiky umožňuje identifikaci klíčových aktérů při implementaci politiky. Varianty cest k řešení problému jsou výsledkem politického rozhodnutí, kterému by mělo předcházet dohadování a smlouvání se zapojením odborné veřejnosti. Výsledná politika však závisí pouze na rozhodnutí politiků, kdy je brána do úvahy i politická průchodnost navrhovaného řešení (Paterová, 2007: 312). Po procesu návrhu politiky a jejím přijetí v určité podobě, např. zákon, regulace, strategie, nastává fáze implementace. Při posouzení úspěšnosti či neúspěšnosti implementace je ideální brát v potaz cíle politiky, které mají být naplněny.

Komplikací je fakt, že společenský vývoj je z velké míry autonomní a tak jej lze jen velmi složitě ovlivnit prostřednictvím politik, může za to především vysoká komplexita prostředí, kdy se politiky a její aktéři velmi často ovlivňují a jsou provázáni. To také vede k nechtěným důsledkům, kdy nastavení jedné politiky může negativně ovlivnit jinou, způsobit jiný problém. Př. dobrý záměr prohibice v 20. letech 20. stol. USA, se proměnil ve vysoký nárůst kriminality. Zároveň je těžší odhadnout při případné evaluaci, jaké výsledky způsobila daná politika a co bylo způsobeno normálním vývojem. Také je těžké měnit společenské hodnoty a chování lidí a institucí, jelikož tyto struktury bývají velmi setrvačné. Dalším problémem je složitý odhad budoucího vývoje, kdy se během implementace politiky může objevit nenadálá situace, která dané kroky implementace znemožní či zkomplikuje, např. v případě přírodní katastrofy mohou odtéct potřebné finanční zdroje na danou politiku a ta nebude moci být realizována (Potůček, Vass, Kotlas, 2005: 42 – 43). Implementace politiky obvykle zahrnuje velké množství aktérů, případně institucí, které lze nazvat implementační struktury – jsou to administrativní jednotky státu, ale i organizace samosprávné, neziskové, komerční. Takto komplexní systém s mnoha subjekty již evokuje vznik problematické situace při spolupráci mezi sebou a možnost případného oportunismu některých aktérů, který by mohl negativně ovlivnit realizaci politiky. Ale úspěšnost implementace závisí také na podmínkách v místě realizace politiky, tj. tam, kde se střetává poskytovatel služby, a občan. Poskytovatel je ten, kdo je v přímém kontaktu s příjemcem politiky, a tudíž úspěšnost závisí na jeho postojích a odpovědnosti. Při realizaci politiky je významným faktorem i ztotožnění se realizátora politiky s jejím záměrem a obsahem a jeho motivace. Je tedy vhodné se zaměřit

na organizační chování mezi jednotlivými aktéry/institucemi tak na vnitřní fungování dané instituce a brát v potaz nejen objektivní vztahy, ale i subjektivní pohledy na realizaci politiky. Roli při implementaci hrají i vnější vlivy, např. socioekonomické podmínky, míra kriminality, aj. (Winter, 2006: 156).

V praxi se lze setkat s přesvědčením, že cíle politiky jsou snadno realizovatelné a uskuteční se automaticky, tento jev je znám pod pojmem implementační nedostatečnost, kdy energie vydaná na naplnění cílů politiky je nižší, než by bylo skutečně potřeba. Realizace politiky může být negativně ovlivněná i nejasnou formulací cílů politiky, navzájem se vylučujících realizačních kritérií a instrukcí a nedostatečné řízení (Potůček, Vass, Kotlas, 2005: 44).

V literatuře se můžeme setkat s 6 faktory, které ovlivňují implementaci:

- Technologická proveditelnost – lze vůbec navrhované řešení zavést do praxe? Např. inovace v oblasti energetiky, léčba nevléčitelných chorob, aj.
- Politická proveditelnost – existuje konsensus na dané politice, nebude vetována?
- Administrativní průchodnost – schopnost skutečné realizace a monitorování.
- Legální proveditelnost – politika nesmí být vylučována žádnými právními normami.
- Ekonomická proveditelnost – lze počítat se stanoveným rozsahem potřebných prostředků?
- Psychologická proveditelnost – lidský rozměr, jak se staví jednotlivý aktéři k implementaci dané politiky, motivace, hodnoty.

Jak lze vidět implementace je velmi komplexní proces, zahrnující často mnoho aktérů a čím více aktérů a faktorů ovlivňuje implementaci, tím snáze se vyskytnou problémy (Paterová, 2007: 317 – 320).

3.2.2 Monitoring a evaluace politiky – procesní evaluace

Evaluace se začala rozvíjet od 60. let 20. století ve Spojených státech a soustředila se na reformy sociálních programů. Evaluací a monitoringem se navíc nezabývali a nezabývají pouze výzkumníci, ale určitou formou evaluace jsou i vládní reporty, veřejné debaty a také mediálními zprávy a postoje veřejnosti (Jann, Wegrich, 2007: 54).

Cílem monitoringu a evaluace politiky je zpětná vazba o výkonnosti politiky. Oba procesy směřují ke kontrole, ale i poznávání a explanaci, tzn. kontrola naplňování standardů, poskytovaných zdrojů/služeb, kontrola výsledků, vysvětlení vztahů, účinků. Evaluace může být formativní nebo souhrnná, přičemž formativní usiluje o zlepšení předmětu evaluace a souhrnná posuzuje celkové výsledky politiky. Předložená práce se soustředí na formativní evaluaci, konkrétně evaluaci procesu implementace (Nekola, 2007: 338-340). Příklady otázek pro monitoring a evaluaci procesu realizace politik mohou být: „Byla politika implementována tak, jak bylo zamýšleno? Pokud ne, v čem selhala implementace?“, pokud by se nám jednalo i o výsledky politik ptali bychom se po naplnění výsledků a případně po zjištění efektivnějšího plnění.

Monitoring a evaluace procesu realizace politiky se zaměřuje na fungování organizací zahrnutých při implementaci politiky a jejich spolupráci a také souvislostmi mezi užitými nástroji a typy řízení. Sleduje se také využití zdrojů, jak finančních tak personálních. Jednodušeji řečeno zkoumá se, zda jsou průběžně naplňovány cíle politiky tak, jak bylo zamýšleno. Objektem takové implementace se může stát i odhalení implementačního selhání. Takové hodnocení by mělo probíhat průběžně a systematicky. Je tedy vhodné držet se několika základních kroků. V případě, že evaluace je více rozsáhlá, je dobré určit si tým lidí a okruhy jejich práce při evaluaci. Dalším krokem je samotná příprava evaluace, která by měla vést k poznání politiky a jejího kontextu. Na základě tohoto poznání je možno stanovit evaluační plán, ve kterém by měly být stanoveny oblasti, na které se bude hodnocení soustředit a jaké metody budou využity pro sběr dat. Následuje samotný sběr dat a analýza informací. Posledním krokem je prezentace výsledků evaluace např. prostřednictvím reportu či krátké závěrečné zprávy poskytující ucelené informace (JBA, 2007).

Procesní analýza nebo též implementační analýza je vhodná metoda pro ex post a in medias res hodnocení již existující politiky. Cílem je zjištění, zda daná politika v praxi funguje tak, jak byla zamýšlena. Informace se soustřeďují na míru byrokracie, cílovou skupinu příjemců politiky, na poskytovatele politiky a na další faktory ovlivňující její realizaci. Na základě procesní analýzy lze stanovit prostor pro zlepšení a řešení problémů (Greenberg, 2005: 209).

Př. oblasti evaluace: v případě hodnocení využití služby se hodnocení soustřeďuje na počet příjemců služby, ale také na skladbu participujících skupin, zda nedochází

k vychýlení. V případě nízké participace na politice/službě se pak zkoumají příčiny tohoto jevu (Nekola, 2007: 344-346).

Dalšími typy otázek procesní evaluace mohou být následující, jejich výčet samozřejmě není vyčerpávající a může být pozměněn a rozšířen: „Jaké činnosti/služby jsou implementovány? Kdo je poskytovatelem a příjemcem takové služby/programu? S jakými zdroji poskytovatelé pracují? Jaké jsou silné a slabé stránky implementované činnosti/programy a jaké oblasti by potřebovaly zlepšit?“ (Community Interventions, s. d.).

3.2.3 Plán implementační/procesní analýzy

1. Vstupní krok: poznání systému, aktérů, vztahů, typů trestů a jiných alternativních institutů

2. Cílem analýzy je jednak deskripce a vysvětlení vztahů při využívání alternativních trestů v praxi a také hodnocení implementace daného nástroje do praxe, tedy stanovení silných a slabých stránek a případný návrh zlepšení

3. Oblasti zaměření a typy otázek:

Tab. 5: Oblasti zaměření procesní analýzy, typy otázek, užití metody

Oblast zaměření		Typy otázek	Metody
Stát (MV ČR a MSP ČR)	Formulace politiky - cíle a priority trestní politiky ČR	Jsou jasně stanoveny cíle trestní politiky? Jaké je postavení alternativního trestání v trestní politice ČR	Studium literatury – VP dokumenty, rozhovory
	Proces přijetí nového Trestního zákoníku	Probíhalo přijetí konsenzuálně nebo se již v této fázi vyskytly konflikty?	Studium literatury
Implementační struktury (především soudy a PMS ČR)	Početní využívání alternativních trestů	Proměnilo se početní využívání alternativních trestů po změně trestního zákona v roce 2010? Které alternativní tresty jsou využívány nejčastěji a proč? Jsou využívány nové alternativní	Analýza sekundárních dat, rozhovory

		instituty uvedené zákoníkem? Případně proč ne?	
	Spolupráce aktérů	Jak probíhá spolupráce jednotlivých subjektů při implementaci alternativních prvků do praxe? Je tato spolupráce bezproblémová?	Studium literatury, zúčastněné pozorování, rozhovory
	Subjektivní hodnocení problémů implementace aktéry	Jaké jsou postoje soudců a PMS ČR k alternativnímu trestání? Jakým čelí problémům při udělování, výkonu a kontrole AT? Jsou zdroje určené pro výkon a kontrolu alternativních trestů dostatečné?	Rozhovory
Veřejnost	Postoje veřejnosti k alternativnímu trestání	Jaké má povědomí o AT a PMS ČR? Jak se staví k trestání a sankcím?	Průzkumy veřejného mínění
Vnější vlivy	Socioekonomická situace, míra kriminality, apod.	Jaké další faktory mohou ovlivnit implementaci alternativního trestání do praxe?	Studium literatury, sekundární analýza dat

Zdroj: autorka

4 Pojmy

Pro pochopení problematiky je potřeba přiblížit některé pojmy a také rozdíly mezi některými instituty využívanými českým trestním právem, které nemusí být až tak zcela zřejmé.

4.1 Recidiva

Slovo recidiva vychází z latinského *recidivus* – opakující se. Slovo je známé jednak z medicíny a užívá se pro opakovaný výskyt nemoci, avšak je vlastní i pro kriminologii a trestní právo, kde znamená opětovné páchaní trestní činnosti. Při trestně právním vymezení recidivy je důležité, že trestný čin byl opětovně spáchán

po pravomocném odsouzení za jiný čin spáchaný dříve, tzn., že v rámci uděleného trestu nedošlo k nápravě pachatele (Chromý, 2009). Kriminalisticko-statistické pojetí recidivy se zaměřuje na osoby opětovně stíhané, kterým byla znovu uložena nějaká sankce. Informace o takové osobě jsou pak evidovány v kriminální, soudní či přímo vězeňské statistice. Existuje také penologické vymezení, které se soustřeďuje speciálně na opakované odnětí svobody (Marešová, 2011). Při zpracování dat týkajících se recidivy je někdy těžké definovat, o které pojetí se v daném případě týká. Záleží také, jestli se sleduje pouze stejný typ trestné činnosti nebo trestná činnost jakéhokoliv druhu jako taková (Šimurdová, 2011: 9 – 13).

4.2 Prizonizace

U člověka, který se dostane do vězení, může po čase dojít k tzv. prizonizaci. Tzn., že se pachatel adaptuje na vězeňské prostředí, ve kterém se nachází osoby i velmi silně sociálně narušené a může se negativně „přiučit“ dalšímu kriminálnímu chování a to ovlivňuje i neschopnost přijetí zodpovědnosti za spáchaný čin. Prizonizace může způsobit celkovou změnu chování směrem k radikalizaci, vyvolat agresí, zatrpklost, může vést k nespolupráci a zpřetrhání sociálních vazeb. Působení prizonizace závisí na délce trestu a také na recidivě výkonu trestu odnětí svobody (Černíková, 2008: 182). Opětovná reintegrace do společnosti po výkonu trestu je tak velmi zkomplikována, někdy až nemožná. Je proto nutno dbát, aby kriminogenní působení věznic bylo co nejvíce eliminováno. Ideálně nejdříve využívat alternativní formy trestání a jen při velmi těžkých formách trestné činnosti nebo v případech recidivy a neochoty pachatele spolupracovat, se přiklonit k udělení nepodmíněného trestu odnětí svobody (Jiříčka, 2011: 14).

4.3 Depenalizace vs. dekriminalizace

Depenalizace znamená postupné zmírňování trestů ve smyslu upravování podmínek udělování a výkonu trestů. Zároveň může vyjadřovat také možnost upustit od výkonu nebo trest odložit u určitých typů trestných činů za splnění specifických podmínek. Depenalizace je spojena s prosazováním alternativního trestání (Rozum, 2005: 16). Zásadou depenalizace se u méně závažných trestných činů (viz dále) řídí také Trestní zákoník účinný od roku 2010. V praxi to znamená, že byly upraveny podmínky některých trestů směrem ke zmírnění represe a také byly zavedeny nové formy

alternativních řešení trestních věcí, např. trest domácího vězení (Důvodová zpráva, s. d.). Depenalizace je někdy zaměňována s pojmem dekriminalizace, nebo též odrestnění, kdy jsou některé skutkové podstaty vyňaty z trestního zákona, tzn., že takové skutky nejsou dále považovány za trestný čin, zároveň se však nejedná o legalizaci. Např. homosexualita byla v mnoha státech dekriminalizována, tzn., že není považována za trestný čin, zároveň však ne všechny tyto státy legalizují úřední stvrzení homosexuálních svazků (Vaculíková, 2004).

4.4 Reintegrace a resocializace pachatele

Reintegrace znamená proces znovu-začlenění pachatele do společnosti, zpravidla po výkonu trestu odnětí svobody nebo při podmíněném propuštění a jejím cílem je především zabránit kriminální recidivě (Scheinost, 2010: 98). Soustřeďují se na ty oblasti života, které jsou základní pro fungování člověka ve společnosti. Může se jednat o různé vzdělávací kurzy, zaměstnání ve výkonu trestu pro udržení pracovních návyků a dovedností, ale také právní a sociální poradenství především v oblasti finanční (Generální ředitelství vězeňské služby, 2013). Reintegrační programy jdou ruku v ruce s resocializačními programy, které se soustřeďují na společenský rozměr života pachatele, to znamená znovu-osvojení si většinových hodnot a norem a akceptace faktu, že je pachatel součástí společnosti (Biedermanová, Petras, 2011: 8-9). Tyto programy by ideálně měly probíhat již v období výkonu trestu ve věznici, avšak nejsou určeny jen pro pachatele odsouzené k odnětí svobody, své místo nalézají i při alternativním trestání. Při udělení alternativního trestu jsou často stanoveny povinnosti a omezení pro pachatele, které mohou mít také resocializační charakter. Např. povinnost účastnit se psychosociálního tréninku či převýchovy. O resocializaci pachatele se snaží i probační úředníci v rámci dohledu, avšak nezbytnou roli hrají příspěvkové, neziskové organizace a občanská sdružení soustřeďující se na tuto specifickou oblast (Centrum sociálních služeb, s. d., PMS ČR, 2013).

4.5 Mediace

Mediace je známá jednak z oboru psychologie nejčastěji v podobě urovnávání rodinných sporů, dále z obchodního prostředí při vyjednávání různých podmínek a dohod, v komunitní oblasti při nápravě např. sousedských vztahů aj. (Asociace mediátorů, s. d.). Mediace je ale také velmi důležitým procesem využívaným

při alternativním trestání. Jedná se „zprostředkování urovnání vzájemných vztahů mezi jednotlivými subjekty dotčenými trestným činem,“ především pachatelem a poškozeným. Komunikace je vedena mediátorem a ideálně má vést k pachatelově uvědomění si závažnosti spáchaného činu a převzetí odpovědnosti za jeho spáchání, a také za kompenzaci následků – nejen finanční, ale také např. ke zbavení pocitu strachu oběti (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 12). Mediace může vyústit k rozhodnutí o narovnání a odklonu trestního řízení, ale může být také součástí výkonu trestu, jedná se však o proces, který je mimosoudní (PMS ČR, s. d.).

4.6 Probace

Slovo probace je latinského původu a znamená zkoušet, ověřovat. V trestním pojetí se užívá spojení probační dohled, který více napovídá účelu institutu. Rozhodnutí soudu o probaci je směřováno těm pachatelům, kteří byli uznáni vinnými, ale jejich pobyt ve vězení není žádoucí, nicméně je nutná určitá forma kontroly jejich chování na svobodě v rámci alternativního trestu. Jedná se tedy o jakousi zkoušku pachatele, zda je schopen žít život v souladu s právními normami a zároveň o ověřování, zda plní stanovené povinnosti a omezení (PMS ČR, s. d.). Nejedná se ale pouze o dohled a kontrolu pachatele, cílem probace je také motivace pachatele k vykonání trestu a zaměřuje se také na psychosociální pomoc pachateli a jiné formy pomoci a poradenství, které dopomůžou k vedení řádného života a vykonání AT (Vantuch, 2009). Účelem probace je tedy i resocializace odsouzených. Probaci vykonává probační úředník, který není pouze sociální pracovník a na rozdíl od mediátora požívá autority přenesené ze soudu, nicméně jeho přístup vyžaduje především psychologický a pedagogický přístup a schopnost sociálního poradenství. Probační pracovník by se měl snažit pochopit pozadí trestné činnosti pachatele, tj. především sociální podmínky, rodinné vztahy aj. (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 25).

4.7 Punitivita

Pojem punitivita znamená tendence trestat. V literatuře je pojem využíván v souvislosti s popisem postojů veřejnosti ke kriminálnímu chování, kdy punitivní názory znamenají, že udělované tresty by měly být přísnější a v některých případech dokonce volají po znovuoobnovení trestu smrti (Tomášek, 2013: 93). Punitivní postoje mají souvislost s úrovní kriminality, kdy se strach z trestné činnosti promítá do těchto

požadavků na přísnější trestní systém. Nicméně dalšími důvody může být faktická neznalost udělování trestů, ale také socioekonomická situace nebo vliv médií (Kury, Shea, 2011: 9).

4.8 Zločin x přečin

Nový Trestní zákoník účinný od roku 2010 nově rozlišuje zločiny a přečiny. Ustanovení § 14 odst. 2 Trestního zákoníku stanovuje za přečiny „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“ (Zákon 40/2009 Sb.) Zločiny jsou naopak definovány negativně a zločinem je takové trestní jednání, které není přečinem a obzvláště závažnými trestními činy je úmyslné trestní chování, za které hrozí trest odnětí svobody nad 10 let. Při rozlišování na zločin a přečin tedy závisí na formě zavinění a na sazbě trestu odnětí svobody. Tato kategorizace umožňuje další rozlišení trestních sankcí a druhů řízení. Pro přečiny by měly být určeny především alternativní tresty a odklony od potrestání, včetně mediací a trestů s prvky probace a měly by být řešeny prostřednictvím zkrácených trestních řízení. Zločiny naopak budou směřovány ke klasickému soudnímu projednání (Důvodová zpráva, s. d.).

4.9 Stádia trestního řízení

Alternativní opatření obsahují také instituty, které je možno využít už před zahájením hlavního řízení před soudem. Je proto vhodné přiblížit stádia trestního řízení: Přípravné řízení - Předběžné projednání obžaloby - Hlavní líčení - Odvolací (opravné) řízení - Vykonavací řízení. Přípravné řízení (§ 157 TrŘ) je určeno pro obstarání důkazů o vině či nevině obviněného a zjištění, zda má být podána obžaloba a proces bude pokračovat k hlavnímu soudnímu líčení, nebo zda je vhodné upustit od trestního stíhání (viz dále). Významná je zde funkce státního zástupce, který je hlavním dozorcím policejních orgánů a je v jeho pravomoci, zda se bude v řízení pokračovat (Nejvyšší státní zastupitelství, s. d.). Specifickou formou přípravného řízení je tzv. zkrácené přípravné řízení (§ 179 a – f TrŘ), které je určeno pro přečiny. Lhůta řízení je stanovena na dva týdny od trestního oznámení, které může být prodlouženo maximálně o 10 dní státním zástupcem. Smyslem je zrychlení a zjednodušení přípravného řízení u méně závažných trestných činů, kdy byl podezřelý buďto přímo přistižen při činu nebo bezprostředně po něm nebo u případů, kdy zjištěné skutečnosti o případu už naznačují,

že bude trestní stíhání zahájeno a bude možno využít např. trestního příkazu (PČR, 2010). Po přípravném řízení může také dojít k dalšímu nepovinnému stádiu – předběžné projednání obžaloby, kde se rozhoduje, zda jsou důkazy o vině obviněného dostatečné pro další řízení nebo zda se věc vrátí státnímu zástupci nebo se věc zastaví. V případě nezastavení následují stadia – hlavní líčení, odvolávací řízení a vykonávací řízení, které pro jejich všeobecnou známost není nutno blíže vysvětlovat, zdůraznit je však třeba, že zde již hraje nejdůležitější roli soud jako rozhodující orgán.

Zvláštním alternativním způsobem projednání věci jsou tzv. odklony od trestního řízení, kdy zpravidla nedochází k soudnímu projednání v hlavním líčení. Mezi tyto odklony řadíme podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz, dále podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a v řízení ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání (viz dále). Uplatnění odklonů podléhá specifickým podmínkám, které musí být dodržovány. Důležitou roli při tom hraje poškozený a narovnání konfliktu a odčinění škod (Nejvyšší státní zastupitelství, s. d.).

Obr. 2: Stadia trestního řízení:

Zdroj: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/stadia-trestniho-izeni>

4.10 Obecně prospěšné práce vs. veřejně prospěšné práce vs. veřejná služba

Často dochází k nejasnostem ohledně institutů, jejichž název je velmi blízký a může mást. V případě alternativních trestů a opatření je nutno osvětlit rozdíl mezi obecně prospěšnými pracemi, veřejně prospěšnými pracemi a veřejnou službou.

Veřejná služba byla institutem zavedeným v roce 2009. Povinnost účastnit se veřejné služby byla zrušena Ústavním soudem v roce 2012. Jednalo se o neplacenou práci povinnou pro osoby pobírající dávky v hmotné nouzi, později také

pro nezaměstnané evidované na úřadu práce déle jak dva měsíce. V případě odmítnutí veřejné služby, byla osoba na půl roku vyškrtuta z evidence, čímž také zanikl nárok na podporu v nezaměstnanosti a dávky v hmotné nouzi. Práce byla směřována ve prospěch obcím, občanským sdružením, školským, církevním, zdravotnickým zařízením (Akční spolek, 2012). Tento institut vzbudil ve společnosti velkou míru nespokojenosti, nejen protože veřejná služba byla hodnocena jako „nucená práce“, ale také právě kvůli podobnosti s obecně prospěšnými pracemi, které jsou určeny pro pachatele trestných činů (Drtina, 2012). V současné době je veřejná služba určena pro dlouhodobě nezaměstnané, kteří si chtějí udržet pracovní návyky a také se mohou dočkat malé finanční odměny. Veřejná služba byla nahrazena veřejně prospěšnými pracemi, které jsou projektem aktivní politiky zaměstnanosti. Aktivity VPP jsou směřovány ve prospěch obcí. Jedná se o placený časově omezený institut spolufinancovaný úřadem práce určený pro nezaměstnané, kteří si chtějí přivydělat a udržet pracovní návyky (Zákon 435/2004 Sb.).

Obecně prospěšné práce jsou pak druhem alternativního trestu, o kterém bude mimo jiné pojednávat tato práce. Jedná se o nejčastěji ukládanou alternativu ke krátkodobému nepodmíněnému trestu odnětí svobody. OPP vykonává pachatel ve svém volném čase, samostatně a ve prospěch obcí. Po vykonání OPP se záznam v rejstříku trestů vymaže (PMS ČR, s. d.).

5 Trestní politika ČR

Vymezení obsahu trestní politiky státu je obtížné kvůli jejímu širokému záběru. Nicméně skrze trestní politiku stát vymezuje ochranu základních lidských práv a svobod, kterou zabezpečuje a její podoba by měla reagovat na míru a formy kriminality vyskytující se v dané zemi. Trestní politika zahrnuje represivní i preventivní kontrolu kriminality, systém trestního práva, orgány činné v trestním řízení včetně policejních orgánů a vězeňského systému. V odborné literatuře můžeme narazit na pojmy kriminální a sankční politika, kdy kriminální politika zahrnuje všechna opatření proti kriminalitě a sankční politika se zabývá účelem trestání, sankcemi a jejich aplikací (Karabec, Diblíková, Nečada, 2008: 6-7). S představeným rozdělením se neztotožňují všichni odborníci, a tudíž budu v práci využívat obecného pojmu trestní politika, jelikož ta zahrnuje také činnost nevládních organizací a například i vliv médií. Nicméně pro účely práce bude trestní politika pojímána úžeji, jako tvorba a využívání

trestního zákonodárství a činnost trestních orgánů, kdy dochází k určení role trestního práva při řešení společensky patologické činnosti a kam lze zařadit i systém alternativních trestů (Musil, 1998).

Základními prameny trestní politiky je Ústava ČR a Listina základních práv a svobod ČR, platné zákony, rozhodnutí soudů a nálezy Ústavního soudu. Priority trestní politiky pak vycházejí z programových prohlášení vlády. Práce se zaměří na prohlášení od roku 2006, kdy se začala řešit podoba nového trestního zákoníku.

Programové prohlášení vlády z roku 2006 deklarovalo prosazování kombinace prevence, represe a výchovy a posilování role alternativních trestů. Zdůrazňovány byly elektronicky kontrolované tresty domácího vězení, podmíněné odsouzení s dohledem a peněžitě tresty. Efektivita PMS měla být zvýšena především prostřednictvím projektů podporovaných zdroji EU. Dalším významným krokem měla být práce na nových civilních a trestních kodexech. Větší pozornost byla věnována vězeňství (Vláda, 2006). Programové prohlášení z roku 2007 se o alternativním trestání nezmiňuje vůbec, pouze stanovuje za cíl novelu trestního zákona (Vláda, 2007). Vládní prohlášení technokratické vlády z roku 2009 priority příliš neupravuje a směřuje k dokončení reformy trestního kodexu (Vláda, 2009). Trojkoaliční vláda ODS, TOP09 a VV v roce 2010 chtěla v následujícím období předložit nový trestní řád a ulehčit soudům skrze zákon o mediaci netrestních věcí. V prohlášení se přímo zmiňuje podpora postavení obětí a poškozených trestných činů a zvýšení úlohy restitutivního trestního řízení (Vláda, 2010). Současná úřednická vláda v demisi, která usilovala o získání důvěry v srpnu 2013, předstoupila s prohlášením, které v oblasti trestní politiky zdůrazňovalo vyvažování represe a prevence, dalo si za cíl zavést elektronický monitoring a vyzvalo k nutnosti většího zohledňování nároků obětí a poškozených. Body týkající se trestní politiky byly pojaty širěji než v předchozích prohlášeních, zároveň ale byly až na posledním místě priorit (Vláda, 2013). V říjnu 2013 se konaly předčasné volby, které vyhrála sociální demokracie a v současnosti dochází ke koaličnímu jednání. Současný stav ukazuje na vznik koalice ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL. Program vlády ještě samozřejmě nebyl představen, ale je nastíněna pravděpodobná podoba vlády, kdy by ministerstvo vnitra spadlo do gesce ČSSD a ministerstvo spravedlnosti bylo v rukou ANO 2011 (Patria Online, 2013). Lze se alespoň podívat na volební programy ČSSD a ANO 2011, jak se zaměřují na trestní politiku. ČSSD si za cíl dala zpřísnění podmínek podmíněně propouštěných kvůli zabránění

recidivy a také zmínila problém zadluženosti vězňů. Trestní politika byla až na 10. místě z 11 bodů programu a AT se příliš nevěnovala (ČSSD, 2013). Volební program ANO 2011 zmiňoval trestní politiku již ve třetím bodě ze čtrnácti a přímo se zmiňoval o vytvoření podmínek pro větší využívání trestů s probačním dohledem, nutnosti pořízení elektronických náramků pro trest domácího vězení a to i pro nahrazení vazby. Cílem bylo stanovené také zřízení koncepčně-analytického útvaru při ministerstvu spravedlnosti, které by mělo vypracovat strategii na období 10 let (ANO, 2013). Do jaké míry se obsah volebních programů promítne do programového prohlášení vlády a následného výkonu trestní politiky je otázkou vývoje a na tomto místě se neodvažují a také nemohu činit žádné závěry.

Aktéry zodpovědnými za koncepci trestní politiky jsou Ministerstvo vnitra ČR a Ministerstvo spravedlnosti ČR. Co se týče souvislosti s tématem, je MV ČR orgánem pro veřejný pořádek, vnitřní pořádek a bezpečnost a v jeho gesci je i telekomunikační síť Policie ČR a mezinárodní spolupráce skrze organizaci Interpol. MV ČR se soustředí mimo jiné na prevenci kriminality a bezpečnostní politiku. Odbor bezpečnosti MV ČR se zaměřuje na oblast veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti, jinými slovy na ochranu společnosti před kriminalitou především skrze činnost policie a jiných bezpečnostních složek. Základním koncepčním dokumentem v této oblasti je Bezpečnostní strategie ČR, která byla zavedena v roce 1999 a jejíž aktuální znění je z roku 2011 (MV ČR, 2009). Obsahuje priority bezpečnostní politiky a navazuje na Strategickou koncepci NATO a Evropskou bezpečnostní strategii a snaží se reagovat na proměny bezpečnostní situace nejen v ČR ale i v mezinárodním kontextu. Mezi strategické priority patří i zajištění vnitřní bezpečnosti a ochrany obyvatelstva, snižování kriminality s důrazem na hospodářskou kriminalitu a boj proti extremismu a jeho příčinám (Ministerstvo zahraničí, 2011). Na tuto strategii navazují každoroční zprávy o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky. Za prevenci kriminality je odpovědný Odbor pro prevenci kriminality a existuje také Republikový výbor pro prevenci kriminality. Objektem prevence kriminality jsou kriminogenní faktory, pachatelé trestné činnosti a oběti trestné činnosti a jejím cílem je skrze nerepresivní opatření snižovat míru a závažnost kriminality. Prevence kriminality je nastavena Strategii prevence kriminality, která je schvalována vládou vždy na 4 roky. V současné době je platná strategie na roky 2012 až 2015, jedním z bodů je důležitost resocializace recidivujících pachatelů a role PMS ČR, která se má zaměřit na oslabování

kriminogenních faktorů (MV ČR, s. d.). Republikový výbor pro prevenci kriminality je meziresortní orgán scházející se jednou měsíčně a vytváří koncepci preventivní politiky se zaměřením na místní úroveň. Jejími členy jsou např. zástupci Ministerstva vnitra, spravedlnosti, financí, obrany, ale také PMS ČR, Soudcovská unie ČR aj. (MV ČR, 2010).

Trestní politiky se zabývá i uspořádáním a procesy justičního systému. Tyto oblasti jsou v gesci Ministerstva spravedlnosti ČR a obsahují systém soudů, státních zastupitelství, vězeňství, probaci a mediaci aj. (Zákon 2/1969 Sb.) MSp od roku 1999 započalo reformu soudnictví řídicí se Koncepcí reformy soudnictví, která však narazila na politický odpor a byla plněna jen částečně. Za hlavní problém vláda vnímala délku soudního rozhodnutí a špatnou organizaci soudů. Od roku 2004 byl vytvořen materiál nazvaný Koncepce stabilizace justice, který byl následně aktualizován (Karabec, 2010). Ministerstvo spravedlnosti je odpovědné i za vytváření legislativy v oblasti práva občanského, obchodního, trestního, procesního. Pro účely diplomové práce je primárním oblast trestního práva. Od roku 2006 probíhá reforma justice, v rámci které bylo největším pokynem v oblasti alternativního trestání přijetí nového trestního zákoníku účinného od roku 2010 (Ministerstvo spravedlnosti, s. d.).

5.1 Trestní právo ČR

Jak bylo výše zmíněno, trestní politika může být pojímána i úžeji ve smyslu soustředění se na trestněprávní aspekty a využívání práva. Na základě přiblížení systému trestního práva ČR a podrobnějšího pohledu na samotný trestní zákoník, lze alespoň do určité míry stanovit směřování české trestní politiky.

Lidská společnost se řídí určitými společenskými pravidly a hodnotami. Pokud dojde k jejich narušení, dochází také k ohrožení společnosti samotné. Takovým případem ohrožení je např. trestná činnost. Reakce na takové narušení společnosti se různí dle kulturních, ekonomických aj. specifík dané společnosti a dle postojů k lidským a občanským právům a svobodám. Nicméně tyto reakce jsou v demokratických společnostech reprezentovány trestním právem, které vyjasňuje pravidla a podmínky pro udělování trestních reakcí dle jednotlivých deviantních typů chování (Kuchta, Válková, 2005: 184-185).

Druhá polovina 20. století se nesla nejen ve znamení změn politických a ekonomických, ale také změn v oblasti trestní spravedlnosti. Debaty se vedly

především ohledně účinnosti represivní trestní politiky Československé republiky a o nových formách spravedlnosti (Sotolář, Púry, Šámal, 2000:3). Trestní právo ČR se postupně začalo klonit k principu pomocné úlohy trestní represe, tedy k dosahování ochrany společnosti především skrze mimo trestní mechanismy a trestní právo by mělo být užito až v krajních případech. Trestní právo také obsahuje určité principy, které by měly být zachovány i při novelách a rekonstrukcích trestního práva. Jsou to především zmíněná subsidiární úloha trestního práva, princip humanismu a individualizace trestní odpovědnosti, aj. (Důvodová zpráva, s. d.). Nejvýznamnějším projevem zásadního přehodnocení systému ve směru pomocné úlohy trestní represe bylo rozšíření využívání alternativního trestání. K praktické aplikaci těchto forem trestněprávních reakcí ale docházelo velmi pozvolna (Sotolář, Šámal, 2001:5). Při těchto změnách trestního systému si ČR (ČSR) vzala příklad ze zahraničí - Rakousko, Německo, Švýcarsko, Nizozemí, VB, Kan, Skandinávské země. Spolupráce se zahraničními odborníky i dnes prostřednictvím různých mezinárodních projektů.

První novou alternativní sankcí byl trest obecně prospěšných prací zavedený v roce 1995 a účinný od roku 1996, kdy začali fungovat při okresních soudech také probační úředníci. Od roku 1998 bylo možno rozhodnout o trestech spojených s prvky probace, tedy o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem. Kromě těchto institutů obsahovalo trestní právo i podmíněné zastavení trestního stíhání (1993) a schválení narovnání (1995). V roce 2000 se ale vyčlenila Probační a mediační služba ČR jako samostatná organizace Ministerstva spravedlnosti ČR. Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě ČR byl přínosem pro celkový rozvoj alternativního trestání a také podpořil spolupráci s neziskovými organizacemi a zdůraznil roli jejich návazných aktivit. Jedním z nejaktivnějších organizací je Rubikon centrum, dříve Sdružení pro probaci a mediaci, o. s. Od roku 2002 byl trestní zákon obohacen o tzv. paroli, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (Portál, 2010). Významným milníkem byla novela trestního zákona z roku 2009, který rozšiřuje výčet alternativních sankcí o trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Další vývoj ukazuje, že je stále více dbáno na to, aby se trestní právo více věnovalo obětem trestné činnosti. V roce 2013 byl schválen předpis č. 45/2013, o obětech trestných činů, který vyslovuje podporu organizacím poskytujícím pomoc obětem (Předpis č. 45/2013 Sb.).

5.1.1 Restorativní justice x retributivní

Pro pochopení směřování trestního práva ČR je nutno osvětlit rozdíl mezi restorativní a retributivní justicí.

Retributivní neboli trestající justice je klasický přístup trestního práva, jehož cílem je především trest pro pachatele. Soustředí se na ochranu státu/společnosti před pachatelem ohrožující veřejný zájem a jejím nejčastějším projevem je trest odnětí svobody. Oběť je v případě retributivní justice pojmána jako pasivní subjekt a je do značné míry přehlížena, účastna je většinou pouze při nároku na náhradu škody. Preventivní působení na obviněného je minimální a nedochází k interpersonálnímu kontaktu mezi obviněným a poškozeným. Oběť se tak nemůže reálně zapojit a vyjádřit k trestu a také jejich informace o řízení jsou minimální, avšak může využít práva obhajoby. Často se stává, že díky příliš formálnímu, odosobněnému pojetí řízení, dochází i k pocitu ponížení a frustrace oběti/poškozeného, jelikož je v podstatě jen objektem vyšetřování a průběh řízení může ovlivnit jen minimálně. Zároveň obviněný/odsouzený nedostane dostatečnou motivaci pro vedení řádného života. Retributivní přístup čelí často problémům s přeplněností věznic, vysokou mírou recidivy a zatížeností soudů. Jako reakce na tyto problémy tohoto modelu vznikl koncept justice restorativní.

Koncept restorativní justice (nebo též tzv. obnovující trestní spravedlnosti) je určitý protiklad k tradiční represivní odplatné trestní spravedlnosti. Neexistuje však v čisté podobě, retributivní přístup nelze nikdy vypustit a oba přístupy se často doplňují nebo stojí vedle sebe (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 8). Vývoj posledních let ukazuje stále větší tlak na častější a širší využívání prvků restorativní justice.

Restorativní justice se začala rozvíjet v 80. letech 20. století v Kanadě a USA a postupně se začala šířit do západní Evropy a její podoba se stále rozvíjí. Tento přístup nechápe trestný čin jako útok na veřejné zájmy, ale jako sociální interpersonální konflikt, který lze řešit při zahrnutí všech dotčených s jejich aktivním přístupem. Nejen obviněný hraje primární roli, ale dochází i k zapojení zájmů a potřeb oběti/poškozeného a jiných subjektů zahrnutých do konfliktu. Zločin je chápán jako škoda a ohrožení bezpečnosti společnosti, přičemž tato škoda je nejen finanční a materiální, ale i psychická - narušení sociálních vazeb, rodinného života. Trest či jiná reakce na trestný čin má škodu a hrozbu odstranit/snížit. Cílem trestu je tedy především odstranění

následků činu (ne trest či převýchova) a pachatel má při tomto aktivně participovat (Karabec, 2001: 86).

Restorativní justice je mnohem více subjektivní a snaží se o odstranění konfliktu nikoliv jen o potrestání, reakcí na trestný čin tak není vždy sankce. V případě, že to závažnost činu umožňuje, mělo by se nejdříve zkusit vyjednat dohodu mezi pachatelem a poškozeným a až v případě neúspěchu přistoupit k trestnímu procesu. Oběť ale nesmí být k vyjednávání nucena.

Restorativní přístup je v praxi prosazován skrze alternativní tresty a alternativy k potrestání. Systém alternativních trestů pracuje s hodnotami - jako jsou lítost, pokání, odpuštění, osobní odpovědnost za nápravu škod, urovnání společenských vztahů. Pachatel musí převzít nejen formální trestněprávní důsledky, ale také osobní odpovědnost, musí si uvědomit faktické důsledky svého činu, sociální a individuální. Úspěšnost restorativní justice zároveň stojí a padá na ochotě, vstřícnosti a připravenosti oběti tento proces podstoupit a napomoci efektivitě alternativních trestů a opatření. Nejznámější formou restorativní justice je tzv. mediace, ke které často dochází ještě před konečným rozhodnutím soudu a může vést i k odklonu od trestního stíhání (viz dále), ale která může být i součástí uložené sankce (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 10 – 13).

Cestou zmírňování trestní represe se vydala také Česká republika, která se snaží systematicky využívat alternativní sankce a opatření a také využívat odklonů od standardního trestního řízení. Zkracování doby a diferenciací trestních řízení je také častým trendem, např. skrze snižování administrativní zátěže či zavedením kratších procesních postupů, aj. Standardním soudním řízením by měly být projednávány pouze důkazně složité případy, ostatní by měly být řešeny rychlejšími formami řízení⁷, což dává široký prostor pro uplatnění AT a mediace. Tento trend uplatňování AT tedy napomáhá jak urychlování řízení tak také finančně ulehčuje nákladnému standardnímu řízení (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 7). Konkrétní podoba restorativní justice v ČR je např. realizace principu zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a také nové formy alternativních trestů a odklonů v trestním zákoníku z roku 2009 (Fryšták, Žatecká, 2007).

⁷ Řešení v přípravném řízení, odklony od řízení, aj.

Naděje vkládané do institutů pracujících na restorativním principu jsou veliké, zároveň ale existují obavy, aby nadměrné užívání AT nepřineslo přílišné uvolnění. Ne všichni pachatelé jsou schopni nápravy.

5.1.2 Trestní zákoník

Jedním z nejvýznamnějších počinů posledních let je přijetí nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Trestní zákon upravuje trestní právo hmotné. Nezbytná je ale i novela trestního práva procesního, tedy trestního řádu.

Návrh nového trestního zákona byl předložen již v březnu roku 2006, avšak nebyl schválen. V roce 2007 pokračovala práce na zákoníku pod vedením ministra Pospíšila a týmu profesora Pavla Šámala a jeho účinnost byla naplánována na leden roku 2009. Jeho účinnost se nakonec opozdila o jeden rok a vstoupil v platnost k lednu roku 2010 (Novák, 2007). Práce na zákoníku byla předmětem zájmu i odborné a laické veřejnosti, projednávání se účastnila např. i Česká advokátní komora. Konaly se řady odborných seminářů a byla snaha zapojit, co nejvíce aktérů, kteří mohli přinést zkušenosti z praxe (Císař, 2009: 3). Formování trestního zákoníku ČR vycházelo ze zahraničních zkušeností a řídilo se také EU.

Nový trestní zákon explicitně nevyjadřuje účel trestu, jak tomu bylo ve starém trestním zákoně, ale směřuje „pouze“ k nápravě pachatele a řídí se určitými zásadami (viz dříve). Nová podoba trestního zákona se také snaží skrze uspořádání zákona naznačit změnu ve vnímání důležitosti chráněných hodnot. Zatímco starý zákon začínal výčtem trestných činů proti republice, hospodářskými trestními činy a proti pořádku ve věcech veřejných, nový zákoník staví na první místo trestné činy proti životu a zdraví, činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, sexuální trestnou činnosti a činy proti rodině a dětem (Vašíček, 2009).

Starý trestní zákon byl nastaven více represivně a příliš se neorientoval na nápravu pachatelů. Dle nové úpravy trestního zákona by se mělo více ohlížet na specifika každého jednotlivého případu a umožnit stanovení adekvátního trestu. Významným krokem je také rozčlenění trestných činů na přečiny a zločiny, které naznačuje, že se dbá na to, aby byla posuzována trestná činnosti i z hlediska závažnosti a pachatel byl trestán přiměřeně (Rozhovor Šámal, s. d.). Toto dělení na přečiny a zločiny rozšiřuje prostor pro uplatnění alternativ. Nové pojetí ve prospěch alternativ je v podstatě přímo v zákoně stanoveno ustanoveními § 37 a § 38, které říkají, že nesmí

být udělena přísnější sankce, pokud je možno zvolit sankci mírnější, prostřednictvím které dojde také k naplnění účelu trestu. Zároveň sankce nesmí ponižovat lidskou důstojnost

a být nepřiměřené (Fryšták, Žatecká, 2007). To, že by se mělo odnětí svobody chápat jako nejzazší reakce na trestný čin, je zmíněno i v důvodové zprávě zákona. Na druhou stranu v zákoníku neexistuje trestný čin, na který by odnětí svobody nešlo uplatnit. Délka odnětí svobody totiž slouží jako kritérium pro určení závažnosti činu (Důvodová zpráva, s. d.).

Podoba nového zákona se snažila o depenalizaci a větší individualizaci trestání, ale ubírala se také ve znamení zpřísnění represe. Je nutno zdůraznit, že se depenalizace nedotkla trestů týkajících se nejzávažnější trestné činnosti, avšak soustředila se především na následky méně závažných trestných činů (přečiny). Např. snížení nároků na podmíněné propuštění, snížení horní hranice trestu u přečinu zanedbání povinné výživy (viz § 196 odst. 1,2,3), zmírnění zaznamenal také přečin maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337 odst. 1), (Vicherek, 2013). Zpřísnění represe lze pozorovat u nejzávažnějších forem trestné činnosti namířené proti životu, zdraví, svobodě a lidské důstojnosti, kdy je možno udělit trest odnětí svobody až na 20 let (dříve 15), výjimečný trest se může vyplhat až na dobu 30 let (dříve 25), (Zákon č. 40/2009 Sb.). Směřování k častějšímu využívání AT lze spatřovat i v zavedení některých nových alternativních trestů. Konkrétně je to trest domácího vězení, který se má stát významnou alternativou k trestu odnětí svobody a trest zákazů vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Jiné tresty byly poupraveny tak, aby se dosáhlo jejich větší efektivity. Nově je možno udělit peněžitý trest až do 36,5 mil. Kč (oproti dřívějším 5 mil. Kč). Před uložením trestu OPP musí soud nejdříve projednat podmínky jeho výkonu s probační službou, aby se dosáhlo větší vykonatelnosti trestu a také, aby se zajistilo, že je trest opravdu vhodným opatřením pro daného pachatele a trestný čin (Reforma justice, s. d.).

Zvýšil se také výčet trestných činů. Novými trestnými činy jsou např. stalking, pronásledování, hackerství – počítačová kriminalita, přehnané riskování manažerů a zaměstnávání lidí načerno. Krom širšího výčtu alternativních trestů a nových trestných činů, přináší zákoník možnost soudcům přikázat pachatelům vedle trestu různé zákazy a omezení. Např. zákaz návštěv heren, sportovních zápasů, či přikázat účast na vzdělávacích kurzech, povinnost účastnit se sociálního výcviku a převýchovy aj. (viz dále)

Při rozhodování o trestu a jeho výměře má soud povinnost přihlídnout k druhu a závažnosti trestné činnosti, dále k osobě pachatele a jeho poměrům v oblasti osobní, rodinné, sociální, majetkové, k jeho ochotě nahradit škodu a k jeho dosavadnímu životu. Zohlednit by se měly i účinky trestu pro budoucí život (Zákon č. 40/2009 Sb.).

5.2 Vliv nadnárodní úrovně

Navzdory tomu, že vliv nadnárodní úrovně na trestní systém ČR není přímým objektem práce, bude o něm v krátkosti pojednáno.

ČR je členem mezinárodních organizací a musí se řídit závazky z toho plynoucími, jelikož komunitární právo má přednost před národním. V oblasti trestní politiky je nejvýznamnější vliv OSN, Rady Evropy a samozřejmě EU.

Český trestní zákoník se musel vypořádat s vlivy integračních procesů, především musí plnit závazky mezinárodních smluv a být komplementární s normami EU. OSN se zaměřuje spíše na ochranu lidských práv a ČR se řídí zejména Minimálními pravidly pro zacházení s osobami v detenci a Minimálními pravidly týkajícími se opatření nespojených s odnětím svobody (Tokijská pravidla), (Žatecká, Fryšták, 2007: 5). Důležitým orgánem OSN je Výbor pro prevenci a kontrolu zločinnosti. Každých 5 let se pravidelně konají kongresy OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli. Při tvorbě zákoníku bylo přihlídnuto i k doporučením a stanoviskům Rady Evropy (Milěřová, 2010: 8–11). Konkrétními doporučeními Rady Evropy týkajícími se přímo alternativního trestání jsou Evropská pravidla týkající se společenských sankcí a opatření států Rady Evropy z roku 1992, Evropská vězeňská pravidla a Zpráva o trestání mladistvých, dále Evropská probační pravidla z roku 2010, Doporučení č. R (99) 19 o mediaci v trestních věcech, Doporučení Rec (2000) 22 o zdokonalování implementace evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních (Rada Evropy, 2010).

Mezinárodní právo celkově se také přiklání k principům restorativní justice. Komise pro prevenci kriminality a trestní soudnictví OSN např. vytvořila návrh rezoluce zabývající se principem restorativní justice a jejím uplatňováním v zemích OSN (Fryšták, Žatecká, 2007).

Co se týká trestní politiky EU, lze zde nalézt určité protichůdné tendence. Na jednu stranu se výčet alternativních sankcí rozšiřuje, ale dochází také ke zpříšňování represe, např. v oblasti drogové trestné činnosti. Vlivem podpisu Lisabonské smlouvy

se předpokládá rostoucí vliv EU v oblasti trestní a sankční politiky ČR. Rada EU a nyní také Evropská komise po rozšíření jejich pravomocí, může určovat, které činy budou trestné a jaké druhy trestů by měly být využívány. Může tak postupně lehce dojít k většímu narušení suverenity států v této oblasti. Předpokládá se postupná harmonizace trestního práva jednotlivých členských států. Postupně by se měl přibližovat výčet trestných činů a také skutkových podstat, např. počet stupňů v řízení. Rozdílná preference délky trestů odnětí svobody by se měla také přibližovat a tak postupně by mělo dojít k přibližování rozdílů mezi severem EU, preferující krátké tresty odnětí svobody a jihem využívajícím dlouhé tresty odnětí svobody. EU stanovuje důležitost potírání především těchto trestných činů: podvod (především v souvislosti s dotacemi), korupce, hospodářská kriminalita, praní peněz, organizovaný zločin, terorismus, obchod se zbraněmi a drogami, sexuální trestné činy, počítačová kriminalita, rasismus, xenofobie a převaděčství (Kulatý stůl, 2013). Státy EU spolupracují i ve výměně informací o záznamech v rejstřících trestů a navzájem by měly uznávat vykonatelnost soudních rozhodnutí. ČR je také členem Evropské sítě prevence kriminality EUCPN (MV ČR, s. d.). V současnosti je EK stanoven tzv. stockholmský program do roku 2014, který stanovuje priority v oblasti práva a spravedlnosti (Evropská rada, 2010).

5.3 Vězeňství a amnestie

Trestní politika se setkává s kritikou především v oblasti vězeňství. Navzdory tomu, že náš trestní zákon obsahuje velké množství alternativních trestů, dochází k problémům s přeplněností věznic. ČR se v minulosti pravidelně umísťovala na horních příčkách žebříčku zemí s nejvyšším počtem osob ve výkonu trestu v přepočtu na 100 000 obyvatel. Tento index vězeňské populace se navíc neustále zvyšoval. Zatímco v roce 2004 dosahoval hodnoty 179, v roce 2010 již překročil hranici 200 (Prison Studies, 2010). Před ČR se nacházely pouze země bývalého sovětského bloku, Polsko apod. (Rubikon, 2013). Výraz v minulosti je použit pouze kvůli vývoji v roce 2013, kdy byla vyhlášena amnestie prezidenta republiky a bylo propuštěno více jak 6300 vězňů. ČR se tak posunula zhruba na 20. příčku při přepočtu indexu vězeňské populace. O přeplněnosti se tudíž v současné době nedá hovořit, naplněnost věznic se nyní v průměru pohybuje okolo 80 % (Vězeňská služba, 2013), avšak očekává se, že do dvou let od vyhlášení amnestie se navrátí za mříže 50 – 70 % pachatelů. Jedná se tedy o řešení krátkodobé a nezaobírá se příčinami přeplněnosti věznic, pouze řeší

aktuální problém. Rozsáhlá amnestie s sebou navíc může přinést další problémy jako možné propouštění členů vězeňské služby (Vicherek, 2013). Navíc je amnestie krokem náhlým a pachatelé nejsou připraveni na propuštění, jak psychicky, tak sociálně. Lepší variantou jsou podmíněná propuštění s dohledem právě kvůli postupné přípravě na návrat na svobodu (Šabatová, 2013).

Dalším problémem vězeňství je vysoká recidiva pachatelů. Data ukazují, že až tři čtvrtiny pachatelů vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody jsou recidivisté (tab. 6). Lze tedy usuzovat, že naprosto selhávají resocializační programy ve věznicích a po propuštění z věznic (Valeš, 2008). Zaměstnanost pachatelů ve výkonu trestu, do které je započítávána i účast na vzdělávacích a terapeutických programech se pohybuje okolo 60 % (Vězeňská služba, 2013). Volnočasové aktivity nemohou v žádném případě nahradit pracovní režim a pachatelé tráví čas ve věznici spíše zahálčivě, přichází o pracovní návyky a odbornost a také není možná stabilizace jejich ekonomické situace (Krutina, 2003). Přitom za hlavní příčinu vysoké recidivy bývá považována právě špatná finanční situace pachatelů, dluhová propast a špatná zaměstnatelnost se záznamem v rejstříku trestů (Martinková, Štěchová, 2011: 144).

Kritizován je i stav věznic a nedostatečné personální (specializovaní odborníci pro práci s vězni) a finanční kapacity věznic. Vláda však za hlavní problém vnímá finanční nákladnost vězněných osob. Jeden den ve věznici přijde státní rozpočet v průměru na 800 Kč na osobu (Vězeňská služba, 2011).

Při pobytu ve vězení navíc může dojít k tzv. prizonizaci, což znamená negativní ovlivnění pachatele vězeňským prostředím, které ho může i radikalizovat. Způsobeno to může být nejen prostředím věznice, ale také kvůli zpretrhání rodinných a sociálních vazeb. Vzhledem ke kapacitním nedostatkům jsou často pachatelé umístováni do věznic velmi vzdálených od jejich domova a tím jsou ztíženy návštěvy rodiny.

Zmíněné problémy s vězeňstvím jsou také jedním z impulsů vedoucích k názoru, že by se mělo k odnětí svobody přistupovat až v nejzazším případě a nejdříve, pokud to závažnost trestného činu a osoba pachatele dovolí, využít trestů alternativních.

Tab. 6: Odsouzení dle předchozího výkonu trestu k 31. 12. 2012

Předchozí výkon trestu	Muži	Ženy	Celkem
dosud nebyl ve VTOS	6560	739	7299
ve VTOS 1x	4251	273	4524
ve VTOS 2x	2752	131	2883
ve VTOS 3x	1782	78	1860
ve VTOS 4x	1256	28	1284
ve VTOS 5x	792	20	812
ve VTOS více než 5x	1736	31	1767
Celkem	19129	1300	20429

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2012

5.4 Souhrn a postoje

Navzdory očividným problémům, kterým ČR v trestní oblasti čelí, neexistuje ucelený a komplexní přístup trestní politiky k jejich řešení. Chybí také koncepčně analytický útvar při Ministerstvu spravedlnosti ČR, který by se strategickým přístupem zabýval. Existuje několik strategií, které se zabývají bezpečností a prevencí kriminality, avšak jedná se spíše o obecné zmínky o problémech, které je nutno řešit, ale nejsou stanoveny konkrétní cíle a kroky, které by komplexně řešily příčiny problémů. Těmto tématům se sice vláda věnuje, avšak spíše v jednotlivých bodech a nejedná se o komplexní řešení problémů. Tato diskontinuita přístupu k prioritám trestní politiky je také věcí časté obměny na pozici ministra spravedlnosti a také celkovým častým střídáním vlád. Jen od roku 2006 se vystřídal šest ministrů spravedlnosti, což v podstatě znamená každý rok, jiný pohled na řešení trestněprávních věcí. Trestní politika je také tématem lehce využitelným k předvolebnímu populismu. V roce 2014 se ukáže, do jaké míry byly plány současné nové vlády v předvolebních programech populistické či reálně myšlené.

S nekonceptností trestní politiky ČR souhlasí i oslovení aktéři, především zástupci soudců upozorňovali, že v podstatě žádná trestní politika neexistuje a tak jí nemohou hodnotit. Soudkyně Vrchního soudu v Praze se domnívá, že téma trestní politiky je navíc využíváno spíše populisticky a pokud se na něco zaměřuje, tak je to způsob, jak v této oblasti ušetřit, nikoliv jak řešit příčiny vysoké recidivy a přeplněnosti věznic. Zástupci ministerstva spravedlnosti a vnitra považují alternativní tresty již

za nedílnou součást trestní politiky ČR a jejich silnou pozici očekávají i v následujícím vývoji. Respondent z Ministerstva vnitra se domnívá, že: „... *postavení a role alternativních způsobů trestání se neustále posiluje a zlepšuje a že je třeba v tomto trendu nadále pokračovat.... Finanční škrty v této oblasti by se totiž negativně projevíly jinde, a to ještě výrazněji. Mezi prioritní oblasti bude jistě patřit pomoc obětem trestných činů (zejména těm nejvíce zranitelným, jako jsou děti, oběti domácího násilí, obchodování s lidmi, sexuálního vykořisťování apod.), předcházení recidivě pachatelů, komunitní programy zaměřené na prevenci kriminality v sociálně rizikových (či vyloučených) lokalitách. Nicméně definování konkrétních oblastí podpory a příprava nové vládní strategie na období let 2016 a následujících bude předmětem příprav v následujících dvou letech.*“

Přístup ČR k trestání lze do jisté míry odvodit z podoby trestního práva, konkrétně nového trestního zákoníku a důvodové zprávy k zákoníku. Tyto dokumenty přímo zmiňují, že by na základě trestního zákona, mělo docházet k většímu využívání alternativních trestů a odklonů a k ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody by mělo docházet jen v krajních případech. Nový trestní zákoník se snažil o depenalizaci trestů za bagatelní trestné činy, na druhou stranu se ale zvýšil jejich výčet a také došlo ke zpřísnění sazeb trestů odnětí svobody při závažné trestné činnosti. Přitom míra evidované kriminality klesá a tak trestní sazby není důvod zpřísnovat.

Trestní zákoník také přidal povinnost předběžného šetření při vydání trestního příkazu, čímž sice mohlo dojít ke zvýšení vykonatelnosti některých trestů, na druhou stranu ale mohlo být ovlivněno početní využívání takto udělených alternativ, jelikož mohou nyní představovat zvětšenou byrokratickou zátěž a je prodloužena doba vynesení rozsudku. Zde je na místě zmínit, že při hodnocení práce soudců dochází k výkonnostnímu hodnocení, kdy se zohledňuje počet udělených trestů a rychlost řešení trestních věcí a např. odklony nejsou součástí hodnocení (Rozhovor se soudkyní Vrchního soudu v Praze a Obvodního soudu v Praze 2).⁸ Ve výsledku lze takovou formu hodnocení považovat za faktor odrazující od udělování alternativ a odklonů. Na faktický vliv změny na početní užívání obecně prospěšných prací se zaměří text v dalších kapitolách.

⁸ Rozhovor se soudkyní Vrchního soudu, emailová komunikace se soudkyní Obvodního soudu pro Prahu 2

I přes snahu o široké zapojení různých aktérů se výsledná podoba zákoníku setkala s kritikou. Např. Václav Klaus při podpisu zákona v roce 2009 vyjádřil pochybnosti o snížení hranice trestní odpovědnosti v souvislosti se současným snížením dovolené sexuální aktivity. Toto konkrétní téma bylo celospolečensky přítomné a nakonec byla trestní odpovědnost novelou zákona ještě v legisvakanční lhůtě zachována na hranici 15 let (Leinert, 2009). Klaus kritizoval i fakt, že zákoník příliš nemění možnost využívání AT a že i nadále budou méně závažné činy trestány odnětím svobody. Nelíbilo se mu také, že bylo přidáno kolem 60 nových trestných činů a rozsah zákoníku se zvětšil, tudíž nijak nezjednodušuje trestní právo a ani se nepřiklání k dekriminalizaci (Klaus, 2009).

Oslovení aktéři shodně ohodnotili nový trestní zákoník jako povedené dílo, byť není zcela prosto chyb a nedostatků. Soudce z Kutné Hory navíc zdůraznil, že náš trestní systém funguje dobře i přes nějaké nedostatky a komplikace a srovnáním se vyrovná zahraničí. Rozšíření spektra AT považuje za přínos, ale v některých případech prý podmínky trestů neodpovídají plánům ministerstva spravedlnosti na jejich větší využívání. Zmiňuje, že např. domácí vězení, u kterého ministerstvo plánovalo, že bude ukládáno masově a odlehčí věznicím, považuje za nesmysl a upozorňuje právě na podmínky tohoto trestu, které brání jeho masovému užívání. TDM má být udělován za přečiny a jeho udělení musí splňovat další podmínky: zaměstnanost pachatele, trvalé bydliště, nesmí být ohrožením pro společnost, aj. Pachatelé trestných činů, ale často nemají práci a mnohdy ani trvalé bydliště a trest by jim tak nemohl být udělen, tudíž předpokládá, že nikdy nebude masově ukládán, i kdyby byl zaveden elektronický systém. Ten může zvýšit ukládání třeba o 20 % ale ne víc. Dále vyjadřuje názor, že by některé skutky dekriminalizoval - např. zanedbání povinné výživy a opětovnou drobnou krádež, ale muselo by být posíleno přestupkové řízení a spolupráce s úřady práce a sociálními službami.

Zástupkyně Ministerstva spravedlnosti zase vyjádřila, že *„Ministerstvo spravedlnosti kvituje, že v České republice dochází v posledních letech k nárůstu využívání tzv. alternativních trestů. Obecně se však v moderních demokratických státech, včetně České republiky, posiluje trend ukládání alternativních trestů, zejména vůči mladistvým pachatelům, kde je výchovné působení a resocializace mladistvého pachatele upřednostňována. Tento trend však má své meze, neboť u nejzávažnější trestné činnosti zaměřené zejména proti životu a zdraví se naopak trestní sazby*

zpřísňují. Ministerstvo spravedlnosti bude tedy zřejmě i nadále podporovat projekty z oblasti tzv. restorativní justice, včetně konkrétních opatření jako je např. nákup výrobků vězeňské služby s cílem maximálně zapojit odsouzené do pracovního procesu.“

5.5 Dílčí závěry

Trestní politika:

- Chybí koncepčně-analytický útvar
- Nejsou jasné priority a cíle
- Negativní vliv časté střídání ministrů spravedlnosti

Trestní právo:

- Stále větší důraz na zavádění prvků restorativní justice a větší využívání alternativních trestů

Trestní zákoník:

- Tvorba zákoníku dlouhá, zapojeno mnoho aktérů, dost neshod o podobě, již v legisvakanci lhůtě novela
- Novinky: trest domácího vězení, trest zákazu vstupu na sportovní kulturní a jiné společenské akce, institut předběžného šetření u OPP a TDV povinností v případě vydání trestního příkazu
- Změny: vyšší sazba peněžitého trestu a možnost denních sazeb, zpřísnění sazeb za nejzávažnější trestné činy, ale depenalizace sazeb u bagatelních trestných činů

Nadnárodní úroveň:

- Vliv především OSN, Rady Evropy a EU. Vliv EU v trestním právu se bude pravděpodobně zvyšovat.

Vězeňství a amnestie:

- I přes amnestii prezidenta republiky je nutno řešit problém přeplněnosti věznic. Do dvou let se očekává navrácení až 70% pachatelů za mříže

Postoje aktérů:

- Negativní hodnocení trestní politiky – nemá jasné směřování
- Trestní zákoník hodnocen v globálu pozitivně i přes některé problémy při implementaci

6 Systém AT v ČR

Standartním trestem v našem trestním právu je odnětí svobody, všechny ostatní tresty, které nejsou bezprostředně spojeny s nepodmíněným odnětím svobody, lze pak považovat za alternativní. Automatickým následkem trestné činnosti ale nemusí být vždy udělení trestu, existují také jiná opatření, především upuštění od potrestání a odklony (Sotolář, Šámal, 2001: 89). Je nutno zdůraznit, že AT jsou určeny především jako reakce na přečiny, nikoliv na závažnou trestnou činnost a jejich význam je velmi důležitý především u prvopachatelů a mladistvých pachatelů. Pro efektivitu AT je důležitá kontrola plnění jejich výkonu, při neplnění dochází k udělení náhradní sankce, kterou je většinou trest odnětí svobody (bezpecnemesto.eu). V případě vykonání AT se na pachatele hledí jako na neodsouzeného (Žatecká, Fryšták, 2007: 4-5).

6.1 Východiska a účel AT

Využívání alternativních trestů vychází z myšlenky, že ne všichni pachatelé už jsou natolik narušení, aby museli být izolováni od společnosti. Nepodmíněný trest odnětí svobody není vždy nejlepší formou řešení trestních věcí. Jeho výchovná funkce nemůže být považována za dostatečnou, jelikož vzdělávacích, resocializačních a pracovních programů se účastní jen zhruba 60 % pachatelů. Ve vězení tak vedou zahálčivý život bez nutnosti se o cokoliv starat. Zpřísnování délky trestu nesnižuje kriminalitu ani recidivu. Méně narušeným jedincům by tato izolace a vystavení negativnímu vlivu dalších uvězněných osob mohla spíše uškodit a v krajních případech může dojít až k tzv. prizonizaci (viz dříve). Navíc krátkodobé tresty odnětí svobody jsou zbytečně nákladné a nemají pozitivní vliv na recidivu (Urbánek, 2003: 201). Za méně narušené jedince jsou považováni převážně prvopachatelé. AT se tedy na rozdíl od nepodmíněného trestu snaží omezit běžný život pachatele tak, aby pocíťoval způsobenou újmu, ale zároveň se snaží o to, aby byla újma motivující k vykonání trestu a řádnému životu, nikoliv vedoucí k rezignaci a opakování trestní činnosti. AT tedy nesměřují primárně pouze k potrestání pachatele za jakoukoliv cenu, ale vychází z myšlenky, že pachatel trestné činnosti je stále součástí společnosti a proto je nutno napomoci odstranit konfliktní situaci, která by jeho znovu-začlenění do komunity bránila a podporovala by další kriminální činnost. Zároveň AT umožňují udržovat původní sociální a rodinné vztahy, zachovat si pracovní úvazek a zároveň se učit odpovědnosti za činy. K omezení práv dochází tedy nejen negativně, ale snaží se

i o pozitivní motivaci (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 23 – 26). V případě potřeby lze k AT a alternativám k potrestání uložit i specifické povinnosti a omezení, např. ochranné léčení či ochrannou výchovu. Smyslem těchto omezení je preventivní působení na pachatele při zachování záruky ochrany společnosti a zároveň možnosti řešit situaci pachatele tak, aby byly odstraněny příčiny kriminálního chování a došlo ke snížení recidivy. AT se snaží o silnou individualizaci jednotlivých trestních případů a orientuje se na příčiny trestné činnosti, které se snaží řešit. Nicméně základem účinnosti AT a skutečného naplnění cíle AT je, že pachatel musí přistupovat k výkonu AT aktivně.

AT by měly být přiměřenou reakcí na trestný čin a zároveň by měly vést k narovnání konfliktních vztahů. Dochází k významnému zohlednění práv obětí/poškozených a důležitost jejich role je zdůrazňována nejen z hlediska náhrady škody, ale také kvůli celkové satisfakci, kdy se poškozená osoba může dobrat příčin trestné činnosti, které se stala terčem, a lépe se tak se situací vyrovnat. Je také známo, že soudní procesy bývají dost odosobněné a pro oběti a poškozené mohou být značně nepříjemné, tomu se snaží zabránit restorativní justice především skrze předchozí mediaci mezi pachatelem a poškozeným. Základním cílem je ale především náhrada a odčinění škody/újmy pachatelem.

Skrze resocializační zaměření a snahu o řešení příčin kriminální činnosti pachatelů se alternativní trestání pokouší předcházet recidivě trestné činnosti a tím působit preventivně. Jejich cílem je tedy celkově chránit společnost a zvýšit bezpečnost. Soustředění se na narovnání konfliktu a škod mezi poškozeným a pachatelem, pak může pozitivně ovlivnit mezilidské vztahy (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 34, 176).

V neposlední řadě je účelem AT časové a finanční ulehčení justičnímu systému především v oblastech drobné, méně závažné kriminality, kdy může dojít k výraznému urychlení trestního řízení. Udělení alternativního trestu přináší také celospolečenské užitky, např. skrze obecně prospěšné práce. Aktivní zapojení obětí/poškozených a efektivní vykonávání AT může mít také vliv na lepší vnímání celého justičního systému společností. Do alternativního trestání jsou vkládány velké naděje jako do nástroje vedoucího k řešení přeplněnosti věznic a tím ke snížení nákladů na věznění (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 3).

Tab. 7: Zacilení alternativního trestání

Úroveň JEDNOTLIVEC	Obviněný/pachatel	Trest, morální, výchovný rozměr, uvědomění si následků, náhrada škody, újmy, reintegrace, resocializace, individualizace
	Poškozený/oběť	Náhrada škody, újmy, zadostiučinění, pochopení situace, možnost ovlivnění, čelí strachu
	Případně další dotčení aktéři	Např. rodinní příslušníci
Úroveň SPOLEČNOST	Komunita, občané	Prevence kriminality/recidivy, OPP, snadnější přijetí „nevězně“, snaha o zlepšení mezilidských vztahů
Úroveň STÁT	Institucionální úroveň	Odlehčení věznicím a justičnímu systému, jak počtem případů, tak finančně

Zdroj: autorka

6.2 Typy AT v ČR

V § 52 trestního zákoníku jsou všechny tresty taxativně uvedeny, převládají tresty alternativní, tzn. tresty, které nejsou bezprostředně spojeny s odnětím svobody. Jedná se o tyto tresty: „a) odnětí svobody⁹, b) domácí vězení, c) obecně prospěšné práce, d) propadnutí majetku, e) peněžitý trest, f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, g) zákaz činnosti, h) zákaz pobytu, i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné

⁹ Nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněný trest odnětí svobody, podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, výjimečný trest

společenské akce, j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, k) ztrátu vojenské hodnosti, l) vyhoštění.“ (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Alternativní tresty lze pojímat několika způsoby, např. dle hmotněprávního a procesně-právního hlediska. Za hmotněprávní alternativní sankce lze považovat veškeré zmíněné tresty v předchozím odstavci, kromě nepodmíněného trestu odnětí svobody. Někdy se tyto sankce rozlišují i na tresty, které v sobě obsahují odbornou pomoc, zpravidla probačního pracovníka, jsou to tedy především podmíněné odnětí svobody s dohledem, OPP, TZV a tresty, ke kterým byla stanovena další povinnost a omezení. U takových trestů je významná role Probační a mediační služby ČR.

K těmto trestům se někdy řadí i alternativy k potrestání, což ve skutečnosti nejsou tresty, ale účelu trestu se zde dosahuje skrze samotný proces rozhodování o rozsudku. Mezi takové alternativy se řadí upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (Sotolář, Šámal, 2001: 90).

Mezi procesně-právní alternativy patří alternativy ke klasickému soudnímu řízení, což jsou především odklony od hlavního líčení – narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání, kterým často předchází proces mediace. Tyto formy odklonů vyžadují zapojení subjektů, především souhlas poškozeného s narovnáním či zastavením stíhání. Další možností je vydání trestního příkazu. Mezi tyto alternativy spadá i odstoupení od trestního stíhání mladistvého, dohoda o vině a trestu a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. Někdy jsou zde řazeny i alternativy k vazbě a podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody, kdy může být stanoven i dohled a také podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti či pobytu (Žatecká, 2008: 28).

Práce se soustředí především na alternativní sankce v hmotněprávním pojetí, ale pro celistvost uchopení tématu je přiblíženo i využívání alternativ k potrestání a odklony od soudního řízení. Zmíněna je také forma řešení trestní věci neupravená trestním právem – mediace. Jedná se o neprocesní formu, jejíž výstupy mohou být reflektovány v rozhodnutí ve věci, ale není upravena procesním právem. Postup mediace ale vždy musí být v souladu s platnými právními normami a nemařit trestní řízení. Zároveň zjištěné skutečnosti v rámci mediace nelze použít jako důkaz v rámci trestního řízení (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 16).

Ke všem hmotněprávním alternativním trestům a také odklonům mohou být navíc přidány určité povinnosti a omezení: „a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku

a převýchovy, c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona, d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, f) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, g) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, h) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, i) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku, j) veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo k) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.“ (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Tab. 8: Přehled alternativních trestů a alternativ k potrestání v systému trestního práva

Vně trestní právo			Mediace
Trestní právo	Procesní	Odklony od trestního řízení	Zastavení trestního stíhání
			Podmíněné zastavení trestního stíhání
			schválení narovnání
			Trestní příkaz
			Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání
			Dohoda o vině a trestu
			Odstoupení od trestního stíhání mladistvého
	Hmotně právní	Alternativy k potrestání	Upuštění od potrestání
			Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem
		Alternativní tresty	Podmíněné odsouzení
			Podmíněné odsouzení s dohledem
			Trest domácího vězení
			Obecně prospěšné práce
			Zákaz vstupu na sport., kult a jiné spol. akce
			Peněžitý trest

			Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
			Propadnutí majetku
			Zákaz pobytu
			Zákaz činnosti
			Vyhoštění
			Ztráta ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání
			Ztráta vojenských hodností

Zdroj: autorka (na základě trestního zákoníku a trestního řádu)

6.2.1 Dohled

Institut dohledu může být využit u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem a je upraven § 49 TrZ. Dohled zjednodušeně znamená kontakt pachatele s probačním úředníkem, který kontroluje dodržování povinností a omezení stanovených soudem a řádný život pachatele v souladu s právními normami. Zároveň může probační pracovník poskytnout odbornou pomoc a poradenství a snažit se pachatele motivovat k vedení řádného života. V rámci dohledu je stanoven probační plán, který musí pachatel dodržovat. Zejména musí chodit pravidelně na stanovené schůzky a informovat úředníka o své situaci – bydlení, zaměstnání, jiných příjmech, plnění povinností, náhradách škody. Pachatel musí také umožnit návštěvu úředníka v místě jeho bydliště. Na základě poskytnutých informací může být probační plán poupraven. Při porušení podmínek dohledu, probační pracovník kontaktuje soud, ten dle závažnosti porušení může buďto zdůraznit nutnost plnění a pohrozit přeměnou trestu nebo přeměnit trest. Probační úředník zpravidla jednou za půl roku informuje soud o plnění/neplnění dohledu (Zákon č. 40/2009, hlava V.)

6.3 Procesní trestní právo – alternativní způsoby trestního řízení

Tradiční postup trestního řízení je často hodnocen jako nepružný a pomalý. Alternativní způsoby řízení mají umožnit zrychlení procesu rozhodování trestních orgánů při zachování účinnosti a spravedlnost rozhodnutí. Jejich cílem je nejen zrychlení rozhodování, ale také resocializační a výchovné působení na pachatele. Tyto způsoby řešení trestních věcí se soustřeďují především na narovnání konfliktních vztahů mezi dotčenými trestní činností, především obviněného a poškozeného, jehož výstupem

má být prevence recidivy a urovnání společenských vztahů. Narovnání vztahů a řešení konfliktů lze docílit především skrze proces mediace, který zpravidla probíhá v rámci PMS ČR a může vést až ke schválení narovnání či podmíněnému zastavení trestního stíhání. Proto bude zařazen v rámci této kapitoly. Specifickou zkrácenou formou trestního řízení je pak trestní příkaz (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 33-35). Dalšími zmíněnými instituty jsou dohoda o vině a trestu, odstoupení od stíhání mladistvého a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. O těchto způsobech řízení práce pojednává velmi v krátkosti, přičemž největší pozornost je věnována procesu mediace, který vykonává PMS ČR.

6.3.1 Mediace

Mezi nejznámější projev restorativní justice patří mediace. Mediace není upravena žádným právním předpisem, avšak tvoří důležitou součást systému alternativních řešení trestních věcí a musí probíhat vždy v rámci platných právních norem. Výsledky mediace pak mohou mít trestněprávní dopad, může vyústit v řízení o narovnání, či podmíněné zastavení trestního stíhání, upuštění od potrestání, OPP, podmíněné odsouzení (viz dále), (Sotolář, Šámal, 2001: 90 – 91). Důležitou roli zde hraje PMS ČR, která mediace zprostředkovává. K mediaci může docházet buďto ještě před konečným rozhodnutím trestní věci nebo v rámci uloženého trestu, k tomuto však v praxi dochází minimálně (rozhovor probační úřednice, Oddělení zprostředkování konfliktu). Případy vhodné pro mediaci jsou především ty, u nichž lze uvažovat o alternativním trestu/opatření, ale mediační činnost není vyloučena ani u případů, kde hrozí nepodmíněné odnětí svobody, nicméně k tomu dochází v praxi také výjimečně, jelikož pro některé specifické formy trestné činnosti není mediace vhodná, např. útok proti státu, rasistické útoky aj. (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 22). Nejčastěji je mediace využívána pro dopravní nehody a v případech mladistvých.

Konkrétně se jedná o více méně neformální dialog/komunikaci mezi subjekty dotčenými trestným činem¹⁰, především mezi pachatelem/obviněným a obětí/poškozeným, která je vedena nestranným mediátorem, který se snaží o řešení konfliktu spojeného s trestným činem. Tedy o to, aby si pachatel uvědomil závažnost svých činů a vyplývající důsledky činů pro oběť a došlo k převzetí skutečné osobní odpovědnosti za nápravu těchto důsledků, nejen finančních ale i individuálních,

např. pomoc oběti zbavit se strachu z další kriminální činnosti vůči ní (Nejvyšší staátní zastupitelství, s. d.). Cílem je tedy narovnání narušených společenských a právních vztahů a odstranění konfliktu mezi subjekty trestného činu. V rámci mediace má také oběť/poškozený možnost získat odpovědi na to, proč byl terčem trestné činnosti, jaké měl pachatel individuální či sociální důvody a zda svých činů lituje a pokusí se je napravit a neopakovat. Domluvena může být i náhrada škody/újmy a její podoba či jiná forma odčinění. Výsledkem je oboustranně přijatelná dohoda mezi obviněným a poškozeným. Mediace je však zpravidla prospěšná jak pro pachatele tak oběť bez ohledu na výsledek. Zároveň se jedná o proces dobrovolný a stojí na ochotě obou subjektů, což v případě oběti může být mnohdy těžké čelit pachateli tváří tvář bezprostředně po spáchání trestného činu. Pokud se mediace koná v přípravném řízení, je proces velmi rychlý a trestný čin je pro oběť stále čerstvý. Nejčastěji se však mediace využívá v případech dopravních nehod, které bývají často neúmyslné a zde je setkání subjektů poněkud jednodušší nežli v případech napadení či krádeží (Rozhovor s úřednicí z oddělení zprostředkování konfliktu).

Role schopného mediátora je velmi důležitá, musí totiž korigovat směřování komunikace tak, aby nedocházelo k útokům, obviňování, obhajování apod. Otázky viny či nevinu a jiné skutkové věci je určeno pro soudní řízení (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 22). Má se diskutovat o vysvětlení osobních příčin trestného činu a naopak následků činů pro oběť a o narovnání vztahů. Může se stát i situace, kdy poškozený nechce spolupracovat a snaží se získat náhradu škody, která je neúměrně velká, nebo se naopak pachatel může pokusit oběti nabídnout příliš vysokou částku neúměrnou závažnosti trestného činu, na tyto jevy však mediátor také musí dbát, vyzorovat je a zastavit je (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 13, 107). Mediátor shromažďuje informace, aby bylo rozhodnutí o procesním postupu, rozhodnutí o vazbě nebo přímo trestu, co nejadekvátnější, dále usiluje o narovnání konfliktních vztahů a uzavírá dohody mezi obviněným a poškozeným, snaží se vytvořit podmínky pro uložení alternativní sankce a zároveň přispět k naplnění trestní spravedlnosti.

Z výše popsaného lze vidět, že mediace spojuje trestný čin s jakýmsi psychosociálním působením – výchovným pro pachatele a vyrovnávajícím pro oběť

¹⁰ Může zahrnovat např. i rodinné příslušníky

a obsahuje morální a etickou dimenzi. „Mediační proces výrazně humanizuje justiční systém“ a posiluje odpovědnost obviněného a roli oběti/poškozeného.

Úspěšná mediace, tj. když dojde k narovnání vztahů mezi obviněným a poškozeným a přijatelným náhradám škod a újmy, může ovlivnit rozhodnutí věci směrem k uplatnění odklonu od potrestání (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 14 – 23). Mediace však ne vždy končí odklonem od trestního stíhání i přes narovnání škod, konečné rozhodnutí je vždy výlučným právem soudce či státního zástupce v přípravném řízení, nicméně pozitivní/negativní hodnocení mediace ze strany probačního pracovníka/mediátora či její neuskutečnění může ovlivnit soudní řízení a rozhodnutí ve věci.

Problémem mediace je, že není právně upravena a tudíž vyvstávají komplikace při získávání případů vhodných pro mediační proces. Probační a mediační služba získává tipy skrze spolupráci s policií, státními zastupitelstvími a také soudy. Nicméně ne všechny případy vhodné k mediaci a následným odklonům se na PMS ČR dostanou. K mediacím dochází zpravidla v přípravném řízení, které je velmi krátké a tak někdy dojde k rozhodnutí státního zástupce a předání případu soudnímu řízení dříve, než se vůbec kontaktují pachatelé a poškození a domluví se schůzka (rozhovor s pracovníci na oddělení zprostředkování konfliktu). Počty případů zprostředkování řešení konfliktu skrze Probační a mediační službu ČR se od roku 2010 snižují, navzdory tomu, že celkový počet případů vedených PMS se zvyšuje. V roce 2010 tvořilo 42,7% případů vedených PMS trestní věci vhodné k odklonům a narovnání, v roce 2012 to bylo 34,1% (PMS ČR, 2012).

6.3.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání a řízení o schválení narovnání

Narovnání a PZTS se v právním řádu ČR objevily díky novelám z let 1993 a 1995. Těchto institutů bývá využíváno především při případech méně závažné kriminality a pro osoby nenarušené nebo málo narušené. Je pravděpodobné, že pokud by se líčení u takovýchto případů konalo, došlo by k trestu bez odnětí svobody nebo k podmíněnému trestu, v rámci kterého by se odsouzený osvědčil. Smyslem je urychlené, ale spravedlivé řešení trestních věcí, bez konání hlavního líčení. Před těmito odklony předchází zpravidla proces mediace, který má vést k narovnání vztahů mezi pachatelem a obviněným a k odčinění důsledků trestného činu - především náhrada škody či jiné újmy. Takovýto proces by měl pozitivně ovlivnit i případnou recidivu,

jelikož se předpokládá, že pokud bude pachatel vtažen do problémů poškozeného, může si více uvědomit následky svých činů a neopakovat je (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 35 – 36, 82). Rozhodnout o odklonech může státní zástupce v přípravném řízení a soudce v rámci hlavního líčení. Na vyřízení věci prostřednictvím odklonů není nárok. I přes úspěšné narovnání může soudce rozhodnout jinak. Obviněný nemusí souhlasit s průběhem řízení prostřednictvím odklonů a může podat stížnost.

Rozhodnutí o narovnání je upraveno § 309 – 314 TrŘ. Jak bylo výše zmíněno, nutným předpokladem pro narovnání je především odčinění následků trestného činu a újmy způsobené poškozenému. Tento institut je tedy využíván ve specifických případech, kdy vznikla škoda/újma poškozenému (např. dopravní nehody, drobné krádeže, aj.), jelikož pokud by zde poškozený nefiguroval, nemohl by ani nikdo dát souhlas s tímto postupem, který je v tomto případě obligatorní. Naopak u PZTS tato podmínka není určena (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 83 – 84). Obviněný tedy musí spolupracovat s poškozeným a vyjednat s ním odčinění následků trestného činu či přímo nahradit škodu. Tento proces probíhá mimosoudně, zpravidla skrze PMS ČR a proces mediace (viz dříve). Pro rozhodnutí soudu o narovnání je nutno splnit několik podmínek. Trestný čin musí být takové povahy, že hrozí max. sazba odnětí svobody pět let, musí dojít k doznání a nahrazení škody pachatelem, obviněný složí přiměřený peněžní obnos státu určený na pomoc obětem trestné činnosti, obviněný i poškozený vysloví souhlas s tímto postupem a soud musí uznat, že takový postup je pro případ dostačující vzhledem k povaze trestného činu a osobě obviněného. Tyto podmínky jsou kumulativní. K rozhodnutí o narovnání dochází nejčastěji skrze veřejné zasedání v přípravném řízení (Zeman, 2013: 57).

PZTS spadá pod § 307 a § 308 TrŘ. Při podmíněném zastavení je stanovena zkušební doba, během které je tedy stíhání zastaveno na 6 měsíců až 5 let. Pokud se obviněný ve zkušební době osvědčí, bude stíhání zastaveno definitivně, v případě opaku bude pokračováno v trestním stíhání a může mu být uložen jakýkoliv zákonem daný trest (Musil, Kratochvíl, Šámal, 2007: 840). Od roku 2012 je také možno zkušební dobu prodloužit o jeden rok, nesmí ale být překročena celková délka zkušební doby pět let. Návrh na PZTS může podat kdokoliv ze stran trestního řízení, ale i probační úředník nebo třeba orgán pověřený péčí o mládež, soud či státní zástupce může takto rozhodnout i bez jakéhokoliv návrhu. Pro uložení PZTS musí být ale splněny určité podmínky. Především se musí jednat o trestní čin, jehož horní hranice odnětí svobody

by nepřekračovala 5 let, dále musí obviněný učinit doznání, nahradit škodu či jinak odčinit újmu poškozenému, obviněný musí souhlasit s tímto postupem a musí být i posouzen dosavadní život obviněného, osoba pachatele a další okolnosti případu, jako např. do jaké míry byl ohrožen veřejný zájem. Posouzení je velmi individuální, neexistuje šablona, podle které by byly vytipovány případy vhodné k tomuto postupu. Všechny potřebné údaje zjišťují probační a mediační úředníci. PZTS je zaznamenáno v rejstříku trestů, avšak nepovažuje se to za spáchání trestného činu, tudíž tyto údaje nemohou sloužit k dalšímu stíhání a také ho nelze využít v situacích, kdy je požadována trestní bezúhonnost (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 37 – 39).

6.3.3 Trestní příkaz

Trestním příkazem, který byl zaveden v roce 1993, může samosoudce v přípravném řízení a to i po zkráceném přípravném řízení rozhodnout o uznání viny obviněného a uložení trestu bez hlavního líčení v méně závažných a složitých případech, pokud je skutkový stav dostatečně a přesvědčivě podložen důkazy. Podmínky užití trestního příkazu upravuje § 314 e – g TrŘ. Stanovuje také tresty, které je možno trestním příkazem uložit: „a) trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu, b) domácí vězení do jednoho roku, c) trest obecně prospěšných prací, d) trest zákazu činnosti do pěti let, e) peněžitý trest, f) trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, g) vyhoštění do pěti let, h) zákaz pobytu do pěti let, i) trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let.“ (Zákon č. 141/1961 Sb.).

S novým trestním zákoníkem přibyla povinnost předběžného šetření, kdy musí být při uložení trestu OPP a domácího vězení trestním příkazem nejdříve navázána spolupráce s probačním úředníkem, který zjistí možnosti vykonatelnosti trestu a postoje pachatele. Proti trestnímu příkazu lze ve stanovené lhůtě podat odpor a v případě využití odporu pokračuje věc k hlavnímu líčení (Zákon č. 141/1961 Sb., část třetí).

6.3.4 Dohoda o vině a trestu

Dohoda o vině a trestu byla zavedena do trestního práva v roce 2012 a je upravena paragrafy 175a, 175b, 314o až 314s TrŘ. Ohledně tohoto institutu se vedou ožehavé a rozporuplné debaty. Podmínkou dohody o vině a trestu je existence dostatečných důkazů, že se stal skutek, který je trestným činem a byl spáchán obviněným. Tomuto postupu musí vyhovovat i závažnost trestního činu a naplnění účelu řízení. Obviněný

dále musí vydat prohlášení, že spáchal trestní skutek, za který je stíhán. Poškozený má nárok na náhradu škody a odčinění újmy v penězích. Rozhodnutí o postupu závisí na státním zástupci. Sepsaná dohoda obsahuje i návrh na druh trestu. V případě sjednání dohody o vině a trestu následuje řízení před soudem, kdy je sjednaná dohoda předána soudu, či je soud informován o neúspěchu dohody. Kvůli procesním vadám může být návrh zamítnut, v opačném případě je postoupen k předběžnému projednání. Soud dále může rozhodnout o postoupení věci jinému orgánu nebo stíhání zastavit, přerušit, podmíněně zastavit či rozhodnout o schválení narovnání. Pokud tato rozhodnutí nejsou učiněna, nastává veřejné zasedání, kde se rozhoduje o schválení či neschválení dohody. Mohou být stanovena i přiměřená omezení a povinnosti (Zeman, 2013: 60 – 65).

6.3.5 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Tento institut se objevil v trestním řádu v roce 2004 a obsahuje dost podobností s podmíněným zastavením trestního stíhání, nicméně podmíněné odložení nebylo příliš využíváno. Podmínky upravuje § 179g až h. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání lze využít pouze ve zkráceném přípravném řízení, ostatní podmínky jsou v podstatě shodné s podmínkami podmíněného zastavení trestního stíhání (Zeman, 2013: 56).

6.3.6 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého nabylo účinnosti od roku 2004. Tento zvláštní způsob řízení je možno využít, pokud jsou skutkové podstaty činu dostatečně objasněny a mladistvý projeví snahu o odstranění následků činu a tak ponese odpovědnost za čin. Hranice odnětí svobody za spáchaný trestný čin nesmí přesáhnout tři roky. Tento postup je také vhodný v případě, kdy mladistvý již vykonal probační program. O tomto postupu rozhoduje buďto soud pro mládež nebo státní zástupce v přípravném řízení (z. č. 218/2003 Sb.).

6.3.7 Souhrn a postoje, početní využívání

Jelikož se práce zkrácenými řízeními primárně nezabývá, bude ke stručnému zhodnocení využito analýzy zpracované Institutem pro kriminologii a sociální prevenci z roku 2013, která se zabývá možnostmi a limity zkrácených forem trestního řízení.

Justiční statistiky ukazují, že využívání zkrácených forem řízení se od roku 2002 výrazně zvyšuje. Zatímco v roce 2002 tvořil podíl přípravných řízení jen 16 %, v roce

2009 se jejich počet téměř vyrovnal počtu klasických přípravných řízení. Další vývoj ukazuje, že počet zkrácených přípravných řízení nadále stoupá (tab. 9). Na tento trend má jistě vliv i změna zákona v roce 2011, kdy se trestné činy, které lze projednat zkráceným řízením rozšířily: z trestů, na něž je stanoveno odnětí svobody do tří let, na hranici pět let. Současně se také zvyšoval podíl odsouzených ve zkráceném řízení. V roce 2002 bylo odsouzeno ve zkráceném řízení 12,3% z celkového počtu odsouzených a dále pak každým rokem stoupal, až dosáhl hodnoty 59,4% v roce 2012 (Zeman, 2013: 73). Data ukazují, že své místo v trestním systému odklony v trestním řízení a zkrácené formy trestního řízení mají a jsou stále více využívány.

Nejčastějšími formami trestných činů, které byly skrze zkrácená řízení řešeny, byl trestný čin krádeže, ohrožení pod vlivem návykové látky, maření výkonu úředního rozhodnutí a řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění. Dále jsou to výtržnictví, zanedbání povinné výživy, porušování domovní svobody a poškození cizí věci. Jedná se tedy o méně závažnou trestnou činnost (Zeman, 2013: 81). Nejčastěji udělovanými tresty ve zkráceném řízení jsou podmíněný trest odnětí svobody, nepodmíněný trest odnětí svobody, obecně prospěšné práce a peněžitý trest (tab. 10).

Co se týká využívání jednotlivých typů odklonů ve zkráceném řízení, převažují dva podobné instituty - podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. V současné době se jejich počet vyrovnává a tyto dva instituty tvoří 96 % všech využitých odklonů (tab. 11). Ve standardním řízení před soudem je nejčastěji užívaným odklonem také podmíněné zastavení trestního stíhání, nicméně odklony v soudním řízení končí jen 2 – 3% trestních věcí. Polovina věcí vyřízených v prvním stupni okresním soudem byla rozhodnuta skrze trestní příkaz. Tento institut se těší velké oblibě (Zeman, 2013: 92 – 93).

Užívání trestního příkazu, ale také čelí kritice. Je považován za nástroj, který umožňuje soudcům rozhodovat takříkajíc „od stolu“. Tomuto možnému postupu se pokouší zabránit předběžné šetření před vydáním trestního příkazu k výkonu OPP nebo TDV. Praxe PMS ČR ukazuje, že i nadále se někdy využívá trestních příkazů i bez předchozího projednání s probační službou a je pravděpodobné, že předběžné šetření odrazuje od udělování tohoto trestu (Rozhovory na oddělení OPP PMS ČR). Soudce z Kutné Hory, toto tvrzení podporuje a vyjadřuje názor, že *„předběžné šetření jen zatěžuje soudce, kteří by si podmínky vykonatelnosti trestu mohli zjistit také sami. Navíc ve své podstatě předběžné šetření popírá presumpci nevinu, kdy jsou vlastně zjišťovány*

podmínky vykonatelnosti trestu ještě před tím, než je oficiálně rozhodnuto o vině obviněného. Soudce se také pozastavuje nad tím, proč by měly být podmínky vykonatelnosti trestu předjednány, když samotný trestní příkaz je postaven na souhlasu pachatele s trestem a má možnost proti příkazu podat odpor a navíc OPP má být trest, tak proč by se mělo zjišťovat, jestli s ním pachatel souhlasí. Zástupce vedení střediska Prahy PMS ČR a tisková mluvčí MSp naopak zdůrazňují vliv předběžného šetření na větší vykonatelnost trestů. Mluvčí Msp: „Z dostupných údajů vyplývá, že od roku 2010, kdy byla díky novelizaci rozšířena předběžná šetření, se významně zvýšila úspěšnost výkonu trestu. U alternativního trestu obecně prospěšných prací je nyní tato úspěšnost na cca osmdesáti procentech, přičemž od roku 2010 se zvýšila přibližně o dvacet procent. Jinými slovy vykonatelnost alternativních trestů se zvyšuje právě v těch případech, kdy možnost uložení takového typu trestu projedná probační pracovník s obviněným ještě před tím, než trest uloží soud.“

Zkrácené řízení a odklony trestního řízení mají nepochybně důležité místo v trestním právu ČR. Jejich využívání samozřejmě naráží na praktické překážky, celkově však lze vidět, že se jejich využívání zvyšuje. Soudkyně Vrchního soudu v Praze se domnívá, že by bylo vhodné zahrnout odklony i do výkonnostního hodnocení soudců, protože by je to mohlo motivovat k tomu, aby se takovýto postup využíval více. V současnosti se totiž soudci hodnotí dle počtu rozhodnutých trestů a dle délky řízení bez zahrnutí odklonů. To samozřejmě odrazuje od jejich využívání a mnoho případů vhodných např. k dohodě o narovnání tak uniká a je řešeno jinak (rozhovor se soudkyní Vrchního soudu v Praze). Tento fakt potvrzují statistiky PMS ČR, kde se případy vhodné k odklonům snižují.

Samotný proces mediace hodnotí pracovnice na Oddělení zprostředkování konfliktu jako velmi užitečný, jak v přípravném řízení, tak při vykonávacím řízení. Dle jejího názoru určitě velmi ulehčuje trestnímu systému. Za problém však vnímá právě fakt, že mnoho případů vhodných pro takovýto proces, se na PMS ČR ani nedostane nebo až skrze soudce a přitom by o odklonu mohlo být rozhodnuto i bez soudního líčení. Zároveň při nutnosti rychlého jednání v případě přípravného řízení je možný i scénář, kdy oběť/poškozený nebude ochoten na setkání s pachatelem přistoupit, jelikož věc bude pro něj ještě čerstvá a traumatická.

Tab. 9: Počet osob, projednávaných ve zkráceném přípravném řízení a počet osob navržených na potrestání, ve srovnání s počty osob stíhaných a obžalovaných, v ČR v letech 2002 – 2012¹¹

rok	zkrácené přípravné řízení	stíháno	navrženo na potrestání	obžalováno
2002	17422 (15,7 %)	93378 (84,3 %)	16671 (17,8 %)	77210 (82,2 %)
2003	18039 (16,3 %)	92958 (83,7 %)	17194 (17,9 %)	78726 (82,1 %)
2004	18773 (17,4 %)	89288 (82,6 %)	18569 (19,7 %)	75861 (80,3 %)
2005	21092 (19,5 %)	87008 (80,5 %)	20544 (21,5 %)	75223 (78,5 %)
2006	28146 (25,5 %)	82193 (74,5 %)	27403 (28,0 %)	70477 (72,0 %)
2007	35269 (31,0 %)	78545 (69,0 %)	34055 (33,6 %)	67186 (66,4 %)
2008	36685 (33,2 %)	73725 (66,8 %)	35367 (35,9 %)	63079 (64,1 %)
2009	55701 (49,2 %)	57514 (50,8 %)	53208 (51,8 %)	49459 (48,2 %)
2010	52045 (51,5 %)	49088 (48,5 %)	49874 (53,7 %)	42933 (46,3 %)
2011	53712 (52,3 %)	49055 (47,7 %)	51410 (54,3 %)	43209 (45,7 %)
2012	60415 (58,6 %)	42764 (41,4 %)	57205 (60,1 %)	37984 (39,9 %)

Zdroj: Zeman a kol., 2013, str. 71

Tab. 10: Tresty uložené ve zkráceném řízení mezi léty 2002 - 2012

rok	NEPO	PO		obecně prospěšné práce	zákaz činnosti	peněžitý trest	vyhoštění	zákaz pobytu
		celkem	s dohledem					
2002	872	2990	98	2793	33	657	539	26
2003	1631	4042	144	3543	31	709	889	85
2004	1985	4717	140	3707	45	786	1027	82
2005	2384	5838	199	3800	51	893	1165	127
2006	2758	7846	297	4413	185	1195	899	125
2007	n.	n.	n.	n.	n.	n.	n.	n.
2008	3648	13745	353	5767	784	3449	632	128
2009	4300	17692	500	7211	859	4020	505	88
2010	5611	23928	945	4916	490	2903	459	114
2011	5450	25669	1197	4243	386	2694	415	113
2012	5606	26924	1524	5594	318	2556	462	130

Zdroj: Zeman a kol., 2013, str. 82

¹¹ Procentuální údaje v závorkách představují ve sloupcích „zkrácené přípravné řízení“ a „stíháno“ podíl na všech osobách, vůči nimž bylo v daném roce ukončeno přípravné řízení, a ve sloupcích „navrženo na potrestání“ a „obžalováno“ podíl na všech osobách, jejichž trestní řízení postoupilo ze stadia přípravného řízení do fáze řízení před soudem (podáním obžaloby či návrhu na potrestání)

Tab. 11: Počet osob, jejichž věc byla vyřízena odklonem v přípravném řízení v ČR v letech 2002 - 2012

rok	podmíněné zastavení trestního stíhání	podmíněné odložení podání NnP	narovnání	narovnání ve zkráceném přípravném řízení	návrh na schválení dohody o vině a trestu	odstoupení od trestního stíhání mladistvého
2002	6744	-	45	-	-	-
2003	7047	-	49	-	-	-
2004	6602	134	38	1	-	87
2005	6892	473	53	0	-	77
2006	7387	663	38	3	-	96
2007	7172	1119	78	2	-	146
2008	6764	1244	135	1	-	143
2009	5151	2356	174	9	-	134
2010	3718	1964	148	29	-	52
2011	3692	2124	143	20	-	33
2012	2967	2952	97	44	29	37

Zdroj: Zeman, 2013, str. 91

6.4 Hmotněprávní trestní právo - alternativy k potrestání

Alternativy k potrestání jsou další formou trestněprávního řešení trestných činů, které se vyvinulo jako reakce na represivní a nepříliš efektivní formy trestní politiky. V ČR se setkáváme s dvěma typy alternativ k potrestání v oblasti hmotněprávního trestního práva – upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Alternativy k potrestání v hmotněprávním trestním právu se liší od procesních alternativ v tom, že alternativy, o kterých bude v této kapitole řeč, je možno uplatnit pouze v rámci standardního soudního řízení, na rozdíl od alternativ minulé kapitoly, které bylo možno využít i v rámci přípravného řízení. Tyto alternativy by neměly být chápány pouze jako zmírnění trestního postihu, ale je nutno uvědomit si, že i v tomto případě je cílem pozitivně ovlivnit pachatele a působit sociálně preventivně. Především lze uložit přiměřená omezení a povinnosti, jako u ostatně i dalších alternativních opatření a trestů. To může daleko více výchovně působit, nežli např. podmíněné odsouzení bez dohledu a jakýchkoliv podmínek a omezení (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 175 – 176).

6.4.1 Upuštění od potrestání

Institut upuštění od potrestání vychází z myšlenky, že celý proces stíhání pachatele před soudem s vyslovením jeho viny, může působit v některých specifických

případech stejně výchovně jako jiné typy trestů. Jedná se o jakousi „pohrůžku“ pachateli možností trestu, ale nakonec dojde k upuštění od potrestání. Stále by však měl být brán zřetel na účel trestu a zároveň musí být tento zvolený postup dostatečně odůvodněn. Důležité je zde především vyslovení viny a konání soudního procesu. Při upuštění od potrestání je také možno využít omezujících opatření a povinností, např. náhrada škody (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 176 – 177). Upuštění od potrestání upravují § 46 a 47 TrZ, kde jsou také stanoveny podmínky pro udělení této alternativy k potrestání, především se musí jednat o přečin nebo o čin spáchaný ve zmenšené přičetnosti, která však nebyla způsobena návykovou látkou a v tomto případě bude stanoveno ochranné léčení,¹² či se jedná o čin spáchaný mladistvým, kterému bude uložena ochranná výchova, dále pachatel musí projevit lítost a nahradit škodu a hodnotí se také osoba pachatele a jeho trestní minulost (Zákon č. 40/2009 Sb., hlava V.) Obzvláště specifickou je práce s mladistvými pachateli, kdy se trestní právo snaží o co nejmenší míru stigmatizace a psychického narušení a represivní postupy by měly být využity až po jiných možných opatřeních. Ovšem samozřejmě se musí brát v potaz typ kriminální činnosti a narušenost pachatele a některým případům nepřichází v úvahu žádná jiná alternativa nežli trest. I v případech upuštění o potrestání může být využit proces mediace (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 185, 208 – 209). V případě upuštění od potrestání, pachatel nemá záznam v rejstříku trestů a hledí se na něj jako na neodsouzeného.

6.4.2 Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem

Podmíněné upuštění od potrestání upravuje § 48 TrZ. Východiska jsou velmi podobná jako u upuštění od potrestání. Za výchovné se považuje samotné podstoupení celého soudního procesu a uznání viny a hrozba trestem, ale s některými pachateli je nutno dále pracovat, jak výchovně, tak jim pomoci s jejich životní situací a také kontrolovat, zda poctivě dodržují omezení a povinnosti, které mohou být uděleny k tomuto institutu. Pro tyto případy se stanovuje podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, který je stanoven na zkušební dobu max. 1 roku, minimální doba není zákonem určena. Tento dohled vykonává PMS ČR. Pokud pachatel dobře spolupracuje a plní všechny stanovené podmínky, znamená to, že se ve zkušební době osvědčil a bude na něj hleděno jako na netrestaného (Zákon č. 40/2009 Sb.). Pokud naopak nespolupracuje, může mu být soudem uložen jakýkoliv trest už během zkušební doby.

¹² Lze jak v ambulantní tak ústavní podobě

V daném paragrafu lze najít výčet kumulativních podmínek, které je nutno splnit pro udělení podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, a které jsou stejné jako u upuštění od potrestání navíc se stanovením doby, po kterou bude pachatel sledován. Při tomto institutu není nutný souhlas pachatele s rozhodnutím o podmíněném upuštění od potrestání, avšak jeho postoje budou brány v potaz, především aby byly splněny veškeré povinnosti a omezení. Podmíněné upuštění od potrestání se tedy uděluje těm pachatelům, pro které se trest zdá příliš přísným řešením trestní věci, na druhou stranu zde však není úplně jasné, jestli trest opravdu nebude potřeba, a proto se stanovuje dohled (Sotolář, Púry, Šámal: 229 – 231).

6.5 Hmotněprávní trestní právo - alternativní tresty k odnětí svobody

Trest obsahuje oproti jiným ochranným opatřením také negativní hodnocení trestného činu a jejich účelem je především způsobit pachateli určitou újmu stanovenou dle trestního zákona (např. na osobní svobodě, majetku apod.) k dosažení účelu trestu. Účel trestu může být splněn jak procesem jeho ukládáním a hrozbou trestu (viz dříve), tak jeho samotným výkonem. Trestní zákon ČR se řídí zásadou pomocné úlohy trestní represe, tzn., že trestní represe by měla být využita pouze v nezbytné míře k dosažení účelu trestu, protože přísnost trestu neodpovídá ve stejné míře výchovnému efektu. Každý případ by měl být velmi individualizován, jelikož na každého pachatele působí jednotlivé tresty různě (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 273). Tresty lze uložit samostatně i vedle sebe. V případě udělení trestů vedle sebe se musí dbát na slučitelnost trestů, např. nelze udělit peněžitý trest vedle propadnutí majetku aj. Alternativní tresty budou seřazeny dle možnosti jejich hodnocení skrze rozhovory a zúčastněné pozorování. Mezi posledními zmíněnými tresty budou ty sankce, které jsou ukládány většinou vedle jiných sankcí, to jsou propadnutí věci, majetku, zákaz činnosti, zákaz pobytu a vyhoštění.

6.5.1 Podmíněné odsouzení k odnětí svobody

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody upravuje § 81 – 87 TrZ. Podmíněné odsouzení je určeno pro pachatele trestných činů, jejichž trest odnětí svobody nepřevyšuje 3 roky, přičemž rozhoduje konkrétní výměra trestu stanovená soudem, nikoli trestní sazba za trestný čin. Tzn., že pachatel může být uznán vinným za čin, za který hrozí sazba 1 až 5 let odnětí svobody, ale soud může trest podmíněně

odložit, jen pokud je pachateli uložena sazba do 3 let odnětí. Podmíněné odsouzení se využívá především tam, kde by bylo stanoveno velmi krátké odnětí svobody, jehož působení je hodnoceno spíše negativně vzhledem k jeho nákladnosti a dalším jevům s ním spojeným (viz dříve). Soud tedy sice odsoudí pachatele k odnětí svobody, ale pod podmínkou řádného způsobu života a splnění stanovených podmínek a povinností, odnětí odloží na určitou dobu. Zkušební doba odkladu se může pohybovat od 1 do 5 let, u mladistvých do 3 let. Při rozhodnutí o podmíněném odsouzení mohou být uložena přiměřená omezení a povinnosti (Zákon č. 40/2009 Sb.).

U této sankce se opět vychází z předpokladu, že samotný soudní proces, vyslovení viny a odsouzení pachatele a stanovení omezení a povinností, může mít dostatečný výchovný a preventivní účinek. V případě, že pachatel nepovede řádný život a nebude plnit podmínky stanovené soudem, může dojít k přeměně trestu na nepodmíněné odnětí svobody, což by mělo pachatele motivovat k životu v souladu s právními normami. Podmíněný trest je vhodný zejména pro prvopachatele, jejichž trestná činnost byla výjimečnou situací a pro pachatele méně závažné trestné činnosti. Přihlédnout by se mělo také k psychickému stavu pachatele během trestné činnosti (např. zmenšená přičetnost), zda se jedná o pachatele mladistvého nebo je ve věku blízkému mladistvému, posoudit by se měly i okolnosti případu a prostředí, ve kterém pachatel žije, i když tento faktor mít vliv vždy nemusí (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 267-283).

Pokud v rámci zkušební doby pachatel vedl řádný život, soud rozhodne o osvědčení. V opačném případě může ponechat podmínku v platnosti a prodloužit zkušební dobu ne však o víc než 2 roky, může stanovit dohled, povinnosti a omezení nebo stanovit výkon trestu. *„Bylo-li vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen.“* (zákon č. 40/2009 Sb., hlava V.).

Podmíněně odložený trest odnětí svobody je nejčastěji ukládaným trestem. Do roku 2009 byl využíván v 50 až 60% případů. Od roku 2010 se navíc změnila úprava zákona, kdy se zvýšila výměra odnětí svobody vhodných případů ze dvou na tři roky. V praxi to může znamenat větší využívání tohoto trestu a tím snižování počtu nepodmíněných trestů (Vantuch, 2009).

6.5.2 Podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem je upraven § 84 – 87 TrZ. Podmínky udělení se shodují s podmíněným odsouzením k odnětí svobody, liší se pouze stanovením dohledu, v rámci kterého je kontrolováno, zda pachatel vede řádný život a plní případné povinnosti a omezení. Probační pracovník také poskytuje pachateli odbornou pomoc a poradenství a snaží se především řešit příčiny trestné činnosti. Cílem probace je, aby pachatel ovlivnil svůj život tak, aby mu umožňoval vést život v souladu s právními normami a aby se začlenil do společnosti a uvědomil si, že činy, které spáchal, jsou nepřijatelné. Dohled skrze PMS ČR je upraven v zákoně č. 257/2000 Sb., o PMS ČR (zákon č. 40/2009 Sb.). Dohled probíhá formou schůzek v některém z center PMS ČR. Probační úředník by měl k těmto schůzkám přistupovat aktivně, stejně tak pachatel, aby nedocházelo pouze k holému předávání informací, ale opravdu k formování pachatele. Tato sankce je vhodná pro ty pachatele, které je vhodné sledovat a potřebují pomoc, ale je vhodná i pro prvopachatele. Výchozím předpokladem je postoj pachatele, což bývá problém, jelikož dohled je stanoven nedobrovolně a pachatel nemusí mít důvěru v PMS a ani chtít spolupracovat (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 306 – 309).

Podmíněný trest odnětí svobody s dohledem je ukládán velmi málo, přitom náklady na dohled jsou nepochybně nižší než náklady na výkon nepodmíněného trestu (viz dále). Pro efektivní výkon této sankce by však musel být také navýšen počet probačních úředníků (Vantuch, 2009). Zástupce vedení PMS ČR – střediska Praha upozorňuje, že *„kapacity PMS na probaci opravdu nedostačují a neodpovídají požadavkům kvalitní práce, např. v pražském středisku mají na starosti pracovníci někdy i 130 případů na hlavu, což vlastně znamená, že jen evidují nové případy a ta individuální práce už není stoprocentní. V cizině bývají určeny hranice počtu případů na hlavu.“*

6.5.3 Trest domácího vězení

Trestní zákoník za trestem odnětí svobody řadí trest domácího vězení, což značí, že je jedním z nejzávažnějších trestů. Tento trest začal být účinný od 1. 1. 2010 a je upraven § 60 – 61 TrZ. Zavedením trestu domácího vězení ČR následuje praxi mnoha evropských zemí. Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že domácí vězení je často účinnější než pobyt v nápravném zařízení. Odsouzený není totiž naprosto oddělen od vnějšího

světa, což ho nutí vybudovat si větší rezistenci vůči nutkání páchat trestnou činnost (Rozhovor P. Šámal). TDV lze udělit max. na 2 roky samostatně i vedle jiného trestu. Podmínkou je písemný slib pachatele. Při domácím vězení vzniká povinnost zdržovat se v bydlíšti v pracovních dnech od 20:00 do 5:00 a v dnech klidu a pracovním volnu po celý den. Lze stanovit výjimky, tak aby nebránilo pracovnímu úvazku, návštěvám lékaře, bohoslužeb, apod. Opět je možno stanovit přiměřená omezení a povinnosti. U mladistvých možnost dohledu probačního úředníka (par. 15 až 20 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 218/2003 Sb.) V případě maření výkonu trestu může být trest přeměněn na odnětí svobody v délce až na 1 rok (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Vykonatelnost trestu má být zaručena skrze předběžné vyjednání podmínek probačním pracovníkem, kdy dochází ke zjišťování aktuálních bytových podmínek, sociálních poměrů, motivace pachatele a dalších okolností, které mají vliv na trest (PMS ČR, s. d.). Vykonatelnost trestu tím stoupla, nyní na 75%, předtím kolem 55% (Rozhovor P. Štern).

Základem efektivit a vykonatelnosti TDV je kontrola, která je v současnosti zprostředkována namátkovými návštěvami v bydlíšti probačními úředníky. Vláda původně počítala s několikafázovým zavedením elektronického systému sledování, zavedení se očekávalo během let 2011-2013 (Vantuch, 2009). K prosinci roku 2013 stále elektronický systém neběží a ani není stanoven termín zavedení, důvodem je především finanční bariéra. Nebylo zatím konáno ani výběrové řízení na poskytovatele kontroly, a také není jasná forma a výše částky, kterou by pachatel musel přispívat. Odhadem je tato částka stanovena na 4000 Kč měsíčně. Byl však proveden pilotní projekt, kdy několik pachatelů vyzkoušelo elektronický monitoring. Pachatelům byly instalovány stacionárního přijímače v bydlíšti bez možnosti jeho přemístování a na kotník jim byl připevněn elektronický „náramek“, ve stanovené době přijímač sledoval přítomnost náramku. V případě nezachycení signálu, dojde ke kontrolnímu telefonátu pachateli, a když ani telefonát nezaručí to, že je pachatel, tam kde má být, probační úředník navštíví bydlíště pachatele (PMS ČR, 2012). Respondentka z oddělení trestu domácího vězení k tomuto projektu zmínila poznatek, že se pachatelé cítili stigmatizováni nošením náramku na kotníku, který byl v letních měsících velmi viditelný na veřejnosti.

Za výhody tohoto trestu jsou považovány především finanční úspory na výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody a také fakt, že dochází k zachování rodinných

vazeb a pracovního úvazku (Vantuch, 2009). Kritici poukazují na to, že trest domácího vězení sice oprostuje od tzv. prizonizace, nicméně resocializace také neprobíhá, pokud není pravidelný kontakt s probačním úředníkem a plnění resocializační povinnosti. Problém vzniká také u drogově závislých osob a závislých na alkoholu, násilnických povah a asi nejvíce je kritizována neexistence elektronické kontroly výkonu trestu. Udělení tohoto trestu předchází také množství podmínek, jejichž splnění odpovídá jen malý počet trestných případů, a proto trest není využitelný ve velkém počtu. Takovou podmínkou je např. zaměstnanost pachatele a existence trvalého bydliště, přitom velké množství drobné trestné činnosti jsou nezaměstnaní a také bezdomovci. Soudce z Kutné Hory i soudkyně Vrchního soudu v Praze se tak domnívají, že i v případě zavedení elektronického monitoringu, by se tento trest nestal masově využívaným a rozhodně by nebyl řešením na přeplněné věznice, jak MSp plánovalo (Rozhovory se soudci z Kutné Hory a Prahy).

Mgr. Benešová, bývalá nejvyšší státní zástupkyně si myslí, že *„trest domácího vězení je finančně nedostatečně pokryt od samého počátku. Ministerstvo spravedlnosti ČR se tváří, že peníze má, ale opak je pravdou. Je zde tendence přesunout odpovědnost za tento nový institut a jeho zavedení do praxe na Probační a mediační službu, a tím se zbavit odpovědnosti zcela. PMS má přitom sama obrovské finanční problémy a v současné době není schopna naplno vykonávat funkce, které jsou jí ze zákona svěřeny, natož přejímat další. Je naprosto nedostatečně personálně obsazena a nemá finanční prostředky na základní chod.“* Státní zástupce JUDr. Cigánek také vyjádřil skeptický názor na zavedení TDV: *„Podle mého názoru bude problémy činit i výkon nově zavedeného trestu domácího vězení, kdy není dosud dopracována elektronická kontrola odsouzených a při jeho případném uložení po 1. 1. 2010 považují kontrolování výkonu tohoto trestu formou namátkové kontroly ze strany Probační a mediační služby za nedostačující.“* Soudce JUDr. Čapek přímo vyjadřuje neochotu udělovat TDV: *„..., navíc bych se zdráhal takovýto trest uložit, protože jeho kontrola namátkově pracovníky PMS tuto sankci znehodnocuje. Dokud nebudou zcela funkční elektronické zabezpečovací náramky, tak nemá smysl“* (Bulletin advokacie, 2009).

Směrem k TDV vyvstala také kritika týkající se závažnosti a dostatečnosti trestu, kdy není považován za trest způsobující dostatečnou újmu pachateli, ale zástupce vedení pražského střediska PMS ČR se domnívá o opaku, jelikož *„pachatel má povinnost kdykoliv umožnit probačnímu úředníkovi návštěvu obydlí ve stanovené době*

a tak musí být neustále v pozoru a neustále žije ve strachu, že třeba neuslyší zvonek dveří, kdy bude zrovna spát nebo ve sprše a v takovém případě hrozí proměna trestu.“

V současné době je TDV málo ukládaným trestem, i když počet případů, kdy je uložen se neustále zvyšuje. K 31. 12. 2012 bylo ve výkonu TDV 352 pachatelů, ke konci roku 2011 to bylo kolem 155 případů. TDV je nejčastěji ukládán za trest maření výkonu úředního rozhodnutí a trestný čin krádeže (PMS ČR, 2012). Z počátku zavedení institutu soudy dokonce neudělovaly tento trest vůbec z obav o nedostatečnou kontrolu, musela se proto konat setkání, kde se se soudci konzultovalo, že mohou udělovat tento trest, ale ne ve velkých počtech, aby jejich kontrolu probační úředníci zvládali (Rozhovor s pracovníci oddělení parole a trestu domácího vězení).

Soudce z Kutné Hory si navíc myslí, že plán ministerstva vnitra, že bude TDV ukládán masově a odlehčí věznicím, je nesmysl. Splnění podmínek pro uložení tohoto trestu je v praxi v minimálním počtu případů, tudíž i přes zavedení elektronické kontroly, nepředpokládá, že by se kdy jeho využívání závratně zvýšilo.

6.5.4 Trest obecně prospěšných prací

Paragraf 62 až 65 TrZ upravuje trest obecně prospěšných prací, který je také určen pro přečiny a především pro ty, u kterých by hrozil krátkodobý trest odnětí svobody. Může být uložen samostatně i zároveň s jiným trestem a také možnost udělení přiměřených omezení a povinností. Pachatel v rámci trestu OPP musí vykonat trest samostatně, bezplatně, ve stanoveném rozsahu k obecně prospěšným účelům. Především se jedná o úklid a údržbu veřejných prostranství, komunikací a budov, ale také činnost pro školské, kulturní a jiné prospěšné instituce. Příklady z praxe: umělecký malíř vymaloval základní školu, tvorba webových stránek, v nárazových případech i pomoc s odstraňováním škod po povodních (bezpecnemesto.eu). Nicméně takovéto případy bývají v praxi ojedinělé, pořád se jedná především o úklidové práce. Zprostředkování prací ve spolupráci s poskytovateli má na starosti PMS ČR. Vyjednává podmínky a vychází vstříc požadavkům (např. školské organizace často nechtějí přijímat pachatele, kteří jsou drogově závislí). Seznam poskytovatelů práce na stránkách PMS. Rozsah práce je stanoven v rozmezí od 50 do 300 hodin (původně 400 hodin), mladistvým mezi 50 – 150 hodinami, s tím, že trest musí být vykonán nejpozději do jednoho roku. V současnosti však byla doba vykonatelnosti zvýšena na dva roky s možností prodloužení o půl roku. Zástupci PMS ČR z oddělení OPP se domnívají,

že dva a půl roku pro výkon OPP je naprosto zbytečný a nevyhovující. OPP jsou v praxi často udělovány drogově závislým pachatelům, pro které je vidina vykonatelnosti trestu během 2 let naprosto demotivující a vedoucí k nevykonání trestu. OPP je možno přerušit či odložit kvůli zdravotním problémům, těhotenství, když se jedná o matku novorozeného dítěte, z rodinných důvodů, aj. (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 325).

Pro zvýšení vykonatelnosti trestu byla stanovena podmínka a v případě trestního příkazu povinnost podmínky výkonu trestu předběžně projednat s PMS ČR. Tento institut samozřejmě snížil počet udělovaných trestů OPP, ale zároveň zvýšil vykonatelnost. Po změně v 2010 dochází ke zvyšování podílu vykonaných trestů OPP, 69% vykonaných, 31% přeměněných, přitom v roce 2009 vykonaných mezi 40-50% (Leták OPP PMS ČR, 2012).

Při rozhodnutí o trestu OPP je velmi důležité brát ohled na stanovisko pachatele a další okolnosti jako je např. jeho zdravotní stav. V praxi se běžně stává, že pachatel OPP odmítne, aby se nemusel zotuzovat na veřejnosti úklidem a přistoupili radši na nepodmíněný trest. Nicméně nesouhlasné stanovisko pachatele, ne vždy znamená, že trest OPP nebude udělen. Souhlas pachatele není nutný. Trest OPP by také neměl být udělován pachatelům, kterým byl trest během posledních tří let přeměněn na odnětí svobody, a to proto, aby se zabránilo maření výkonu trestu. Nicméně pokud pachatel projeví změnu postoje, tak je možno trest OPP znovu udělit s vysvětlením. V případě neplnění trestu může být trest zpřísněn, nebo přeměněn v trest odnětí svobody a každá nevykonaná hodina OPP se mění na jeden den odnětí svobody. Výjimečně možno zvolit i jiný postup – např. prodloužení doby výkonu, stanovení dohledu, apod. Pokud pachatel trest vykoná nebo bylo od trestu upuštěno, hledí se na něj jako na neodsouzeného (Vantuch, 2009). Kontrola výkonu trestu probíhá ze strany PMS ČR, poskytovatele místa pro obecně prospěšnou práci a skrze průběžnou komunikaci mezi probačním pracovníkem, poskytovatelem a pachatelem. Je stanoven harmonogram práce, o jehož plnění je úředník informován poskytovatelem (Rozhovor s pracovníkem na oddělení trestu OPP). Jan Pospíchal z oddělení trestu OPP by uvítal, kdyby při kontrole pomáhali i strážníci Policie ČR, jelikož se domnívá, že 7 pracovníků pražského střediska na kontrolu výkonu trestu opravdu nestačí.

Pravomocné přeměny trestu OPP na trest nepodmíněný se po roce 2010 výrazně snížily, zatímco do roku 2010 se přeměny zvyšovaly a dosáhly až hranice 2590 případů

přeměny, v roce 2011 se těchto přeměn uskutečnilo 912 (Rozum, 2012). Důvodem je jistě zavedení institutu předběžného šetření a tím i snížení počtu udělování trestu OPP.

Za pozitiva trestu OPP je považována větší šance k nápravě pachatele bez nepříznivých dopadů, které s sebou přináší trest odnětí svobody. Nejsou zpřetrhány sociální a rodinné vazby a je možnost zachovat si zaměstnání. Navíc po vykonání trestu a výmazu z rejstříku trestů větší šance na uplatnění na trhu práce. OPP jsou druhým nejčastěji ukládaným alternativním trestem. Prospěch trestu je vnímán jak směrem k pachateli tak ke společnosti, jelikož je činnost vykonávána veřejně prospěšná práce a také tento trest není tak finančně náročný jako nepodmíněný trest odnětí svobody (PMS ČR, s. d.).

Tato sankce má v trestním právu velmi významné místo, avšak závisí také na celé řadě podmínek, aby opravdu dostála svého účelu. Tyto podmínky nejsou myšleny jen ve smyslu ochoty a motivace pachatele, ale problémem v praxi také je administrativní náročnost vyjednání podmínek s PMS ČR ze strany soudců a také vyjednání podmínek s poskytovateli místa pro výkon OPP. Soudce z Kutné Hory se vyjádřil, že některé obce nemají o obecně prospěšné pracanty zájem, např. město Kladno. V takovém případě je existence tohoto institutu naprosto nevyužitelná v praxi. S tím souhlasí i soudkyně Vrchního soudu v Praze, která také zmínila, že OPP jsou pro obce drahé a pracanty někdy opravdu nepotřebují nebo radši nechtějí – drogy. PMS ČR zase zdůraznila, že OPP jsou často udělovány lidem bez domova a drogově závislým, které lze jednoduše těžko kontaktovat a takoví lidé nemají ani motivaci ani důvod trest vykonat. Mnoho poskytovatelů OPP zároveň vyjadřuje podmínku, že nezaměstná drogově závislé pachatele.

Při výkonu trestu OPP docházelo k mnoha komplikacím. Vyskytly se pokusy podvádět a nechat vykonat trest někoho jiného místo pachatele, ale díky kontrolám výkonu bylo takové jednání zastaveno. Vyskytly se názory, že pokud se pachatelé zdržují v pracovních skupinách, může docházet také k negativnímu ovlivnění pachateli navzájem, avšak Pavel Štern zdůraznil, že tresty jsou udělovány individuálně a většinou se nepracuje ve velkých skupinách (Rozhovor Štern, Český rozhlas).

Trest OPP je druhým nejčastěji udělovaným alternativním trestem po podmíněném odnětí svobody. Počet jeho udělení se od roku 2002 snížil a největší pokles udělování lze zaznamenat právě v roce 2010, kdy nabyl účinnosti nový trestní

zákoník, který přinesl institut předběžného šetření (tab. 12). Tento vývoj však nelze považovat za zcela negativní, jelikož zároveň snížení počtu trestů OPP a předběžné šetření zvýšilo vykonatelnost trestů. Na druhou stranu respondentka z oddělení parole a trestu domácího vězení upozorňuje, že snížení udělování TOPP navýšilo počet případů na oddělení probace.

Za hlavní problém výkonu trestu OPP shledávají respondenti oddělení trestu OPP pražského střediska OPP, prodloužení lhůty na výkon trestu z jednoho roku na 2 roky s možností prodloužení o půl roku, což v praxi zbytečně prodlužuje celý proces a má spíše negativní vliv na vykonatelnost trestu, jelikož ho pachatelé budou odkládat. Dalším problémovým bodem je pro ně fakt, že trest OPP lze někdy přeměnit opětovně na trest OPP, ale s větší výměrou hodin, což považují za nesmysl, protože pokud pachatel jednou trest nevykonal, je pravděpodobné, že ani podruhé nebude situace jiná. Navíc někdy jsou tresty OPP ukládány osobám, které jsou nekontaktovatelné a je jasné, že trest nevykonají – bezdomovci, drogově závislí.

Dotazovaní soudci tento institut považují za vhodný do té míry, pokud jsou opravdu uděleny vhodným případům a pokud i obec poskytuje dostatečný počet míst pro výkon. Soudce z Kutné Hory totiž upozornil, že např. v Kladně obec ani nemá o obecně prospěšné pracanty zájem, tudíž je nemožno ho udělovat, když nejsou zajištěny podmínky vykonatelnosti.

Tab. 12: Vývoj počtu pravomocně udělených trestů OPP mezi 2002 - 2012

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet OPP	13424	13592	13031	11990	11787	12496	11733	11804	7420	6514	8094

Zdroj: autorka na základě Zeman a kol, 2013

6.5.5 Peněžitý trest

Další významnou alternativou k trestu odnětí svobody kratšího rozsahu je peněžitý trest. Není určen jen pro majetkové trestné činy, ale také pro ostatní přečiny, např. trestné činy narušující občanské soužití, úplatkářství, poškozování spotřebitele, méně závažné delikty, např. z nedbalosti. Tato sankce je upravena § 67 – 69 TrZ. V případě neplnění trestu dochází k přeměně trestu. V případě vykonání nebo upuštění od vykonání je na pachatele hleděno jako na neodsouzeného. Trest může být udělen samostatně, ale většinou je využíván vedle jiných trestů (zákon č. 40/2009Sb.).

Původní výměra trestu byla stanovena od 2000 do 5 000 000 Kč, současný trestní zákoník umožňuje udělit peněžité trest až do hodnoty 36,5 mil. Kč, přičemž denní sazba se může pohybovat od 100 Kč do max. 50 000 Kč. „Systém denních sazeb a denních pokut dává soudu širší možnosti diferenciací peněžitého trestu podle osobních a majetkových poměrů konkrétního pachatele oproti dřívější úpravě.“ (Vantuch, 2009) Peníze vyplacené v rámci tohoto trestu připadají státu. Lze využít splátek a také možnosti odkladu. Tento trest nelze udělit zároveň s propadnutím majetku a nelze udělit mladistvému, pokud není výdělečně činný (Sotolář, Púry, Šámal, 2000:342). Nevýhodou tohoto institutu je, že může postihnout i členy rodiny a mít vliv na jiné pachatelovy závazky (Fryšták, Žatecká, 2007).

Nejnovější vývoj ukazuje, že se počet peněžitých trestů snižuje. Dotazování soudci se domnívají, že za to může nová úprava peněžitého trestu, která opět vyžaduje exekuční vymáhání a celý proces výkonu trestu je značně zkomplikován a prodloužen a od udělování trestu odrazuje. Navíc díky prodloužené době výkonu trestu se pachatelé pokoušejí majetku „zbavit“, většinou jej přepsat na jinou osobu a dochází tak ke znemožnění výkonu trestu. Oba respondenti však v trestu vidí potenciál a domnívají se, že by měl být využíván častěji, avšak pouze při změně právní úpravy.

Tab. 13: Vývoj počtu pravomocně udělených peněžitých trestů mezi 2002 - 2012

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Peněžité trest	3500	2941	2913	2663	2678	4558	5318	5280	3462	3078	2847

Zdroj: Autorka na základě Zeman a kol., 2013

6.5.6 Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

V posledních letech se rozšířila nová forma narušování veřejného pořádku, tzv. divácké násilí. Prvními opatřeními v boji proti tomuto jevu byly „Návrhy opatření k řešení problematiky diváckého násilí“ MV ČR, jehož součástí byl manuál pro fotbalové kluby „Bezpečí na sportovních utkáních“, schválené v roce 2008. V té době bylo možno ukládat zákaz vstupu na sportovní akce v oblasti trestně právní či správně právní zejména jako součást omezujícího opatření a bylo pojímáno jako preventivní opatření nikoliv sankce. Dalším významným krokem, pak bylo rozšíření výčtu trestů o zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, který nabyl účinnosti rokem 2010. „Tento trest nebyl součástí vládního návrhu zákona, nýbrž je výsledkem poslanecké iniciativy, která reagovala na agresivní jednání fotbalových fanoušků

na prvoligových stadionech a rozličných typech jiných kulturních a společenských akcí.“ (Vantuch, 2009). Trest je upraven paragrafy 76 a 77 TrZ. Uplatnění zákona se předpokládá širší než jen zaměření na divácké násilí na sportovních utkáních, proto jsou součástí i kulturní a jiné společenské akce. Nicméně je určen zejména pro problémové fotbalové fanoušky, v menší míře návštěvníky hokejových a futsalových utkání. Zákaz vstupu se může stanovit až na 10 let (Reforma justice, s. d.).

Trest zákazu vstupu spočívá v zákazu účasti na soudem stanovených akcích a to nejen na místě konání, ale i v průběhu cesty na akci a v okolí místa akce. Divácké násilí je specifická trestná činnost, která je realizována většinou pouze v souvislosti se sportovním utkáním. Proto není bezprostředně nutné, aby byl využit trest odnětí svobody. Zákaz vstupu se soustředí přímo na specifickou oblast a tudíž je sice značným omezením pro pachatele, ale zároveň ne tak citelným, jako třeba zákaz činnosti. Během výkonu trestu zákazu vstupu odsouzený navazuje spolupráci s probačním úředníkem a v případě stanovení musí vykonávat programy sociálního výcviku, aj. Mladistvému pachateli může soud pro mládež vedle trestu zákazu vstupu uložit také výchovná opatření, např. dohled probačního úředníka. V rámci trestu zákazu vstupu je klíčová spolupráce PMS ČR s Policí České republiky a organizátory akcí, na které se zákaz vztahuje (nejčastěji jsou to fotbalové svazy). Ve většině případů je odsouzený povinen dostavovat se podle pokynů úředníka na útvar Policie ČR v době, kdy se koná zakázaná akce. V praxi to vypadá tak, že úředník na základě sezení s klientem zjistí, jaká utkání jsou pro klienta klíčová a do jaké míry je pro něho neúčast na utkání omezující. Na základě těchto informací vytipuje přesně utkání, kdy se musí dostavit na policejní stanici. Dbá se na to, aby stanice nebyl v blízkosti stadionu a také aby na stejnou stanici nedocházelo více pachatelů, především zneprátelených týmů ve stejnou dobu. Probační úředník také průběžně spolupracuje s pracovníky Služby kriminální policie a vyšetřování a v případě podezření, že pachatel bude trest porušovat, policisty informuje (zákon č. 40/2009 Sb.).

Probační úředník stanovuje způsob výkonu trestu zákazu vstupu skrze probační plán, a je odpovědný za jeho kontrolu. Probační plán upravuje průběh trestu, jednak spolupráci mezi odsouzeným a probačním úředníkem a způsob plnění povinnosti dostavování se na služebnu Policie ČR, plnění přiměřené povinnosti nebo přiměřených omezení, a popř. specifikuje povinnost absolvovat program sociálního výcviku a převýchovy nebo psychologického poradenství. Probační plán se odvíjí

od pravomocného rozhodnutí soudu, situace pachatele, okolností souvisejících s trestnou činností, analýzy rizik kriminálního selhání a popř. potřeb poškozeného. Probační úředník pravidelně informuje soud o průběhu trestu zákazu vstupu prostřednictvím zpráv (PMS ČR, s. d.).

Neplnění trestu je posuzováno jako neplnění pravomocného rozhodnutí soudu a odsouzený může tímto jednáním naplnit znaky trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 odst. d) trestního zákoníku s horní hranicí trestní sazby až 3 léta (Malíková, MV ČR).

Jelikož je tento trest určen pro specifickou formu trestné činnosti, nebývá využíván ve velkých počtech. První rok po zavedení TZV bylo uděleno pouze 8 trestů, v roce 2011 se počet zvýšil na 45 TZV a v roce 2012 bylo uděleno 50 takových trestů (PMS ČR, 2010, 2011, 2012). Trest zákazu vstupu na sportovní a jiné akce nikdy nebude masově užívaným trestem pro jeho specifickou povahu. Respondentka z PMS ČR se navíc domnívá, že je skutečně efektivní, jen pokud je udělen zároveň vedle jiného trestu, např. podmíněného odnětí svobody. Problematická je také kontrola dodržování zákazu, která není podpořena žádným monitorovacím systémem na stadionech, ale závisí v podstatě na náhodě, pokud bude pachatel přistižen na stadionu hlídkou nebo se sám prozradí opakováním trestné činnosti. Nedostavování se na policejní služebnu také není automaticky bráno jako porušení trestu, ale pachatel má povinnost odůvodnit a doložit nepřítomnost. V případě častého nedodržování probačního plánu, je vše zohledněno ve zprávě soudu a může být podán návrh na přeměnu trestu.

Soudce z Kutné Hory říká, že TZV je vhodný pro velmi specifické případy, tudíž nebude masově využíván, např. na vesnicích je pravděpodobně k ničemu, ale pro ty velké sportovní kluby to považuje za vhodné, nicméně jeho existenci považuje spíše za trend z Anglie, který v ČR moc nevyužijeme (Rozhovor soudce s Kutné Hory).

Probační úřednice, která má mimo jiné na starosti trest zákazu vstupu, bilancuje, že od zavedení institutu dochází k tendencím trest zpřísnovat. Za nejvhodnější považuje, když je trest ukládán vedle jiného jako např. kombinace s podmínkou nebo OPP. Upozorňuje, že zpočátku byly problémy s příliš obecným stanovením zákazu, poté zase příliš konkrétním, což neznamená skutečné potrestání, jelikož se pachatel může účastnit jakýchkoliv jiných zápasů. Nejlépe pokud je stanovena úroveň akce, na kterou se zákaz vztahuje, např. první liga, druhá liga, UEFA, apod. Úředník pak stanovuje nejkritičtější utkání, kdy dostavování se na stanici. Dbá se na to, aby stanice nebyla příliš blízko

stadionu a nesetkávali se pachatelé (Rozhovor probační úřednice z oddělení zabývajícím se trestem zákazu vstupu).

6.5.7 Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a propadnutí majetku

Propadnutí věci a majetkové hodnoty je upraveno § 70 – 72 TrZ. Tuto sankci lze udělit samostatně, ale nejčastěji je udělena vedle jiného trestu. Propadnutí majetku spadá pod § 66 TrZ a může být o něm rozhodnuto při výjimečném trestu nebo zvlášť závažné trestné majetkové činnosti, může dojít také k samostatnému rozhodnutí o výkonu tohoto trestu. Propadlý majetek, věc či náhradní hodnota, připadá státu (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Cílem trestu propadnutí věci, jiné majetkové hodnoty nebo náhradní hodnoty je odebrat pachateli věc, která je či byla využívána k trestné činnosti a odejmout mu věc/majetek vzešlý z trestné činnosti. Věc musí náležet pachateli, nelze uplatnit na věci nabyté krádeží, zpronevěrou apod. Například se jedná o zbraň, dopravní prostředek, úplatek, aj. Propadnutí majetku je bráno jako alternativní trest v případě, že tak stanoví zákon. V jiných případech je tato sankce ukládána vedle výjimečného trestu nebo nepodmíněného trestu odnětí svobody. V tomto případě se musí brát speciální ohled na poměry pachatele, nejen majetkové ale i rodinné. O trestu propadnutí majetku není možno rozhodnout v případě mladistvého. Současně nelze uložit propadnutí majetku a peněžité trest. Lze uplatnit na celý majetek i na část (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 350 – 353).

6.5.8 Zákaz činnosti

Cílem tohoto trestu upraveného § 73 a § 74 TrZ je zabránění páčání trestné činnosti skrze odebrání možnosti vykonávat určité povolání či funkci, či jiné aktivity vyžadující morální způsobilost nebo určitou formu povolení (př. lékaři, bankovní úředníci, veřejní činitelé, ale také sportovní trenéři, aj.). Spadá sem také zákaz řízení motorových vozidel. Většinou není ukládán samostatně, ale jako součást dalších opatření. Nutná je kontrola dodržování, která je však mnohdy komplikovaná, např. při řízení motorového vozidla i přes zákaz, se zpravidla zjistí náhodně při běžné dopravní kontrole, toto porušení je pak považováno za maření úředního rozhodnutí a hrozí další sankce. Uděluje se nejméně na 1 rok a nejvýše na 10 let, u mladistvých 5 let (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 353 – 356). Využívání tohoto trestu závisí na formách trestné

činnosti a jejich míře vhodných pro udělení daného trestu. Jeho početní využívání je tak nepravděelné.

Tab. 14: Početní využívání zákazu činnosti mezi 2002 - 2012

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Zákaz činnosti	147	116	126	127	277	971	1053	1012	545	985	349

Zdroj: autorka, dle Zeman a kol., 2013

6.5.9 Zákaz pobytu

Tato sankce spadající pod § 75 TrZ omezuje svobodu pobytu a pohybu, které jsou stanoveny v čl. 14 LPS. Toto omezení je možné, pokud se jedná o bezpečnost státu, ochranu zdraví, práv a svobod druhých, ochranu přírody, udržení veřejného pořádku. Omezení se může týkat konkrétního místa, obvodu, obce. Problémem je, pokud při tomto omezení pachatel přijde o práci. Většinou není ukládán samostatně. Tento institut je možné udělit i jako omezení či povinnost v rámci jiných sankcí a opatření a současně vedle jiných sankcí. Výměra trestu se pohybuje od 1 roku do 10 let a místo zákazu nesmí být trvalým bydlištěm pachatele. Tato sankce nemůže být uložena mladistvému. Nedodržování trestu je považováno za maření výkonu úředního rozhodnutí (Sotolář, Púry, Šámal, 2000:359). Této sankce bývá užíváno také zřídka.

Tab. 15: Početní využívání zákazu pobytu mezi 2002 - 2012

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Zákaz pobytu	42	116	110	165	154	132	135	97	121	121	139

Zdroj: autorka dle Zeman a kol., 2013

6.5.10 Vyhoštění

Tento trest (§ 80 TrZ) je určen pro pachatele, kteří nejsou občany ČR, zároveň však nejsou přiznanými uprchlíky. Vyhoštění lze udělit samostatně i vedle jiného trestu. Často je spojen s majetkovým trestem a může být stanoven od 1 do 10 let či na neurčito. Tento trest opět omezuje svobody dle čl. 14 LPS, proto musí být dbáno na přesné stanovení vhodných případů zákonem. Cílem je zabránit pachateli konání trestné činnosti na území ČR. Trestnými činy, za něž lze udělit vyhoštění jsou např. terorismus, obchod s drogami, zbraněmi, aj. Podmínky, které rozporují udělení trestu vyhoštění: státní příslušnost pachatele je nezjistitelná, pachatel má přiznán statut azyllanta, pachatel

má povolení k dlouhodobému pobytu a jeho vyhoštění by také negativně postihlo spojování rodiny, či pokud hrozí, že v zemi, kam bude vyhoštěn, bude pronásledován a hrozilo by mu nelidské zacházení, např. z důvodu rasového, náboženského aj. Nelze udělit také občanství EU s trvalým nebo dlouhodobým pobytem na území ČR nebo občanstvím EU a nepřetržitě pobývá po dobu 10 let v ČR (Zákon č. 40/2009). Místo, kam bude pachatel vyhoštěn je v gesci Ministerstva vnitra, nikoliv soudu, výkon trestu zajišťuje Policie ČR. Domovský stát pachatele má povinnost přijmout odsouzeného. V jiných případech záleží na ochotě státu, zda přijme pachatele, který má v daném státě např. příbuzné. Lze uložit i mladistvému a je možno poskytnout lhůtu pro vyřízení nutných záležitostí před vyhoštěním, v případě, že nehrozí skrývání před trestem či jiné maření. V opačném případě může být pachatel umístěn do vyhošťovací vazby. Vyhoštění je také opatřením využívané vůči cizincům, kteří nelegálně vstoupí a pobývají na území ČR (Sotolář, Púry, Šámal, 2000:362 – 364). V roce 2012 byl trest udělen v 557 případech (Zeman, 2013).

6.5.11 Ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti

Tato sankce se řídí § 78 a 79 TrZ a je určena pro pachatele, který spáchal úmyslný trestný čin, za který by hrozil trest odnětí svobody nejméně 2 roky. Ztráta vojenské hodnosti může být uložena i vedle jiného trestu a spočívá v tom, že se sníží hodnost na hodnost vojína (Zákon č. 40/2009 Sb.).

6.5.12 Souhrn a postoje, početní využívání

Navzdory tomu, že se česká trestní politika orientuje na častější užívání AT a odklonů, stále se objevují názory, že jejich využívání není dostatečné. Využívání AT se ale zvyšuje, nicméně v praxi vyvstává velké množství problémů. I přes problémy je ale udělování alternativních trestů a odklonů nezbytné, protože odnětí svobody není způsobilé zajistit dosažení účelu trestu, který spočívá v reparaci vztahů a náhradě škody a také dostatečně nemotivuje a nepřipravuje k vedení řádného života.

Nejvíce užívaným alternativním trestem je stále podmíněný trest odnětí svobody. Jeho počet se od zavedení nového trestního zákoníku mírně snižuje. Pozitivní tendence zaznamenává také podmíněné odsouzení s dohledem, jehož počet se mírně zvyšuje. Druhou nejčastěji udělovanou alternativou jsou obecně prospěšné práce. Využívání tohoto trestu se vlivem předběžného šetření po roce 2010 dosti snížilo. Jak lze ale vidět na tabulce srovnání (tab. 16), jejich počet se opět mírně zvyšuje. Snížení počtu trestů

obecně prospěšných prací navíc nemusí být pojímáno jen jako negativní jev. Statistiky PMS ČR ukazují, že navzdory tomu, že počet OPP se snížil, došlo ke zvýšení vykonatelnosti tohoto trestu. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce je natolik specifickým trestem, že ho nelze udělovat ve velkém počtu. To stejné platí i o trestu domácího vězení, do kterého jsou naopak vkládány velké naděje, že bude využíván jako náhrada nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tento institut však kvůli svým zákonným podmínkám a specifikům nebude nikdy masově užívaným trestem, nicméně pokud by bylo zavedeno elektronické monitorování, mohl by se jeho počet mírně zvýšit.

Trest peněžitý bývá udělován od roku 2008 stále méně a to především kvůli své zákonné úpravě, která zvyšuje administrativní zátěž (exekuční řízení) a prodlužuje výkon trestu.

Počty nepodmíněných trestů se po roce 2010 mírně snižují. Pozitivním je i fakt, že počty krátkodobých trestů do tří, šesti a devíti měsíců klesají, což značí, že alternativy jsou opravdu více využívány (tab. 17)

Soudkyně Obvodního soudu Prahy 2 se domnívá, že jsou stále preferovány tresty odnětí svobody a za důvod považuje, „že *alternativní tresty vyžadují mezikroky, které řízení protahují a zatěžují jak soudce, tak soudní administrativu. Těž vykonávací řízení je náročnější. V situaci, kdy již mnoho let propočty administrativy neodpovídají potřebám praxe, kdy soudci nemají k dispozici asistenty atp., je logickým vyústěním upřednostnění minimalizace kroků ke skončení věci. Obvodní soud pro Prahu 2 je světlou výjimkou, neboť s ohledem na specializaci na trestnou činnost dopravě a „osvíceným“ soudcům jsou odklony velmi často využívány a je navázána výborná spolupráce s PMS. Je zde i významná podpora vedení soudu.“ Zdrženlivě se staví k využívání trestu domácího vězení.*

Naopak respondentka z ministerstva spravedlnosti se domnívá, že „*alternativní tresty jsou již využívány dostatečně.*“ Respondent z odboru pro prevenci kriminality MV ČR pak říká: „*z našeho pohledu považujeme alternativní tresty za nedílnou součást trestněprávní politiky státu a při kombinaci s vhodnými doprovodnými programy zacházení a pomoci pachatelům i za potenciálně vhodný a účelný nástroj prevence kriminality. V případě bagatelních či většiny nedbalostních trestných činů jsou pak alternativní tresty jednoznačnou volbou před trestem odnětí svobody a v řadě případů nevyžadují ani doprovodné programy.*“

Soudce z Kutné Hory problém neudělování dostatečného počtu alternativních trestů nevidí v soudcích, ale v zákonné úpravě sankcí, kdy „*neexistuje trestný čin, na který nelze udělit nepodmíněný trest. Tresty u nás nejsou mírné ani za bagatelní činnosti.*“

Jan Pospíchal z PMS ČR pak zdůrazňuje, že u alternativního trestání je nutné, aby pachatel projevils lítost a vážils si toho, že má možnost být na svobodě, aby došlo k naplnění účelu trestu a pachatel byl motivován jej vykonat.

Respondentka MSp upozorňuje, že velkým problémem je předluženost pachatelů a nezaměstnanost a tak je nutná cílená aktivní práce s odsouzeným na jeho zapojení do společnosti a to nejen při výkonu trestu odnětí svobody, ale i při využití alternativního trestání.

Tab. 16: Početní využívání jednotlivých typů trestů od 2002 - 2012

rok	NEPO	PO		obecně prospěšné práce	zákaz činnosti	peněžitý trest	vyhoštění	zákaz pobytu
		celkem	s dohledem					
2002	9659	34942	1505	13424	147	3500	865	42
2003	9797	35676	1785	13592	116	2941	1263	116
2004	10192	36162	1757	13031	126	2913	1406	110
2005	10253	36006	1930	11990	127	2663	1510	165
2006	9997	38657	1979	11787	277	2678	1173	154
2007	9871	43548	2192	12496	971	4558	1000	132
2008	10507	43488	2238	11733	1053	5318	806	135
2009	10687	41686	2249	11804	1012	5280	610	97
2010	11818	44403	2793	7420	545	3462	549	121
2011	11733	45783	3499	6514	985	3078	511	121
2012	11602	45675	3693	8094	349	2847	557	139

Zdroj: Zeman, 2013 str. 82

Tab. 17 : Počet odsouzených podle délky trestu¹³

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
do 3 měsíců	209	192	268	389	540	574	418	569	482	437	351	319	258	45
3 - 6 měsíců	1005	1050	1047	1371	1748	2009	1785	1912	1301	2155	1881	1693	1391	364
6 - 9 měsíců	1032	975	888	1113	1211	1389	1320	1130	1248	1797	1673	1621	1523	457
9 - 12 měsíců	2792	2615	2161	2322	2397	2555	2539	2358	1707	2985	3149	3309	3142	705
1 - 2 roky	3349	2982	2413	2721	3065	3247	2685	3499	3737	4121	4279	5013	5253	3758
2 - 3 roky	1982	1781	1514	1519	1624	1701	1586	1984	2633	2354	2480	2737	2863	2760
3 - 5 let	2036	1939	1609	1573	1620	1647	1998	1782	2745	1895	2056	2236	2411	2447
5 - 7 let	1214	1178	996	889	855	880	1144	1004	1433	1090	1057	1093	1123	1137
7 - 10 let	901	940	873	885	912	951	1269	1183	1274	1238	1246	1223	1197	1150
10 - 15 let	854	884	860	874	865	893	1086	984	1191	1034	1014	998	944	905
Nad 15 let	177	179	175	186	207	199	317	210	316	218	226	259	280	299
Doživotí	20	22	25	26	30	32	32	32	33	38	37	40	44	46
Celkem	15571	14737	12829	13868	15074	16077	16179	16647	18100	19362	19449	20541	20429	14073

Zdroj: autorka dle ročenek Vězeňské služby 2007, 2009, 2012 a měsíční statistiky 2013 září

6.6 Probační a mediační služba

Specifickou pozici v systému alternativního trestání má Probační a mediační služba ČR, která však nemá na starosti výkon všech alternativních trestů, ale především výkon trestů spojených s probačním dohledem, OPP, TZV a TDV a také proces mediace. Stále větší důraz se klade také na práci s oběťmi trestných činů. Tzv. viktologie je součástí služeb poskytovaných v rámci PMS ČR. Práce s obětí je nutná proto, aby se oběť dokázala vypořádat s trestnou činností a také aby se zorientovala, jak ve věci postupovat, jelikož pro laika může být dosti složité orientovat se v možnostech a postupech jaké náš trestní systém nabízí. Zároveň má PMS přehled o neziskových organizacích, které mohou v řadě případů pomoci, např. v sociální situaci (často bytová problematika, dluhové poradenství), rodinných konfliktech (agrese v rodině) apod. (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 26). PMS ČR poskytuje také služby mladistvým pachatelům, se kterými je nutno pracovat obzvláště specificky.

Pod činnosti PMS ČR spadá i tzv. parole, což je druh probační činnosti určený pro osoby, které byly podmíněně propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody. Má napomáhat návratu pachatele do společnosti, ale zároveň sloužit jako kontrola jeho chování, na základě čehož může být doba kontroly prodlužována. Důležité při tomto

¹³ Zelená barva znázorňuje snižující se počet trestů, červená zvyšující se

druhu probační práce je, aby pachatel vykonával doprovodné resocializační aktivity, které by měly být kontinuální k těm, které byly započaty již ve vězení (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 25 – 26).

Tento institut upravuje §88 a 89 TrZ. Podmíněně propuštěn může být pachatel, který vykonal polovinu uloženého trestu (v případě přečinu i dříve, v případě velmi závažné trestné činnosti až po výkonu 2/3 trestu) a prokázal svým chováním a plněním povinností a náhradou škody, že bude vést život v souladu s právními předpisy. V případě výjimečného trestu existuje možnost podmíněného propuštění po 20 letech výkonu trestu. Při podmíněném propuštění lze stanovit zkušební dobu na 1 – 7 let a další omezení a povinnosti. Soud může udělit pachateli, aby se v rámci zkušební doby zdržoval ve stanoveném čase a době v místě bydliště, max však po dobu 1 roku, nebo může nařídít výkon obecně prospěšných prací v rozpětí od 50 – 200 hodin nebo složil určitý peněžní obnos na pomoc obětem trestného činu ve výměře od 2000 do 10 000 000 Kč (zákon č. 40/2009 Sb.).

Alternativní tresty vykonávané v rámci PMS se vždy snaží působit resocializačně a výchovně. Činnost PMS ČR je stanovena v zákoně č. 257/2000 Sb. a je organizační jednotkou státu (zákon č. 257/2000 Sb.). Původně byli probační pracovníci součástí soudní soustavy a zákonem z roku 2000 se vytvořila samostatná organizace mimo systém soudů. Toto oddělení činnosti je hodnoceno jak pozitivně, tak negativně. Soudce z Kutné Hory se domnívá, že toto oddělení PMS ČR bylo zbytečné a přidalo administrativní zátěž pro trestní systém. Např. podmínky výkonu trestů v rámci předběžného šetření by dle jeho názoru zvládl zjistiť soud za pomoci soudních asistentů rychleji a stejně efektivně jako PMS ČR. Respondentka z oddělení pro mládež probační služby v Praze naopak oddělení činnosti od soudní soustavy považuje za změnu k dobrému, jelikož v době, kdy byli probační úředníci součástí soudu, se často stávalo, že jim byla přidávána kancelářská práce navíc a také se stávalo, že soudce za nimi přišel s tím, aby mu řekli svůj názor na případ během chvíle a mohl tak rychle rozhodnout. Na druhou stranu je fakt, že vztahy se soudci tím pádem nejsou tak osobní a přátelské, když se nestýkají s probačními úředníky každý den, ale komunikace přes emaily, telefon a datové schránky hodnotí jako dostatečnou. Soudkyně Vrchního soudu v Praze zase zdůrazňuje, že pachatelé často nemají k soudům a soudnímu prostředí důvěru a tak práce s nimi skrze probační službu může mít pozitivní vliv a získat si více důvěru pachatelů a přispět tak k lepší spolupráci s nimi a výkonu trestu. Navíc výchovné

působení probačních pracovníků oceňuje i proto, že soudy nemají dostatek času věnovat se takto pachatelům a také se nelze setkat jen s pachatelem a pak zase s poškozeným a věnovat se jim odděleně.

Činnost PMS je oceňována především kvůli úsporám oproti trestu odnětí svobody. Náklady na 1 případ ročně jsou zhruba 9000 Kč, kdežto 1 den ve vězení přijde stát na cca 800Kč (Rozhovor s P. Šternem, Český rozhlas).

Služby poskytované probační službou se snaží eliminovat především příčiny recidivy. Jednou z významných příčin recidivy je vysoká zadluženost pachatelů a absence legálních příjmů, v neposlední řadě pak různé druhy závislostí. Probační služba poskytuje poradenství v dluhové problematice, avšak vzhledem k nedostatečné personální kapacitě se snaží pachatele v této oblasti nasměrovat na občanské poradny. Ve spolupráci s neziskovými organizacemi, především s RUBIKON centrem, vznikla v roce 2011 např. platforma Aliance proti dluhům (Rozhovor s P. Šternem, Český rozhlas). Mezi další problémy, kterým pachatelé čelí, patří omezený přístup k informacím o trestním systému a také o sociální pomoci, především v oblasti bydlení aj. I s těmito problémy se pokouší probační pracovníci pomoci a tím předejít případnému opakování trestní činnosti.

Probační a mediační služba ČR se zabývá tresty, které byly uděleny především za trestný čin krádeže, maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, výtržnictví a ohrožení pod vlivem návykové látky.

Počty evidovaných případů PMS ČR každoročně stoupají, zatímco v roce 2008 bylo evidováno celkem 25 465 případů, v roce 2012 to bylo již 31 129 případů. Největší počet případů se týká trestů obecně prospěšných prací (PMS ČR, 2012).

Většina pracovníků PMS ČR a také soudkyně Vrchního soudu v Praze a Obvodního soudu v Praze 2 se domnívají, že personální a finanční vybavenost PMS je podceněná a pro efektivní práci je nutno jí posílit. Toho si jsou vědomi i respondenti MSP: *„činnost PMS nezpochybnitelný efekt a klíčová role – jak poškozené tak pro pachatele, i ekonomicky – náhrada škody, úspory oproti NEPO. Aktivně pracuje i na jiných projektech především na pomoc obětem a mladistvým. Je rovnocenným partnerem OČTŘ ale potřebuje personálně i finančně posílit.“* Tisková mluvčí MSP: *„Počet zaměstnanců PMS odpovídá stávajícím rozpočtovým možnostem kapitoly rezortu Ministerstva spravedlnosti. Kapacity se nicméně mohou průběžně navyšovat, bude-li pro to důvod. Poslední výraznější personální posílení PMS proběhlo v souvislosti se*

zajišťováním kontroly výkonu trestu domácího vězení, kterou provádí probační úředníci formou namátkových kontrol.“

Kromě problémů s personální vybaveností PMS ČR, vidí respondenti PMS ČR problém v nedostatečném mediálním obrazu probační služby, což může mít vliv i na celkové vnímání trestní politiky a justičního aparátu. Respondentka z oddělení pro mládež říká: *„mediální osvěta je opravdu nutná. Hodněkrát jsme tlačili na vedení, dávali i konkrétní tipy, ale bez ředitelství s tím PR pohnout nemůžou“* Respondentka nezná důvod, proč se o to nezajímají, ale domnívá se, že by to bylo lepší, kdyby lidé věděli o PMS ČR a o tom, že se trestá i jiným způsobem než jen odnětím svobody a že systém funguje více směry. *„Stačilo by např., aby v MHD byly vyvěšeny letáky o PMS s informacemi, jak např. u dopravního podniku vykonávají lidé OPP, nebo že PMS pomáhá i obětem. To je minimální náklad.“*

Důležitou podmínkou pro efektivní práci justičního systému s širokým využíváním AT je důsledná spolupráce policie a soudů a PMS a také zapojení neziskového a občanského sektoru. Nezbytné je okamžitě kontaktovat PMS, když PČR nebo státní zastupitelství identifikuje pachatele a trestný čin, který splňuje kritéria přípustnosti použití AT nebo odklonu. V praxi však tato spolupráce také naráží na komplikace (Krutina, 2003).

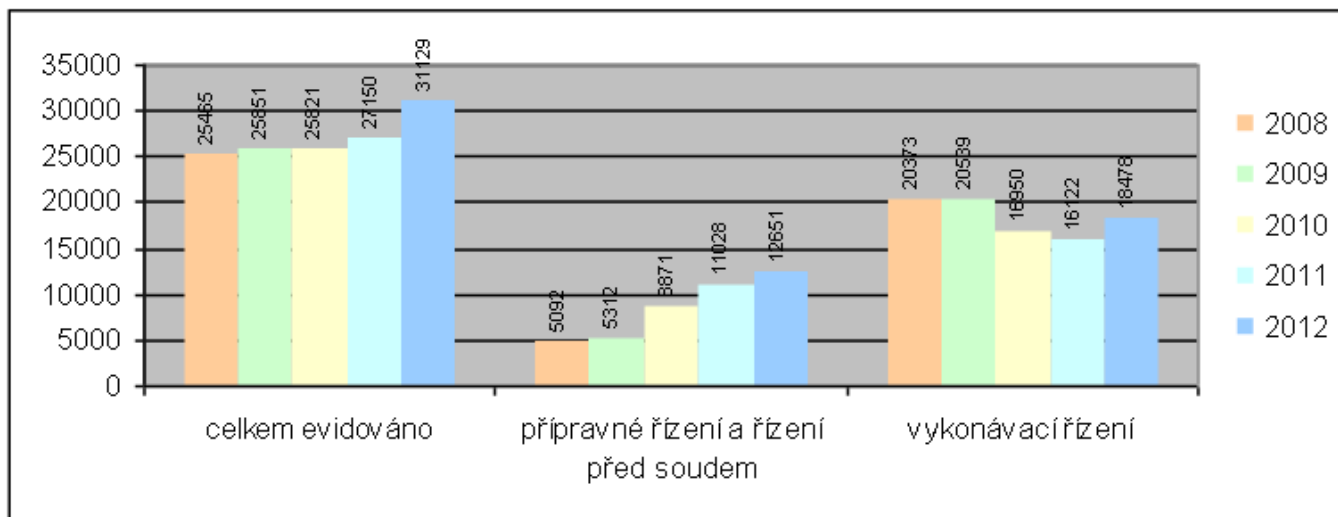
6.6.1 Spolupráce se soudy a státními zastupitelstvími

Největší počet podnětů k zahájení činnosti dostává PMS ČR od soudců a státních zastupitelů a dále od obviněných/odsouzených a policejních orgánů. Spolupráce se soudy probíhá především při vykonávacím řízení nebo při předběžném řešení podmínek pro uložení OPP či trestu zákazu vstupu. Státní zastupitelství navazuje spolupráci především v přípravném řízení. V roce 2012 tvořily případy ve vykonávacím řízení 61,5% případů PMS. Počet případů v přípravném řízení a řízení před soudem nicméně stále přibývá (graf 2). V případě specifické oblasti mládeže je naopak případů v přípravném řízení a řízení před soudem více nežli ve vykonávacím řízení.

Efektivní justiční systém je jak organizačně tak finančně nákladný. Veřejnost si žádá, aby byla justice nejen spravedlivá, ale také výkonná, avšak počty projednatelných věcí, jak trestních tak občanskoprávních, jsou limitovány právě organizační náročností. Při nenaplnění očekávání společnosti dochází k podlomení legitimacy celého trestního

systemu. „Společensky nepřijatelná je nejen příliš pomalá justice, ale i systém, v němž je rychlost a výkonnost na úkor spravedlnosti.“ (Sotolář, Púry, Šámal, 2000:5).

Graf 2: Počty případů evidovaných PMS ČR dle typu řízení mezi 2008 -2012

Zdroj: PMS ČR 2012

Spolupráce mezi soudci a PMS ČR závisí především na každém jednotlivci. Každý soudce i probační pracovník má jiné zkušenosti se spoluprací.

Soudkyně Vrchního soudu v Praze a Obvodního soudu v Praze 2 hodnotí spolupráci s PMS ČR pozitivně a obě se domnívají, že její role je určitě důležitá. Soudkyně Obvodního soudu pro Prahu 2 dokonce označuje spolupráci s PMS ČR jako vynikající a zdůrazňuje, že právě jejich soud byl pilotním soudem využívajícím odklony. Naopak soudce z Kutné Hory by preferoval, kdyby soudci měli k dispozici své soudní asistenty, kteří by práci PMS ČR zastali stejně dobře a rychleji. Zároveň se také domnívá, že současný počet probačních pracovníků možná až převyšuje požadavky praxe na výkon alternativních trestů. Soudkyně Vrchního soudu v Praze PMS ČR oceňuje za její individuální přístup k pachatelům. Soudce si nemůže pozvat jen jednu ze stran a diskutovat s ní. PMS tak může odhalit další věci důležité pro případ. Velmi přínosné to považuje při zanedbání vyživovací povinnosti, kdy otec často neplatí kvůli sporům s matkou a PMS může tyto spory alespoň částečně urovnat. Domnívá se ale, že PMS není dostatečně personálně vybavená a kontroly výkonu AT je problematická. Navíc probační úředníci jsou často ženy a ty musí jít kontrolovat pachatele do jejich

bydlišť, testovat je na drogy a to může být dost nebezpečné. PMS vyzdvihuje také při výkonu podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem.

O nutnosti dostatečné personální a finanční vybavenosti a postavení probační služby se zmiňují i Evropská probační pravidla: *„probačním orgánům musí být zajištěno příslušné postavení a uznání a musí jim být poskytnuty potřebné zdroje. Rozhodovací orgány musí v příslušných případech využít odborného poradenství a kontroly probačních orgánů pro omezení opakování trestné činnosti a pro posílení využití alternativních trestů k trestu odnětí svobody. ... Struktura postavení a zdroje probačních orgánů budou odpovídat objemu úkolů a odpovědnosti, které jsou jim svěřeny, a budou odrážet význam veřejné služby, kterou zajišťují. ... personál musí být dostatečně početný, aby mohl své úkoly plnit efektivně. Pracovní zátěž jednotlivých členů personálu musí být taková, aby jim umožnila zajišťovat dohled, vedení a poskytování pomoci pachatelům trestných činů efektivně a lidsky a aby mohli v příslušných případech spolupracovat s rodinami pachatelů a s oběťmi. V případě nadměrné poptávky nese management odpovědnost za to, aby našel řešení a personálu poskytl pokyny ohledně priorit úkolů ... Odměňování, výhody a pracovní podmínky personálu musí odrážet postavení profese a musí být adekvátní náročné povaze práce, aby bylo možné přilákat a udržet vhodný personál.“* (Rada Evropy, 2010). Respondenti PMS ČR vyjádřili, že tato pravidla v praxi nejsou prakticky uplatňována.

Pražské středisko probační služby má zkušenosti se spoluprací se soudy také oboustranné. V některých případech se probační pracovníci setkávají s nevlídným přístupem a necítí dostatečnou autoritu před soudci a státními zastupiteli a tak se snaží jednat více diplomaticky, aby si soudci a státní zastupitelé nevyložili jejich návrhy jako útoky na jejich rozhodovací pravomoc. Při formulaci návrhů na přeměnu trestů je prý lepší zvolit slova jako „doporučuji ke zvážení“, „lze uvažovat o“, „případ je dle PMS vhodný k“ spíše nežli rovnou soudci navrhnout přeměnu. Nicméně skutečně záleží co do soudce, jak se k tomu staví. Převládá názor, že mladší soudci se více zajímají o alternativní trestání. Naopak zástupce vedení pražského střediska PMS ČR upozorňuje, že diplomatické jednání a formulace rozhodně nesmí být v takové formě, aby nebylo jasné, co probační pracovník doporučuje či ne. Nutností je jasnost a věcnost, aby soudce ihned ze zprávy pochopil stanovisko PMS ČR k dané věci. Celkově pracovníci probační služby hodnotí spolupráci se soudním sektorem za zlepšující se a cítí, že jejich pozice je silnější, než jako tomu bývalo, když byli probační

pracovníci součástí soudní soustavy. Za problém ale spatřují fakt, že i nadále se na PMS ČR nedostávají zcela všechny případy vhodné k alternativnímu trestání a dávají to za vinu především tomu, že pro soudce je mnohem jednodušší rozhodnout o podmíněném odnětí svobody a „získat čárku“ za rychlé rozhodnutí nežli se zabývat předjednáním a proces řízení prodlužovat.

S tímto názorem souhlasí i soudkyně Obvodního soudu v Praze 2, která říká, že případy PMS ČR opravdu unikají, *„neboť obecně zde není motivace – soudci (a soudy) jsou stále „hodnoceni“ výkonnostním způsobem tzv. dostihových tabulek (hanlivý, leč výstižný název). Vyšší instance zajímají jen indexy 1 a indexy 2 a výkaznictví nikdy neupřednostňuje, nezhodnocuje odklony. Odklony se v indexu 2 promítají velmi negativně. (Zdejší soud byl za špatný index 2 opakovaně MS v Praze kritizován. Teprve novým vedením byl akceptován argument, že index 2 při stávajícím pojetí nemá správnou vypovídací hodnotu, když nezohledňuje odklony.)... Systému by prospělo, kdyby k výkonnostním hlediskům přibylo i hledisko využívání alternativních trestů a odklonů a kdyby propočty potřeb administrativního aparátu významně zhodnocovaly, zda na daném soudu jsou alternativy a odklony využívány a v jakém rozsahu. Pomohla by jistě i změna filosofie odvolacích senátů, které ne vždy alternativy a odklony akceptují ve své rozhodovací činnosti“* S tím souhlasí i soudkyně Vrchního soudu v Praze, která se domnívá, že výkonnostní hodnocení soudců je v přímém rozporu s kvalitou udělování alternativních trestů, jelikož jejich předběžné projednání zabírá čas a je lepší pro ně zvolit trestní příkaz a podmíněné odnětí svobody.

Naopak soudce z Kutné Hory se domnívá, že rychlá rozhodnutí soudců bez bližšího prozkoumání problému se v praxi příliš nedějí a pokud ano, tak to bývá např. na konci roku, kdy je jasné, že by se případ nestihl projednat s PMS ČR a tak je lepší rozhodnout případ rychle. Ale pokud je rozhodnuto o neadekvátním trestu, který je předem jasně nevykonatelný, znamená to čistě a jen osobní chybu daného soudce. Navíc výkonnostní hodnocení je jediné objektivní hodnocení práce soudců. Unikání případů vhodných k odklonům a AT probační službě považuje za ukázkou nesmyslnosti systému, pokud má PMS ČR být součástí justičního systému, tak by se tam měly dostávat všechny případy.

6.6.2 Spolupráce s neziskovým sektorem a dalšími subjekty

Velmi důležitá je také spolupráce s nevládními organizacemi a občanskými sdruženími, jejichž programy doplňují služby poskytované PMS ČR a podporují prevenci kriminality (Sotolář, Púry, Šámal, 2000: 23). Nejaktivnější organizací zaměřené na pomoc pachatelům trestných činů je Sdružení pro probaci a mediaci o. s., nyní Centrum RUBIKON, které např. zprostředkovává službu romský mentor, která má za cíl zvýšení vykonatelnosti a efektivity alternativních trestů. Tento program se specializuje na romské pachatele, kterým pomáhá ve výkonu AT romský mentor. Dalším projektem je např. program specializující se na mladistvé pachatele PUNKT rodina, jehož zkratka znamená „průšvihy už nedělám, kámo, tečka“. Jeho cílem je i zapojení rodiny pachatele. V dubnu roku 2014 ale romský mentoring končí a další vývoj projektu je nejasný. Další programy jako dluhové poradenství a pracovní agentura centra se zaměřují především na pachatele se záznamem v rejstříku trestů, ale jsou vhodné samozřejmě i pro pachatele, kterým byl stanoven výkon trestu alternativního. Respondent z Rubikon centra celkově hodnotí spolupráci s PMS jako velmi dobrou. S probační službou mají mnohaleté zkušenosti a podílejí se na společných programech.

Význam spolupráce s neziskovým a občanským sektorem považuje za zcela zásadní i Mgr. Štern z PMS ČR. Např. spolu s Asociací občanských poraden od roku 2006 rozjeli projekt Specializovaného komplexního poradenství pro oběti trestné činnosti (v 10 městech ČR). Spolupráce s neziskovým a občanským sektorem tvoří třetí pilíř zákona o PMS a je to jedna z priorit do dalších let. A jejich nejdůležitější roli vidí Mgr. Štern především při realizaci probačních resocializačních programů (Rozhovor s P. Šternem, Český rozhlas).

Pracovníci PMS ČR – Praha kvitují služby neziskového a občanského sektoru jak v případě práce s pachateli tak s oběťmi trestných činů, jelikož jejich personální kapacity by na pomoc a poradenství v těchto oblastech nestačily. Spolupráce s tímto sektorem je proto velmi významná.

V rámci trestu OPP a TZV probační služba spolupracuje i s Policií ČR a dalšími sdruženími jako jsou školské instituce, obecní úřady, Dopravní podnik hl. m. Prahy a. s. a se sportovními kluby. Tato spolupráce je pracovníky PMS ČR hodnocena jako bezproblémová.

7 Veřejnost a punitivita

Výzkumy ukazují, že česká společnost zastává značně punitivní názory. A to i přesto, že kriminalita má mírně se snižující tendence. Tyto postoje lze zaznamenat nejen skrze oficiální výzkumy, ale jde se s nimi setkat i skrze média, internetové diskuze a v extrémních případech volají nejen po zpřísnění trestů, ale i po znovuzavedení trestu smrti. Punitivitu občanů zcela jistě ovlivňuje mnoho faktorů, např. osobní zkušenosti, faktická neznalost trestního systému, média aj. (Tomášek, 2013: 93-94).

Občané si většinou nevšímají konkrétních změn sazeb při novelách a změnách trestního práva a jejich povědomí o relevantní legislativě je průměrné. Např. v průzkumu konaném na podzim roku 2012 Institutem pro kriminologii a sociální prevenci se 52% lidí domnívalo, že tresty za závažné zločiny jsou v současnosti mnohem nižší než před 10 lety. V roce 2009 se s názorem příliš mírných trestů ztotožňovalo dokonce 57% respondentů výzkumu IKSP. Zkreslené představy se týkají i kriminality celkově, o které se veřejnost domnívá, že se neustále a dramaticky zvyšuje. Výsledky výzkumů provedeného IKSP v letech 2009 a 2011 a výsledky předchozích Mezinárodních výzkumů obětí trestné činnosti z let 1992 až 2000 ukazují, že česká společnost je méně shovívavá vůči pachatelům než v minulosti (Rozum, 2013: 94–96).

Výsledky šetření mezi léty 1998 až 2005 ukazují zesílení souhlasu se snížením věkové hranice trestní odpovědnosti. Výzkum společnosti CVVM v roce 2005 také ukázal, že se až 83% respondentů domnívalo, že ukládané tresty za závažnou trestnou činnost jsou nízké, v případě hospodářské kriminality to bylo 64% respondentů (Červenka, 2005). Výzkum z roku 2010 společnosti CVVM ukázal, že skoro 2/3 respondentů se domnívá, že by měl existovat trest smrti v našem trestním právu (Zeman, 2011: 78).

Co se týče informovanosti veřejnosti o Probační a mediační službě, výzkum z roku 2008 ukázal, že pouze čtvrtina respondentů má alespoň částečné povědomí o PMS ČR. Tři čtvrtiny respondentů zároveň vyjádřili, že je důležité nejen uložení trestu, ale také odškodnění poškozenému/oběti (Zeman, 2011: 66). Povědomí o druzích alternativních trestů bylo předmětem výzkumů IKSP z roku 2009. Respondenti, kteří byli požádáni o vyjmenování druhů AT, nejčastěji jmenovali peněžitý trest a obecně prospěšné práce, jejichž název zaměňovali s veřejně prospěšnými pracemi. Po této otázce byly některé tresty respondentům připomenuty a jejich znalost byla v tomto

případě značně vyšší. Co se týká maximální délky trestu odnětí svobody, správně jí uvedlo 47% dotazovaných (Zeman, 2011: 87 – 88).

Dalším faktorem formujícím názory veřejnosti jsou jistě média, která jsou jak zdrojem informací pro veřejnost, tak pro tvůrce politiky. Většina našich informací pochází z masmédií a formují naše názory na věci. Nicméně zprávy podávané skrze masmédiá jsou často zkreslené a obsahují informace fascinující a extrémní s cílem získat čtenáře a diváky (Zeman, 2011: 44-45).

Soudkyně Obvodního soudu pro Prahu 2 je také toho názoru, že *„veřejnost systému nedůvěřuje, neboť je dlouhodobě ovlivňována masmédií – pro jednoduchou veřejnost je jednoduchým řešením kritika soudů. Informace o tom, že na rychlosti řízení mají hlavní vliv zákony, za které soudci nenesou zodpovědnost, veřejnost nedostává.“*

Příčiny punitivity mohou být vysvětleny teorií instrumentální a expresivně-emotivní. Instrumentální teorie předpokládá, že lidé jsou více punitivní tehdy, pokud pocíťují zločin ve společnosti jako hrozbu pro ně samotné. Více punitivní by tedy měli být lidé v době nárůstu kriminality a také v oblastech s vysokou mírou kriminality. Empirický výzkum tato tvrzení příliš nepodporuje. To platí i pro vývoj v ČR, kdy míra kriminality mírně klesá a přesto jsou lidé více punitivní. Teorie expresivně-emotivní hledá příčiny punitivity spíše v celkových náladách společnosti, které mohou být negativně ovlivněny zhoršující se ekonomickou a sociální situací a pocity nespokojenosti a tyto nálady se pak projeví v menší shovívavosti trestné činnosti (Rozum, 2013: 97-98).

Jak lze vidět z výsledků průzkumů, česká veřejnost není dostatečně informována o skutečné legislativní úpravě trestů, o jednotlivých druzích AT a také činnost PMS ČR je ve společnosti spíše neznámá. Vhodné by bylo zvýšení informovanosti a přiblížení filozofie AT občanům. Nutné je předkládat veřejnosti konkrétní důkazy o účinnosti AT a zapojovat ji do prevence.

Mluvčí MSp se domnívá: *„Média nepochybně sehrávají významnou roli při formování názorů na trestní politiku či justici. Vyšší podíl sdělení s informacemi typu „opět nebyl nikdo potrestán“ může z dlouhodobého hlediska u některých jedinců zřejmě skutečně vyvolat dojem, že represivní složky státu neplní své povinnosti a justice nekoná, tak jak má. Nasvědčoval by tomu např. dlouholetý výzkum George Gerbnera, z nějž vyplynulo, že vyšší konzumace mediálních obsahů zaměřených na násilí značně*

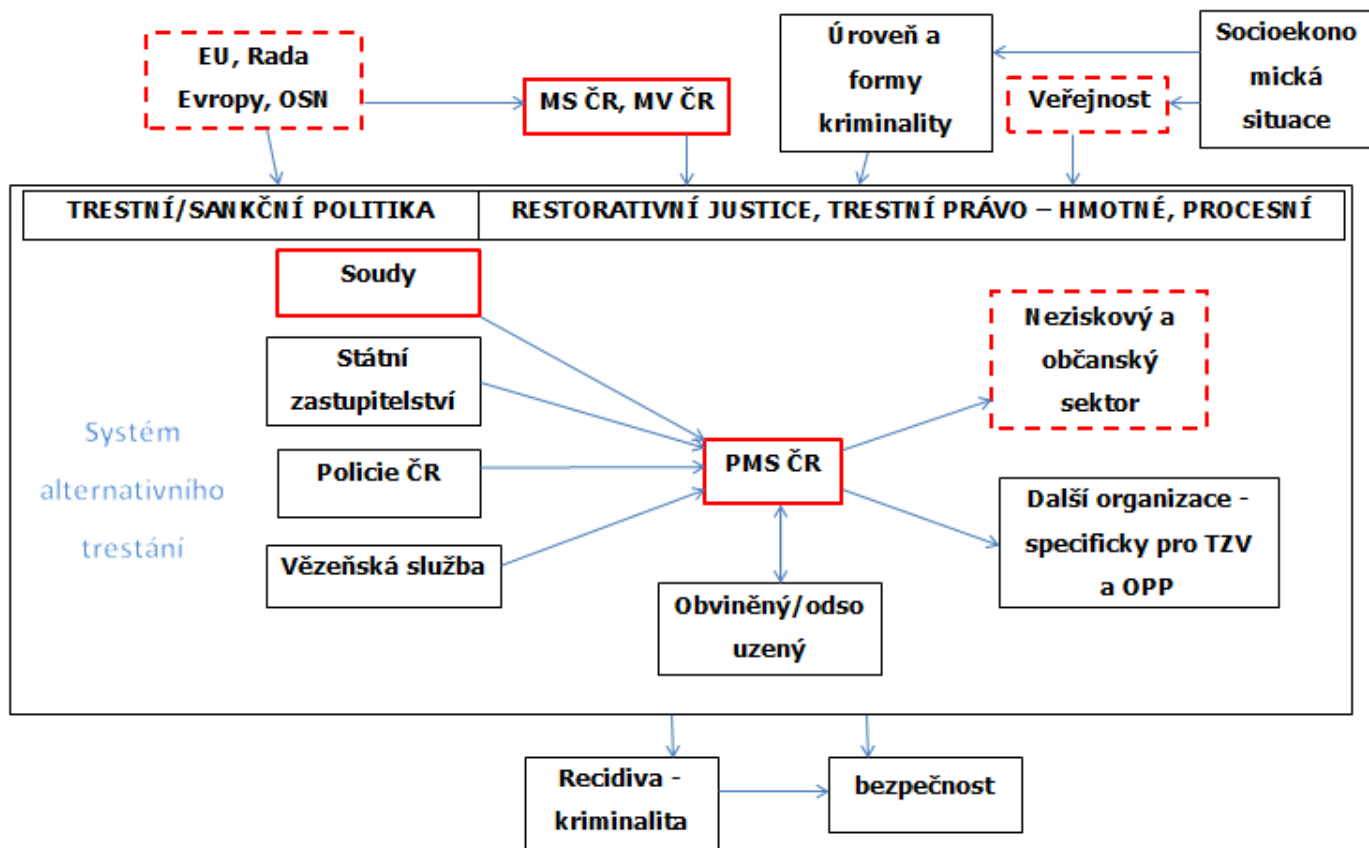
pokřivuje vnímání světa „tam venku“, který se pro náruživější mediální uživatele jeví jako více násilnický a méně bezpečný, než doopravdy je.“

Další respondentka ministerstva spravedlnosti říká: *„Pokud je veřejnost nespokojena, vždy se to odrazí na volání po represivním přístupu – tedy paradoxně více toho, co nefunguje. Máme-li vysokou recidivu, volá společnost po ještě tvrdších trestech. Je to paradox. Myslím, že je dán obavami z kriminality, nespokojeností v postavení oběti trestného činu atd., ale věřím, že se situace již zlepšuje (nový zákon o obětech trestné činnosti, využívání programů restorativní justice, které oběť aktivně zapojují, PMS pracující s oběťmi apod.). Volání po represii také může být odrazem skutečnosti, kdy se oběť zkrátka nedomůže svých nároků, a proto volá po přísném trestu, pokud je jí ale nabídnuta pomoc, nahrazena škoda, pachatel se aktivně věnuje nápravě důsledků svého jednání, pak je situace již jiná.“*

Respondent MV ČR se zase domnívá, že *„vedle obecně negativních nálad v celé společnosti jsou zde i zcela konkrétní příčiny, proč lidé mají nedůvěru v (nejen) justiční systém. Řada pachatelů zůstává nepotrestána, nebo jejich potrestání trvá příliš dlouho, poškození se většinou nedočkají náhrady za způsobenou škodu, mají pocit, že pachatelé mají více práv, než oběti. Lidé poté vnímají justiční systém jako bezzubý. Volání po přísnějších trestech se pak nabízí jako jednoduché „řešení“ – buď pachatele od trestné činnosti odradí, nebo je izolují od společnosti (v případě potrestání) na dostatečně dlouhou dobu, že to společnost uklidní. Ovšem i zde platí jako u řady dalších obdobných jednoduchých „řešení“, že se dobře poslouchají, ale už hůře fungují.“*

8 Výsledky procesní analýzy

Jedním z cílů procesní analýzy byla deskripce systému alternativního trestání a vztahů mezi aktéry v systému. Relevantní aktéři, jejich vztahy a faktory ovlivňující systém alternativního trestání byly zachyceny v následujícím schématu, jehož cílem je nejen deskripce systému, ale především zjednodušení komplexity problematiky.

Obr. 3 : Schéma systému alternativního trestání v ČR¹⁴

Zdroj: autorka

8.1 Úroveň stát - Trestní politika, trestní zákoník

V plánu implementační analýzy byly stanoveny jako oblast zaměření pro úroveň stát (MV ČR a MSp ČR) stanoveny: formulace politiky a proces přijetí trestního zákoníku z roku 2009. K těmto oblastem byly otázky, které budou v této kapitole zodpovězeny:

- Jsou jasně stanoveny cíle trestní politiky? – trestní politika nemá jasně stanoveny cíle, kterých se dosáhnout v určitém období a které by skutečně vedly k řešení zmíněných problémů. Jsou však určeny prioritní oblasti.

¹⁴ Červenou plnou čarou jsou označeni aktéři, kteří mají v systému primární postavení a kterým se práce nejvíce věnuje, červenou přerušovanou čarou jsou aktéři, na něž se práci také zaměřuje, ale nejsou primárním objektem práce

- Jaké je postavení alternativního trestání v trestní politice ČR? – role alternativního trestání v české trestní politice je považována za nezbytnou a neustále se zvyšuje. Předpokládá se, že i v budoucnosti se bude česká trestní politika přiklánět k stále většímu zdůrazňování využívání prvků restorativní justice.
- Probíhalo přijetí trestního zákoníku konsenzuálně nebo se již v této fázi vyskytly konflikty? – přijetí zákoníku se diskutovalo velmi dlouho dobu a jeho přijetí podléhalo častému střídání vlád a ministrů spravedlnosti. Již při schvalování zákoníku se vyskytly spory a již v legisvakanci lhůtě proběhla první novela zachovávající trestní odpovědnost na hranici 15 let.

8.2 Implementační struktury

Implementační analýza se v této úrovni soustředila na početní využívání alternativních trestů, spolupráci aktérů a subjektivní hodnocení problémů implementace.

- Proměnilo se početní využívání alternativních trestů po změně trestního zákona v roce 2010? Které alternativní tresty jsou využívány nejčastěji a proč? Jsou využívány nové alternativní instituty uvedené zákoníkem? Případně proč ne?
- Jak probíhá spolupráce jednotlivých subjektů při implementaci alternativních prvků do praxe? Je tato spolupráce bezproblémová?
- Jaké jsou postoje soudců a PMS ČR k alternativnímu trestání? Jakým čelí problémům při udělování, výkonu a kontrole AT? Jsou zdroje určené pro výkon a kontrolu alternativních trestů dostatečné?

Využívání alternativních trestů reaguje na změny trestního zákona a je ovlivněno i dalšími faktory (viz další kapitola). Po roce 2010 lze vidět nejvýraznější změnu v udělování trestu obecně prospěšných prací, jejichž počet se výrazně zmenšil. Zároveň se ale zvýšila vykonatelnost trestu. Další výrazné změny nebyly zaznamenány, mírně se zvyšuje počet podmíněných trestů odnětí svobody s dohledem a mírně klesá nepodmíněných trestů. Pozitivním je snižující se počet krátkodobých trestů odnětí svobody. Nejužívanějším trestem je podmíněné odnětí svobody. Nové sankce – trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce jsou instituty využívanými v malém měřítku a ani v budoucnu se nepředpokládá jejich

masové ukládání. Rozšíření výčtu trestů je ale respondenty všeobecně hodnoceno kladně.

Spolupráce mezi aktéry v systému alternativního trestání jistě není bezproblémová, ale postupem času se zlepšuje a v globálu jí lze označit za dobrou. Za nejvíce bezproblémovou je hodnocena spolupráce mezi PMS ČR a Policií ČR. Nejproblematictější je spolupráce PMS ČR se soudci a státními zastupiteli, avšak i tato se zlepšuje.

Dotazovaní soudci a probační pracovníci alternativní trestání považují za nezbytné, ale oba aktéři zmiňují některé podmínky, které by se měly změnit. Soudci především upozorňují na faktické podmínky ukládání trestů, např. podmínky peněžitého trestu odrazují od jeho ukládání. A také zmiňují, že musí být zajištěna vykonatelnost trestů, aby je mohli udělovat. Probační služba by přivítala větší personální zastoupení a také zmiňuje, že někdy jsou alternativy udělovány nevhodným případům, např. obecně prospěšné práce nejsou vhodné pro drogově závislé. Poskytovatelé míst pro obecně prospěšné práce často vyžadují, aby pachatel, kterého přijmou, nebyl drogově závislý.

8.3 Veřejnost a externí vlivy

Otázkami, na které procesní analýza hledala odpověď, byly:

- Jaké má povědomí o AT a PMS ČR? Jak se staví k trestání a sankcím?
- Jaké další faktory mohou ovlivnit implementaci alternativního trestání do praxe?

Trestní politika je společensky ožehavým tématem, nejnovější vlnu diskuzí zvedla amnestie prezidenta republiky a průběžně se řeší především téma přeplněnosti věznic. Z hlediska veřejnosti je pak trestní politika vnímána jako mírná a měla by se věnovat zpřísnění trestů (Rozhovor s P. Šámalem). Za tyto postoje do jisté míry může špatná informovanost občanů, mediální vlivy a také socioekonomická situace. Vliv na využívání trestů má také míra kriminality a především struktura kriminální činnosti. V neposlední řadě je aktéry za významný faktor mající vliv na menší udělování alternativních trestů také výkonnostní hodnocení soudců.

9 Doporučení

Předložená doporučení jsou zaměřená komplexně a jsou směřována především na státní úroveň, která stanovuje priority trestní politiky.

Nutnost koncepčního přístupu MSp ČR. Vhodné by bylo ustavit koncepčně analytický útvar, který by se přímo zabýval stanovováním plněním priorit v této oblasti. Tyto priority by měly být komplexní a obsahovat jak prvky sankční politiky a vězeňství, tak se také soustředit na prevenci kriminality a recidivy a zapojit i služby sociální politiky.

Velmi důležité je ujasnit roli Probační a mediační služby ČR a posílit její autoritu. Vhodné je rozšířit personální kapacity především na oddělení probace a obecně prospěšných prací, aby mohlo dojít k většímu využívání těchto institutů. S tím souvisí i potřeba zlepšení komunikace a spolupráce jednotlivých subjektů především PMS ČR se soudy a státními zastupiteli. Pokud se mají alternativní tresty a odklony v trestním řízení využívat více, je nutné, aby se na PMS ČR dostávaly všechny vhodné případy. Důležitou podmínkou je také změna hodnocení práce soudců, kde by mělo být zohledněno také využívání odklonů.

Co se týká jednotlivých sankcí, příliš změn není potřeba. Právní úprava trestů je dostatečná, jejich využívání brání spíše praktické podmínky např. vykonatelnost trestů. Největší změnou by měl projít peněžitý trest, jehož úprava v současné formě odrazuje od udělování. Za problém je viděno exekuční vymáhání částky a zbytečné prodlužování výkonu trestu způsobeného administrativní zátěží. Druhou navrhovanou změnou je snížení doby na výkon trestu OPP zpět ze současných 2 a půl roku na předchozí 1 rok. U trestu domácího vězení by jistě přišlo vhod zavedení elektronického systému kontroly, avšak i po jeho zavedení, nelze předpokládat, že bude trest udělován ve velkém měřítku, tato změna tedy není prioritní. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je vhodné udělovat vedle jiných trestů, aby bylo dosaženo naplnění účelu trestu. Celkově by se mělo u alternativních trestů více dbát na resocializační rozměr a resocializační programy a spolupráci s dalšími subjekty, jako je Úřad práce ČR. Zbývající tresty jsou nejčastěji využívány vedle jiných, a proto se jejich úpravou práce nezabývá.

Měla by se také zvýšit informovanost o alternativním trestání a Probační a mediační službě ČR.

Vhodné by bylo věnovat se více výzkumu. V současnosti se výzkumům v této oblasti věnuje především Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Statistické údaje lze zjistit skrze PMS ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Vězeňskou službu a průzkumy veřejného mínění.

10 Závěr

Předložená práce se snaží o komplexní náhled na systém alternativního trestání v České republice. Soustředí se jednak na vztahy mezi jednotlivými aktéry systému a jejich postoje k využívání alternativních sankcí, zároveň se však zaměřuje i na objektivní skutečnosti, především na konkrétní proměnu využívání jednotlivých institutů po roce 2010, kdy nabyl účinnosti nový trestní zákoník.

Práce si stanovila několik cílů a výzkumných otázek, na které se pokusila nalézt odpověď prostřednictvím kombinace kvalitativních a kvantitativních dat a skrze procesní analýzu.

1. Deskripce systému alternativního trestání v ČR: Jak funguje spolupráce klíčových aktérů v systému alternativního trestání v ČR?

Hlavními aktéry systému alternativního trestání jsou především soudci, státní zastupitelé, Probační a mediační služba ČR a samozřejmě státní úroveň reprezentovaná Ministerstvem vnitra ČR a Ministerstvem spravedlnosti ČR. Dalšími aktéry jsou na nadnárodní úrovni EU, Evropská rada a OSN a při využívání trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a obecně prospěšné práce, hraje důležitou roli Policie ČR a obce a jiná zařízení a organizace sloužící pro výkon trestu OPP. Pro zvýšení efektivity systému je síť aktérů doplněna o neziskový a občanský sektor, který poskytuje návazné služby jak pachatelům tak poškozeným a obětem trestné činnosti.

Primární je spolupráce soudů, státních zastupitelů a PMS ČR, proto bude přiblížena především tato forma spolupráce.

Spolupráce se státními zastupiteli probíhá především při přípravném řízení, kdy by měly být vhodné případy k odklonům směřovány na probační službu, která může zprostředkovat proces mediace se zapojením pachatele a poškozeného. V praxi bývá často kritizováno, že ne všechny případy vhodné k takovému postupu se na Probační a mediační službu ČR dostanou. Případy na probační službu se dostávají především skrze soud, státní zastupitele, policii, ale také skrze samotného obviněného/odsouzeného či oběť/poškozeného. V případě, že rozhoduje o trestu již soudce a chce vydat trestním příkazem trest obecně prospěšných prací nebo trest domácího vězení, má povinnost předběžným šetřením zjistit podmínky vykonatelnosti trestu. Toto předběžné šetření je také úkolem Probační a mediační služby ČR. Tyto dvě oblasti se setkávají s největší kritikou. Největší počet případů probační služby ale tvoří ty, které jsou již ve vykonávacím řízení a úkolem probačních úředníků je tak stanovení plánu výkonu trestu,

dohled nad výkonem trestu, ale také nad dodržováním jiných uložených podmínek a měli by poskytovat i poradenské služby pachatelům především v sociální oblasti. Spolupráce PMS ČR s Policií ČR, neziskovým sektorem a dalšími subjekty lze hodnotit jako bezproblémovou.

Systém alternativního trestání je také ovlivněn mírou a formou kriminality a veřejným míněním, které by se mělo odrážet v podobě trestní politiky. Úspěšné či méně úspěšné fungování systému alternativního trestání pak ovlivňuje úroveň recidivy pachatelů a tím celkovou míru kriminality a pocit bezpečí ve společnosti. Tyto vztahy a faktory mající vliv na systém jsou znázorněny ve schématu systému v kapitole 8 (Obr. 3).

2. Popis a interpretace postojů relevantních aktérů k alternativnímu trestání: Jaký je postoj relevantních aktérů k alternativnímu trestání?

Trestní politika reprezentována v tomto případě trestním právem předpokládá široké využívání prvků restorativní justice. Tento vývoj respondenti předpokládají i do budoucna. Alternativní trestání považují za důležité i další oslovení respondenti z řad probačních pracovníků a soudců, ti ale zdůrazňují, že musí být brán ohled také na vykonatelnost trestů a nelze je udělovat bezhlavě. V praxi se lze setkat také s některými překážkami, které brání jak udělování, tak vykonatelnosti trestů. Udělování trestů ovlivňují především formy kriminality a zákonné podmínky trestů. V případě vysokého výskytu závažné kriminality a také při vysoké míře kriminální recidivy, není udělování alternativních trestů na místě. V některých případech navíc sankci nelze udělit, kvůli její specifické formě (např. trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce) a kvůli podmínkám, které musí být pro udělení splněny (trest domácího vězení). Zde je na místě také upozornit, že vliv na udělování alternativních trestů odklonů, může mít i forma hodnocení výkonu soudců, kdy odklony nejsou zohledňovány vůbec a může to odrazovat od jejich ukládání. Také přílišná byrokratická náročnost trestů může soudce od ukládání trestů odradit, s čímž oslovení respondenti souhlasí především v případě peněžitého trestu. Respondenti z probační služby pak upozorňují na fakt, že v praxi bývají alternativní tresty někdy udělovány nevhodně – např. nelze předpokládat, že drogově závislý pachatel, bez trvalého bydliště bude motivován vykonat trest obecně prospěšných prací.

Pokud bychom za aktéra v systému alternativního trestání považovali i veřejnost, tak lze tvrdit, že ta spíše zastává názor, že by se sankce měly zpřísnovat. To však může být ovlivněno neinformovaností a také mediálními sděleními.

3: Odhalení problémových oblastí implementace alternativních opatření a sankcí do praxe: Proč dochází k problémům v implementaci alternativních opatření do praxe? A jaké problémy to jsou?

Respondenti celkově hodnotí trestní systém ČR za funkční a hodnotí jej kladně. V praxi však implementace alternativních prvků do praxe naráží na problémy, které by bylo vhodné eliminovat.

První problémovou oblastí je spolupráce mezi soudci, státními zastupiteli a PMS ČR. Spolupráce mezi těmito aktéry se zlepšuje, avšak problémem je, že ne všechny případy vhodné k udělení odklonů a alternativních trestů, se na Probační a mediační službu dostanou. Nejvíce podnětů k činnosti sice PMS ČR získává od soudců, avšak jedná se o vykonávací řízení trestů. V případě přípravného řízení a odklonů jsou podněty získávány především skrze policii a teprve na druhém místě skrze státní zastupitele.

Co se týká jednotlivých alternativních trestů, je respondenty nejvíce kritizována současná podoba právní úpravy peněžitého trestu, která znovuzavedla institut exekučního vymáhání a představuje větší byrokratickou zátěž. Také podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací čelí kritice a současná doba na vykonání trestu 2 a půl roku po prodloužení, je považována za nelogickou – oddaluje výkon trestu a demotivuje pachatele k jeho výkonu. Až pětiletá lhůta zkušební doby podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem je respondenty hodnocena také za příliš dlouhou.

4: Porovnání využívání jednotlivých alternativních trestů a tím podpoření či vyvrácení teze o nedostatečném využívání alternativních trestů v České republice: Jaká je četnost využívání jednotlivých typů trestů?

Doposud převažovaly názory, že alternativní tresty jsou v praxi využívány málo. Statistické údaje ukazují, že tomu tak již není a alternativní tresty jsou stále více využívány. Stále je sice nejvíce využívaným trestem podmíněné odnětí svobody, avšak lze zaznamenat i mírné navyšování ukládání podmíněného trestu odnětí svobody s podmínkou od roku 2010. Druhým nejvíce využívaným alternativním trestem jsou

obecně prospěšné práce, jejichž počet po roce 2010 prudce klesl. Důvodem poklesu je pravděpodobně především zavedení institutu předběžného šetření, který mohl od uložení obecně prospěšných prací odradit, jelikož takový proces zabírá více času a administrativních kroků. Tento pokles pravděpodobně také způsobil mírné zvýšení počtu podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem. I přes to, že počty rozhodnutí o výkonu trestu OPP se snížily, nejedná se o jev pouze negativní. Na druhou stranu totiž došlo k vyšší vykonatelnosti tohoto trestu. Dalším alternativním trestem je trest peněžitý, jehož využívání se také mírně snižuje a příčinou je pravděpodobně zákonná úprava, kdy byl v roce 2010 znovu zavedeno exekuční vymáhání a celý proces výkonu trestu se tak prodlužuje a je náročnější. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a trest zákazu vstupu jsou specifické formy trestů, které zatím příliš využívané nejsou a respondenti předpokládají, že ani nebudou. Trest domácího vězení má totiž stanoveny takové podmínky pro nařízení jeho výkonu, že v praxi tomu odpovídá jen velmi malé množství trestné činnosti. Ostatní zmíněné tresty jsou využívány spíše jako doplňkové a jejich početní využívání dosahuje nízké míry.

Práce se zabývala nejen tresty, ale také odklony od trestního řízení. V této oblasti lze spatřovat trend stále většího využívání zkráceného řízení a odklony v budoucnu budou jistě tvořit nedílnou součást trestního systému.

5: Identifikace prostoru pro zlepšení implementace alternativních prvků trestního systému do praxe: Jak lze zlepšit implementaci alternativních opatření a sankcí?

Možností ke zlepšení fungování systému alternativního trestání se nabízí několik. Za prvé se jedná o úroveň státní trestní politiky, kdy by měl ideálně být ustaven koncepčně-analytický útvar při Ministerstvu spravedlnosti ČR, který by se kontinuálně věnoval prioritám a cílům trestní politiky v této oblasti a jejich plněním. Tyto priority by měly být pojaty co nejšíře, např. obsahovat i zapojení sociální politiky. Pro tuto oblast by bylo vhodné podporovat také výzkum týkající se trestní a sankční politiky a zabývající se prevencí kriminality a kriminální recidivy.

Je vhodné posílit roli PMS ČR, aby docházelo k lepší spolupráci s dalšími subjekty. Toto posílení by se mělo týkat také personálního vybavení probační služby. S touto oblastí souvisí i mediální obraz probační služby, který je nedostatečný a je žádoucí ho podporovat.

Právní úpravy jednotlivých trestů jsou vyhovující, avšak úprava podmínek peněžitého trestu a trestu obecně prospěšných prací by mohla pozitivně ovlivnit jejich implementaci do praxe. Počet nařízených výkonů těchto trestů se totiž snižuje a přitom skýtají velký potenciál. U všech alternativních trestů je dobré dbát i na jejich resocializační rozměr, jelikož samotné vykonání trestu neřeší příčiny kriminální činnosti a tak může dojít k její recidivě. Resocializační programy nejsou nutné pouze při výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale také při výkonu alternativních trestů.

Objekt předložené práce je velmi široký a tak nebylo možné věnovat se některým dalším oblastem, které by bylo vhodné zmínit. Mezi tyto oblasti patří například zahraniční srovnání nebo oblast recidivy pachatelů, kterým byl nařízen výkon alternativního trestu. Dalším limitem práce je malý počet respondentů zastupujících funkci soudce či státního zastupitele, nicméně získané informace se často shodovaly a opakovaly. Většina poznatků o dané oblasti pocházela ze zdrojů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, což může být kritizováno, avšak vzhledem k neexistenci jiného výzkumného ústavu, který by se tématu systematicky věnoval, byly jiné zdroje informací poněkud omezené.

Na závěr bych chtěla zmínit, že alternativní tresty samozřejmě nepovažuji za všelék na problémy trestního systému ČR. Sociální práce s pachatelem je jistě velice složitým procesem a její význam by neměl být přeceňován. Sociální reintegrace a resocializace je závislá na vůli a schopnostech pachatele samotného a nelze jí nikomu vnutit, pokud osoba sama nechce. Odhadnout trestní věci, pro které se AT hodí je také velmi složité a nízká vůle a motivace pachatele se může projevit až po vynesení usnesení a práce s takovou osobou je pro probačního pracovníka o to náročnější a nemusí vést k očekávaným výsledkům. Určitá skupina pachatelů resocializaci zcela odmítá a neztotožňuje se s celospolečenským hodnotovým systémem, nedůvěřuje institucím a nechce se podřizovat ani právním normám státu, takovýmto pachatelům by se měly AT zcela vyhnout, jelikož za žádnou cenu nemohou splnit svůj účel. Resocializace a individuální přístup k pachateli by také neměl vést k oslabení pocitu viny pachatele a celkovému oslabení trestu. Alternativní trestání je však nedílnou součástí našeho trestního systému a je tedy vhodné věnovat se jeho zdokonalování.

11 Resumé

Práce se soustředí na systém alternativních trestů a opatření v ČR. K problematice přistupuje komplexně a věnuje se i alternativám k potrestání a odklonům od trestního řízení. Hlavním cílem práce je zjistit, jaké je postavení alternativní trestů v české trestní politice a zda dochází k proměnám v jejich využívání po změně trestního zákona účinného od roku 2010. Objektem zájmu je i celá síť vztahů v rámci systému alternativního trestání, postoje jednotlivých aktérů k alternativnímu trestání a také faktory, které systém ovlivňují. Problematika je zkoumána na základě využití jak kvantitativních tak kvalitativních dat.

Výsledky práce ukazují, že alternativní tresty jsou již v ČR využívány ve větší míře než v minulosti a změna trestního zákona v roce 2010 jejich využívání v praxi do jisté míry ovlivnila. Jednak došlo ke snížení využívání trestu obecně prospěšných prací a tím byl způsoben i mírný nárůst podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem, a také dochází ke snižování počtu krátkodobých trestů odnětí svobody. Nové instituty zavedené zákoníkem – trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce – jsou využívány v malé míře a to především kvůli jejich specifické podobě, kdy nemohou být uděleny na velký počet trestných případů. Data také ukazují, že stále více dochází k využívání zkrácených trestních řízení.

Trestní politika ČR nemá jasně stanovené priority a cíle v této oblasti, avšak na základě trestního práva a trestního zákoníku lze vidět, že je cílem stále větší využívání prvků restorativní justice – alternativních trestů. Spolupráce aktérů v systému alternativního trestání celkově probíhá bez větších komplikací, avšak je vhodné posílit postavení Probační a mediační služby ČR s cílem tuto spolupráci subjektů ještě více usnadnit. Posílit potřebuje také výzkum v této oblasti, kterému by se mimo jiné mohl věnovat koncepčně analytický útvar, který je doporučeno zřídit při ministerstvu spravedlnosti.

Summary

This diploma thesis focuses on alternative sanctions' system of the Czech Republic. It aims to cover the issue in its complexity and so it also pays attention to the alternatives to sanctions and diversions of criminal proceedings. The main goal is to reveal the position of alternative sanction in Czech criminal policy and if there have been any changes in its use after the amendment of criminal law in 2010. The whole network of relations in the system and also the attitudes of each actor are in the area of interest. The factors that have influence on the alternative sanctions' system are given attention too. These objectives are examined while using both, quantitative and qualitative data.

The results of this diploma thesis show that alternative sanctions are used more often than they have been before and that the amendment of criminal law in 2010 has changed the use of sanctions to some extent. The number of community service has lowered and it slightly affected the increase of use of suspended sentence with supervision. Also the number of short-time imprisonment is reduced. New sanctions introduced in 2010 – house arrest sanction and entry ban on sports, culture and other social events – are not used widely and it is due to its specificity so it cannot be used on big number of criminal cases. Data reveals that the abbreviated criminal proceedings are used more often.

The Czech criminal policy does not have clearly defined priorities and aims in this area, but considering the criminal law and its amendment, it can be inferred that the general aim is to use restorative justice elements more. The cooperation of actors in system of alternative sanctions is going in general without bigger problems. But to enhance the cooperation it is useful to strengthen the role of Probation and Mediation Service of the Czech Republic. Also the research in this area needs to be reinforced. It could be part of the conceptually analytical unit of Ministry of Justice which also need to be established.

12 Seznam zkratk a příloh

ČR – Česká republika

PMS ČR – Probační a mediační služba ČR

OPP – obecně prospěšné práce

PZTS – podmíněné zastavení trestního stíhání

AT – alternativní tresty

TrŘ – trestní řád

TrZ – trestní zákoník

TDV – trest domácího vězení

TZV – trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

MV ČR – Ministerstvo vnitra ČR

MSp ČR – Ministerstvo spravedlnosti ČR

IKSP – Institut pro kriminologii a sociální prevenci

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

LPS – Listina práv a svobod

EU – Evropská unie

OSN – Organizace spojených národů

PO – podmíněný trest odnětí svobody

NEPO – nepodmíněný trest odnětí svobody

Tzn. – to znamená

Aj. – a jiné

Sb. – Sbírky

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Příloha č. 2: Okruh otázek – soudci

Příloha č. 3: Okruh otázek – MV ČR, Msp ČR

13 Použitá literatura

Akcni spolek nezamestnaných. 2012. Veřejná služba. [online] c 2010 [cit. 21. 11. 2013] Dostupné z: <<http://www.akcnispolek.estranky.cz/clanky/odmitame-verejnou-sluzbu-a-donez/verejna-sluzba/>>.

ANO. 2013. Resortní program. [online] c2013 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/program/resortni-program/>>.

Asociace mediátorů ČR. s. d. Co je to mediace. [online] c 2011 [cit. 21. 11. 2013] Dostupný z: <<http://www.amcr.cz/co-je-to-mediace/>>.

Bezpečné město – Plzeň. S. d. Alternativní tresty. [online] [cit. 12. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.bezpecnemesto.eu/prevence-kriminality/probacni-a-mediacni-sluzba/alternativni-tresty/alternativni-tresty.aspx>>.

Biedermanová, Petras, 2011. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: IKSP.

Buchert, V. 2013. Neschopná justice - Rath na svobodě, Parkanová ve vzduchoprázdnu. [online] 4. 8. 2011 8:34 [cit. 6. 12. 2013]. Dostupné z: <<http://www.reflex.cz/clanek/komentare/52788/viliam-buchert-neschopna-justice-rath-na-svobode-parkanova-ve-vzduchoprazdnu.html>>

Bulletin advokacie. 2009. Aktuality. [online] 10/2009 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/2678/BA_10_2009_web.pdf

Centrum sociálních služeb Praha. S. d. Resocializační a reintegrační programy. [online] c2008 [cit. 19. 11. 2013] Dostupný z: < <http://www.csspraha.cz/resocializacni-programy>>

Císař, J. 2009. Nový trestní zákoník. Bulletin advokacie. [online] 10/2009 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <http://www.cak.cz/assets/files/2678/BA_10_2009_web.pdf>

Community Interventions fo Health. S. d. Process evaluation. [online] c2014 [cit. 2. 1. 2014] Dostupné z: <http://www.oxha.org/cih_manual/index.php/process-evaluation>.

ČERNÍKOVÁ, V. 2008. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Černíková, V., Sedláček, V. 2002. Základy penologie pro policisty. Praha: Policejní akademie ČR, Katedra kriminologie.

Červenka, J. 2005. Postoj k trestu smrti a názory na snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. [online] 2. 5. 2005 [cit. 2. 1. 2014] Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/negativni-jevy-bezpecnost/postoj-k-trestu-smrti-a-nazory-na-snizeni-vekove-hranice-trestni-odpovednosti>

ČSSD. 2013. Prosadíme dobře fungující stát. [online] c2011 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.cssd.cz/program/>>

Dršina, M. 2012. Ústavní soud zrušil povinnou veřejnou službu, reformní zákony nechal v platnosti. [online] 27. 11. 2012 [cit. 21. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/ustavni-soud-zrusil-povinnou-verejnou-sluzbu-reformni-zakony-nechal-v-platnosti--1142507>

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku. S.d. § 37. [online] [cit. 5. 10. 2013] Dostupné z: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>

Evropská komise. 2011. EU navrhuje užší spolupráci v oblasti trestního práva. [online] 21/09/2011 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/news/justice/110921_cs.htm>.

Evropská rada. 2010. Stockholmský program. [online] 4. 5. 2010 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:cs:PDF>>

Franc, P. 2011. Schizofrenie trestní politiky. [online] c2011 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.soudci.cz/zpravy-a-stanoviska/slovo-soudce/328-schizofrenie-trestni-politiky-.html>>.

Fryšták, M., Žatecká, E. 2007. Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku. Katedra trestního práva Právnické fakulty MU v Brně. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Frystak_Zatecka.pdf>

Generální ředitelství vězeňské služby. 2013. Zaměstnávání a vzdělávání odsouzených. [online] 16. 4. 2013 13: 47 [cit. 19. 11. 2013] Dostupný z: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/zamestnavani-a-vzdelavani-odsouzenych-6126>>

Greenberg, D. 2005. Hodnocení veřejných programů. In: Potůček, M.: Veřejná politika. Praha: SLON.

HENDL, Jan. 2005. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál.

Hynčicová, K. 2012. Ministerstvo spravedlnosti chce snížit výdaje na vězeňství, pomoci má domácí vězení. [online] 21. 8. 2012, 14:55 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://pravniciradce.ihned.cz/c1-57112760-ministerstvo-spravedlnosti-chce-snizit-vydaje-na-vezenstvi-pomoc-ma-domaci-vezeni>>.

Chromý, J. 2009. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. Trestněprávní revue. 2009, roč. 8, č. 11, s. 327.

Informační centrum OSN. s.d. Podpora a ochrana lidských práv – výkon spravedlnosti. [online] c2005 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=29&subkap=52>>.

Jann, W., Wegrich, K., 2007. Theories of the Policy Cycle. In: Fisher, F., Miller, G. J., Sidney, M. S., Handbook of Public policy analysis theory politics and methods. Taylor and Francis Group.

JBA. 2007. Evaluation Brief. What's the difference? Understanding proces and outcome evaluation. [online] october 2007 [cit. 5. 10. 2013] Dostupné z: <<http://www.jbassoc.com/reports/documents/understanding%20process%20and%20outcome%20evaluation.pdf>>.

Jirička, V., 2011. S kým zacházet a jak? České vězeňství. Čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. [online] 2/2011 [cit. 19. 11. 2013] Dostupný z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2011/%C4%8CV2_2011.pdf

KARABEC, Z. 2001. K problematice trestů a trestání. Sociologický časopis, Vol. 37 (No. 1: 73-87)

Karabec, Z. 2010. Proměny trestní politiky v České republice. Příspěvek přednesený na konferenci k 50 výročí existence IKSP, Praha 16.-17.-září – 2010

Karabec, Z., Diblíková, S., Macháčková, R. 2000. Krátkodobé tresty odnětí svobody. Závěrečná studie z výzkumu. Praha: IKSP

Karabec, Z., Diblíková, S., Nečada, V. et al. 2008. Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Klaus, V. 2009. Dokument: Výhrady Václava Klause k novému trestnímu zákoníku. [online] 27. 1. 2009 [cit. 12. 12. 2013] Dostupné z: http://ihned.cz/c4-10036830-33456400-000000_d-dokument-vyhrady-vaclava-klause-k-novemu-trestnimu-zakoniku

Krutina, M. 2003. Situace v trestní justici. [online] [cit. 20. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2004022602>>

Kuchta, J., Válková, H. a kol. 2005. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C. H. Beck.

Kulatý stůl. 2013. Trestní politika. Masarykova demokratická společnost. [online] 29. 4. 2013] [cit. 20. 12. 2013]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=-yt5Q1_qCWw>

Kury, H., Shea, E. 2011. Punitivity International Developments. Crime and Crime Policy. Brockmeyer Verlag.

Leinert, O. 2009. Klaus podepsal nový trestní zákoník. Ale s výhradami. [online] 27. 1. 2009 [cit. 12. 12. 2013] Dostupné z: http://ihned.cz/c4-10071840-33448400-000000_d

Leták 24.5.2012 proč (ne)uložit OPP, kolektiv pracovníků PMS ČR, oddělení trestu OPP

Marešová, A., Biedermanová, E., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M., Tomášek, J. 2012. Analýza trendů kriminality v roce 2011. Praha: IKSP.

Marešová, A., Blatníková, Š., Kotulan, P. Martinková, M., Štěchová, M., Tamchyna, M. 2011. Kriminální recidiva a recidivisté. Praha: IKSP.

Marešová, Alena. 2011. Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice). Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Milěřová, D. 2010. Synkční systém trestního práva v novém trestním zákoně. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Brno.

Ministerstvo spravedlnosti. S. d. Základní informace. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5004&d=282645>>

Ministerstvo zahraničních věcí. 2011. Bezpečnostní strategie schválena vládou. [online] 9. 9. 2011 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/archiv/bezpecnostni_strategie_cr/index.html>

MUSIL, J. 1998. Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. Trestní právo, roč. 3, č. 1, s. 3.

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. 2007. Trestní právo procesní, C. H. Beck.

MV ČR. 2009. Statistika kriminality. [online] 13. 5. 2009 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalita-146433.aspx?q=Y2hudW09NQ%3d%3d>>

MV ČR. 2010. Republikový výbor pro prevenci kriminality. [online] c2010 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/rvppk-republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>>

MV ČR. s. d. Prevence kriminality. [online] c2010 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>>

MV ČR. s. d. Prevence kriminality. Mezinárodní spolupráce. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/beta-prevence-mezinarodni-spoluprace.aspx>>

Nejvyšší státní zastupitelství ČR. s. d. Působnost státního zastupitelství. [online] c2012 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.nsz.cz/index.php/cs/o-statnim-zastupitelstvi/pusobnost/psobnost-statniho-zastupitelstvi>>.

Nejvyšší státní zastupitelství. Nedatováno. Stadia trestního řízení. [online] c 2012 [cit. 21. 11. 2013] Dostupný z: <<http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/stadia-trestniho-izeni>>.

Nekola, M., Veselý, A. 2007. Sběr a analýza dat. In: Veselý, A., Nekola, M. (eds.). Analýza a tvorba veřejných politik. Praha: SLON

Nekola, M., Veselý, A., Ochrana, F. 2007. Metody a metodologie v analýze a tvorbě veřejných politik. In: Veselý, A., Nekola, M. (eds.). Analýza a tvorba veřejných politik. Praha: SLON

Novák, F. 2007. Pospíšil představil trestní zákoník, nyní jej posoudí občané. [online] 30. 5. 2007 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-21273040-pospisil-predstavil-trestni-zakonik-nyni-jej-posoudi-obcane>>

Parlamentní listy. 2011. Práce za trest: Odsouzení jdou raději do vězení, říká Pospíšilův náměstek. [online] 4. 8. 2011 8:34 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Prace-za-trest-Odsouzeni-jdou-radeji-do-vezeni-rika-Pospisiluv-namestek-204496>>

Paterová, H. 2007. Tvorba cílů a evaluačních kritérií. In: Veselý, A., Nekola, M. (eds.). Analýza a tvorba veřejných politik. Praha: SLON

Patria Online. 2013. Nová vláda bude až po Novém roce. Babiš bude ministrem financí i vicepremiérem pro ekonomiku. [online] 23. 12. 2013 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/2526018/nova-vlada-bude-az-po-novem-roce-babis-bude-ministrem-financi-i-vicepremierem-pro-ekonomiku.html>>

PČR. 2010. Co je zkrácené přípravné řízení. [online] c 2010 [cit. 21. 11. 2013] Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/co-je-zkracene-pripravne-rizeni.aspx>>

PČR. 2012. Statistické přehledy kriminality za rok 2012. [databáze online] c2010 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>>.

PČR. 2013. Statistické přehledy kriminality za rok 2013. [databáze online] c2010 [cit. 5. 12. 2013]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2013.aspx>>.

PMS ČR - a. 2012. Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf

PMS ČR. Nedatováno. Mediace. [online] 2002 - 14 [cit. 21. 11. 2013] Dostupný z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>

PMS ČR. Nedatováno. Obecně prospěšné práce. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>

PMS ČR. 2012. Trest domácího vězení. [online] 31. 12. 2012 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: http://www.ja-sr.sk/files/Trest_domaciho_vezeni.pdf

PMS ČR. Nedatováno. Probace. [online] 2002 - 14 [cit. 21. 11. 2013] Dostupný z: <https://www.pmscr.cz/probace-dohled-nad-podminene-odsouzenymi/>

PMS ČR. Nedatováno. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>

PMS ČR. Nedatováno. Trest domácího vězení. [online] 2002 - 14 [cit. 21. 11. 2013] Dostupný z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>

PMS ČR. 2010. Statistiky 2010. [online] 2010 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010110_311210_Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

PMS ČR. 2011. Statistiky 2011. [online] 2011 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010111_311211_Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

PMS ČR. 2012. Komentář ke statistickému vyhodnocení 2012. [online] 2012 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010112_311212_Komentar_ke_statistickemu_vyhodnoceni_PMS_CR.pdf

PMS ČR. 2012. Statistika PMS ČR za rok 2012. [online] [cit. 15. 12. 2013] Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010112_311212_Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf

PMS ČR. 2013. Probační a mediační služba realizuje projekt na posílení prevence a ochrany společnosti před opakováním trestné činnosti. [online] 3. 6. 2013 [cit. 19. 11. 2013] Dostupný z: <<http://www.rozvojprogramu.cz/tiskove-zpravy/53-probacni-a-mediacni-sluzba-realizuje-projekt-na-posileni-prevence-a-ochrany-spolecnosti-pred-opakovanim-trestne-cinnosti>>

PMS ČR. s. d. Obecně prospěšné práce. [online] 2002 - 2014 [cit. 21. 11. 2013] Dostupné z: <<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>>

Portál. 2010. PROBACE A MEDIACE POPRVÉ V KNIŽNÍ PODOBĚ. [online] 6. 9. 2010 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.portal.cz/aktuality/probace-a-mediace-poprve-v-knizni-podobe/42229/>>

Potůček, M. – Vass, L. – Kotlas, P. 2005. Veřejná politika jako proces. In: Potůček, M.: Veřejná politika. Praha: SLON.

Potůček, M. s. d. Implementace a hodnocení veřejných politik. [online] [cit. 5. 10. 2013] Dostupné z: <http://www.eridanus.cz/_E-Learning/fsv/VP/Verejna_politika_10.htm>.

Prison Studies. 2010. World Prison Brief. Czech Republic. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>>

Předpis č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Pülzl, H., Treib, O., 2006. Implementing public policy. In: Fisher, F., Miller, G. J., Sidney, M. S., Handbook of Public policy analysis theory politics and methods. Taylor and Francis Group.

Punch, K. F., 2006. Developing Effective Research Proposals. University of Western Australia: Sage Publications Ltd.

Rada Evropy. 2010. Doporučení CM/Rec (2010) 1 Výboru ministrů členským státům o probačních pravidlech Rady Evropy. [online] 20. 1. 2010 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/download/mezdok_Evrospka_probacni_pravidla.pdf>.

Reforma justice. S. d. Nový trestní zákoník. Alternativní tresty. [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/alternativni-tresty.html>>

Rozhovor s Pavlem Šámalem, soudcem Nejvyššího soudu. s. d. Nový trestní zákoník. . [online] [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/zajimavosti/9-v-cn-hled-n-spravedlnosti-se-soudcem-nejvyssiho-soudu-pavlem-samalem-o-novem-trestnim-zakoniku-a-nutnosti-jeho-schvaleni.html>>

Rozhovor s Pavlem Šternem. 2013. Český rozhlas. [online] červenec 2013 [cit. 15. 12. 2013] Dostupné z: [Http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=alternativn%C3%AD+tresty&from=&to=&porad=101023x_Radiof%C3%B3rum](http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=alternativn%C3%AD+tresty&from=&to=&porad=101023x_Radiof%C3%B3rum)

Rozum, J. 2005. Vybrané problémy sankční politiky. Praha: IKSP

Rozum, J. 2012. Seminář IKSP sankční politika 20.6.2012 Praha, Květnice – prezentace online

Rubikon centrum. 2012. Kdo jsme. [online] c2012 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme.php>>.

Rubikon centrum. 2013. Pomozte panu ježkovi z klece ven. [online] c2012 [cit. 20. 12. 2013] Dostupné z: <<http://rubikoncentrum.cz/jezek-v-kleci.php>>

SCHEINOST, M. et al. 2010. Kriminalita očima kriminologů. Praha: IKSP.

Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. 2000. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck.

Sotolář, A., Sovák, Z., Kratochvíl, V., Zezulová, J., Šámal, P., Púry, F., Válková, H. 2001. Právní rámec alternativního řešení trestních věcí. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky.

Šabatová, A. 2013. Zanedbané problémy, amnestie nevyřeší. [online] 6. 1. 2013 [cit. 20. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Anna-Sabatova-Zanedbane-problemy-amnestie-nevyresi-258616>>

Šimurdová, Eva. 2011. Recidiva trestné činnosti v pojetí právním, kriminologickém a penologickém. Brno. Magisterská práce. Právnická fakulta Masarykovy Univerzity.

Tomášek, J. 2013. Punitivita českých občanů a její kriminálně politické souvislosti. In: Zoubková, I., Firstová, J. a kol. Kriminologie: aktuální problémy. Praha: Policejní akademie ČR.

Urbánek, J. 2003. Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice. Trestněprávní revue, č. 7

Utrat-Milecki, J., s. d. Penology. [online] University of Warsaw [cit. 5. 10. 2013] Dostupné z: <http://www.ipsir.uw.edu.pl/en/about_us/institute_directory/european_centre_for_penological_studies/materials/penology>

Vaculíková, V. 2004. Vývoj reakce společnosti na homosexualitu. [online] 10. 9. 2004 [cit. 19. 11. 2013] Dostupný z: http://poradna-prava.cz/diskriminace/4_1_vyvoj_reakce.phtml.htm

Valeš, F. 2008. Vězeňství a trestní justice. [online] [cit. 20. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2009042104>>

Vantuch, P. 2009. Tresty v novém trestním zákoníku. [online] 18. 11. 2009 [cit. 21. 11. 2013] Dostupný z: <<http://pravniciradce.ihned.cz/c1-39116660-tresty-v-novem-trestnim-zakoniku>>

Vašíček, L. 2009. Nová éra trestního práva hmotného: Starý zákon vs Nový zákon. [online] 31. 12. 2009 [cit. 25. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/nova-era-trestniho-prava-hmotneho-stary-zakon-vs-novy-zakon-59450.html>>

Veselý, A. 2011. Veřejněpolitický a „klasický“ sociálněvědní výzkum: podobnosti a odlišnosti. In: Nekola, M., Geissler, H., Muralová, M. (eds.). 2011. Současné metodologické otázky veřejné politiky. 1. vyd. Praha: Karolinum

Veselý, A., 2007. Analýza a vymezení problému. In: Veselý, A., Nekola, M. (eds.). Analýza a tvorba veřejných politik. Praha: SLON

Vězeňská služba ČR. 2012. Statistická ročenka 2012. [databáze online] Praha: odbor správní, Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202012.pdf>.

Vězeňská služba. 2013. Rychlá fakta. [online] 20. 12. 2013 [cit. 20. 12. 2013] Dostupné z: <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>>

Vicherek, R. 2013. 89770. Účel trestu. [online] 22. 3. 2013 [cit. 15. 8. 2013]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>>.

Vláda ČR. 2006. Programové prohlášení vlády. [online] [cit. 30. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolanek-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf>

Vláda ČR. 2007. Programové prohlášení vlády. [online] [cit. 30. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolaneck-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf>

Vláda ČR. 2009. Programové prohlášení vlády. [online] červen 2009 [cit. 30. 11. 2013] Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/jan-fischer/ppv-2009.pdf>>

Vláda ČR. 2010. Programové prohlášení vlády. [online] 4. 8. 2010 [cit. 30. 11. 2013] Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove-prohlaseni_vlady.pdf>

Vláda ČR. 2013. Programové prohlášení vlády. [online] 10. 7. 2013 [cit. 30. 11. 2013] Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/tema/Programove-prohlaseni-vlady-20130802.pdf>>

Winter, S., 2006. Implementation. In: Peters, G., Pierre, J., Handbook of Public Policy, edited by Guy. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Zeman, P. 2011. Veřejnost a trestní politika. Praha: IKSP

Zeman, P. 2013. Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity. Praha: IKSP

Žatecká, E. 2008. Alternativní sankce v trestním právu a jejich využití v praxi. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 257/200 Sb., zákon o Probační a mediační službě

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 40/2009 Sb., zákon trestní zákoník

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

14 Přílohy

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

V rámci diplomové práce na téma „Alternativní tresty v ČR“ jste byl/a vybrán/a a požádán/a o spolupráci. Práce se soustředí především na identifikaci problémových oblastí při udělování a vykonávání alternativních trestů a hledá prostor pro zefektivnění využívání těchto trestů. Rozhovor se tedy bude dotýkat především Vašich reálných zkušeností z praxe.

Vaše účast na rozhovoru je zcela dobrovolná. Není Vaší povinností odpovědět na všechny otázky, naopak je zcela na Vás, jaké informace a zkušenosti v rozhovoru sdělíte.

Pro potřeby analýzy se rozhovor s Vámi bude nahrávat. Nahrávání může být na Vaši žádost kdykoliv přerušeno. Celý rozhovor, nebo jen jeho části, budou přepsány do textové podoby. Se záznamem rozhovoru lze v rámci seminární práce zacházet různým způsobem. Protože si nesmírně vážím Vaší ochoty spolupracovat, budu důsledně respektovat jakékoli omezení, které pro využití záznamu uložíte.

Zvolte, prosím, jednu z následujících možností.

- Souhlasím, aby byl rozhovor pro účely výzkumného zpracování použit bez zvláštních úprav; jako celek a jako interní materiál ho netřeba anonymizovat. V případě, že jeho části budou citovány v publikovaných materiálech, lze uvádět mé jméno.
- Souhlasím, aby byl rozhovor pro účely výzkumného zpracování použit bez zvláštních úprav; jako celek a jako interní materiál ho netřeba anonymizovat. Pokud jeho části budou v souvislosti s mým jménem citovány v publikovaných materiálech, chci takový text předem autorizovat.
- Souhlasím, aby byl rozhovor pro účely výzkumného zpracování použit bez zvláštních úprav; jako celek a jako interní materiál ho netřeba anonymizovat. Nepřeji si však, aby bylo v souvislosti s případnými citacemi tohoto rozhovoru v publikovaných materiálech uváděno moje jméno.

Jestliže budete mít jakékoli dotazy, obraťte se přímo na výzkumnici

e-mail: **simona.mrajc@gmail.com** telefon:

Datum rozhovoru:

.....

Jméno výzkumnice:Simona Mrajcová.....

Podpis výzkumnice:

Vaše jméno:

Váš podpis:

Příloha č. 2: Okruh otázek – soudci

1. Myslíte si, že se v ČR alternativní tresty a odklony využívají dostatečně nebo stále dochází k preferování trestů odnětí svobody? Případně proč tomu tak je, když Trestní zákoník umožňuje velmi široké možnosti pro využívání alternativních trestů?
2. Vkládáte důvěru k novým institutům trestu domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce? Co by se případně mělo změnit?
3. Předběžné šetření ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR před vydáním trestního příkazu mírně zvýšilo vykonatelnost alternativních trestů, domníváte se, že je tento institut skutečně nápomocný nebo spíše odrazuje od udělování alternativních trestů?
4. Jaký je Váš názor na Probační a mediační službu ČR? – např. Je důležitým hráčem v systému alternativního trestání, který má mít možnost ovlivňovat rozhodnutí soudů a státních zastupitelů? Plní dostatečně kontrolu pachatelů při výkonu alternativních trestů, spolupráce s ní je bez/problémová?
5. Alternativní tresty jsou často prezentovány jako spása na přeplněné věznice více nežli jako snaha o převýchovu pachatele a zabránění recidivy, ztotožňujete se s tímto názorem?

6. Jaký je Váš názor na nastavení trestní politiky ČR? Má jasné směřování, vize, měla by se výrazně změnit, případně jak?
7. Pozitivní vliv alternativních trestů na snižování recidivy je zdůrazňován u prvopachatelů a mladistvých pachatelů, avšak v praxi jsou často alternativní tresty ukládány i recidivistům. Proč si myslíte, že tomu tak je a je to špatně?
8. Můžete jmenovat některé důvody, které Vám osobně brání v ukládání alternativních trestů/ odklonů nebo naopak zdůraznit nějaké pozitivum, které na alternativním trestání osobně oceňujete?
9. Vidíte v alternativním trestání potenciál do budoucna, případně co by se mělo na systému změnit, zachovat, přenést ze zahraničí?
10. Proč myslíte, že česká veřejnost nedůvěřuje českému justičnímu systému a domnívá se, že by tresty měly být mnohem přísnější? (např. faktická nevědomost o přísnosti a ukládání trestů, vliv médií, osobní zkušenosti, celkové společenské klima, aj.)
11. Jiné připomínky, názory, které chcete reflektovat

Jméno dotazovaného:

Pracoviště/povolání:

Datum:

Velice si vážím spolupráce, v případě jakýchkoliv dotazů mne neváhejte kontaktovat.

Simona Mrajcová

simona.mrajc@gmail.com

Příloha č. 3: Okruh otázek – MV ČR, MSp ČR

1. Jaké postavení mají alternativní tresty v trestní politice ČR? Jsou nedílnou součástí nebo spíše doplňujícím mechanismem?

2. Myslíte si, že se v ČR alternativní tresty a odklony využívají dostatečně nebo stále dochází k preferování trestů odnětí svobody? Případně proč tomu tak je, když Trestní zákoník umožňuje velmi široké možnosti pro využívání alternativních trestů?

3. Jaký je Váš názor na Probační a mediační službu ČR? – např. zda kapacitně dostačuje na kontrolu výkonu trestů, je brána jako rovnocenný spoluhráč vedle soudů a státních zastupitelství, je nápomocná k vykonatelnosti alternativních trestů, je její činnost a existence dostatečně „viditelná“ ve společnosti, aj.?

4. Předběžné šetření ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR před vydáním trestního příkazu mírně zvýšilo vykonatelnost alternativních trestů, domníváte se, že je tento institut skutečně nápomocný nebo že spíše odrazuje od udělování alternativních trestů?

5. Jaké další mechanismy mohou podpořit snižování recidivy a podpořit prevenci kriminality?

6. Na co se bude pravděpodobně soustředit trestní politika v nejbližších letech? Bude se zdůrazňovat a podporovat role alternativního trestání? Budou se hledat jiné preventivní mechanismy?

7. Proč má česká veřejnost negativní postoje vůči justičnímu systému a domnívá se, že by tresty měly být přísnější? (např. faktická nevědomost o přisnosti a ukládání trestů, vliv médií, osobní zkušenosti, celkové společenské klima, aj.)

8. Další připomínky a názory, které chcete reflektovat

Jméno dotazovaného:

Pracoviště/povolání:

Datum:

Velice si vážím spolupráce, v případě jakýchkoliv dotazů mne neváhejte kontaktovat.

Simona Mrajcová

simona.mrajc@gmail.com